

Kotanjska elita.

Povest. Spisal Premec.

Prvi del.

I.

 Gospod profesor Julij Traven je imel danes v kotanjski, vrlo napredujoči mestni čitalnici imenitno predavanje. Izbral si je bil zanimiv predmet: »študijo o francoskem naturalistiškem romanu«. Kotanjski so se ponašali, da so vrlo izobraženi ljudje, ki znajo o leposlovnih pojavih, o perečih estetiških vprašanjih in drugih takih imenitnih stvareh popolnoma samostojno in nepristransko govoriti in soditi. Ako najde pisatelj milost »v njih očeh«, tedaj bi bil zanj to velikanski uspeh.

Ni torej čuda, da se je bila zbrala ta večer v čitalniški dvorani mnogobrojna množica kotanjske elite.

Gospod profesor je že stal na odru za malo, z zelenim prtom pregrnjeno mizico. Zastor se ni bil še dvignil, a on se je poravnal še nekoliko na stran premakajeno belo kravato, pogladil nato redke in kratke, svetlorumenkaste brčice pod ravnim, na koncu nekoliko debelejšim nosom in se suho odkašljajal.

Nekoliko so se mu pač tresle roke, in pogrelo ga je hipoma nekaj okoli srca, ko je razgrinjal pred seboj rokopis. In moral je nekoliko počakati, kakor bi se hotel oddahnniti, predno se je ozrl ter dal znamenje, naj se dvigne zagrinjalo.

Tedaj so zaškripali in zacvilili nenamazani škripci — in salonsko obleko gospoda profesorja, beloto njegove srajce in kravate so zdajci kritično motrile svetle in blesteče oči v prvih klopih sedečih in zaupno šepetajočih dam.

Gospodje v ozadju so privzdignili glave, prekrizali roke na prsih, nekateri uprli poglede v strop, kjer se je ščeperila v sredini velikanska, v zamazano rdeči barvi se svetlikajoča lira, a drugi so postavljali roke na ušesa, da gotovo ne bi zdrknila mimo njih kaka tehtna beseda gospoda predavatelja.

Dame so bile videti jako zadovoljne s poklonom gospoda profesorja, kajti ena mlajših — bila je danes menda prvič vpeljana v čitalnico — je celo nehote tudi nekoliko nagnila glavo, kakor bi hotela vrniti poklon; a takoj si je domislila, da to menda vendar ni običajno, in rdečica ji je šinila preko lic, da si ni upala ozreti niti

na desno, niti na levo. A neki gospodič v njeni bližini je bil z bistrim okom to zapazil, in ni se mogel zdržati, da ne bi bil poluglasno hehetnil. Moj Bog, kako tesno je bilo tačas ubožici pri srcu, ko je takoj slutila, da velja hudomušni smeh njeni neokretnosti. Izpod dolgih, gostih in črnih trepalnic so ji zasvetile drobne solzice. Kako se je veselila tega dneva, a zdaj jo je doletela tolika sramota! Kako bridko se je kesala, da je tako silila v čitalnico! —

Tudi gospod profesor Traven je bil nekoliko v zadregi. Nikakor mu ni hotela beseda prav iz grla. A tedaj so se začuli šumni klici: pst! — pst! pssst! — tiho! — tiho! —

Šum je naposled ponehal, in Traven je ponovil nekoliko stavkov, katere je bil že preje izgovoril, a ne da bi ga bil kdo razumel spričo splošnega šuma. Izprva je govoril nekako tesno, a črez dalje gladkejše in pogumnejše. Da, gospod profesor se je v svojem dolgem govoru celo potrkal nekolikokrat po ozkih prsih.

Dolgo je govoril in dokazoval, da naturalizem, realizem, verizem in vsi drugi njega izrastki nimajo nikakršne bodočnosti, ker se mora občinstvo naposled obrniti s studom od proizvodov, katerih junaki so zajeti iz najgnusnejših smeti, iz gnojnice, iz podmestnih, vso nesnago odvajajočih odtokov.

»In tako, čestita gospoda, sem dokazal«, je sklenil Traven predavanje, »da francoski naturalisti, njim na čelu Balzac, Flaubert, brata Goncourta, Daudet, Zola, Maupassant, in kolikor je drugih njim enakovrstnih pisateljev svoje rojake pred svetom le grde; postavili so francoski narod takorekoč na sramotilni oder, da nanj lahko sleherni pokaže, češ: »glejte jih, to so Francozi!« In vendar se ti pisachi še ponašajo: »mi smo pravi pisatelji, naša je bodočnost!« In verujejo jim ljudje, in začeli so jih posnemati pisatelji vseh narodov, in ako se ne motim, ako me ne varajo tanki čuti moji, se je zaneslo seme naturalizma tudi že na slovenska slovstvena tla, in sem-tertja že klije iz njih plod, ki nas, rodoljubne opazovatelje, navdaje z upravičenim strahom, da se tudi deviška književnost naša ne oskruni. Takemu podlemu pisarjenju, ki bi bilo za nas skrajnje pogubno, in ki bi naš krepki, zdravi, nepokvarjeni narod omehkužilo in popačilo, se moramo upreti z vso močjo, z vso žilavo vztrajnostjo! — Naše ženstvo, naše zgledne gospodinje, naše zveste zakonske polovice, naše krepostne gospodične, cvet vsega ženstva, te da bi se slikale po onem francoskem kroju, po katerem je ženska — zakonska ženska — stoprav tedaj interesantna, kadar je že nekoliko prepovedanega sadu okusila?! Ne, ne in še enkrat — ne! Slovesno protestujem proti takim

namislekom in naglašam, da je slovensko ženstvo (pri tem se je Traven danam vnovič poklonil) popolnoma nepokvarjeno, zvesto in moralnim zakonom docela in iz srca vdano! — Opiraje se na te neovržne dokaze, si torej upam na vsa usta še enkrat izjaviti, da smo Slovenci narod, ki nikdar in nikakor ne sme dopustiti, da v njegovi idealni književnosti poženejo enake strupene in kužne gobe, kakor v francoskih in drugih književnostih; narod pa, kompetentni sodnik, bode vedel, kako mu je sprejemati take proizvode, in s kako hvalo mu gre obsipati njih pisarje! In s tem, gospoda moja, sem rešil današnjo svojo nalogo!« . . .

Po sobani je zdajci završelo ploskanje z rokami, zagrmelo tep-tanje z nogami in zaorilo klicanje: »Bravo! bravo! dobro! Živel profesor Traven!« . . .

Traven pa se je skoro zajokal za odrom spričo tolikega uspeha. A zatem se je kmalu prikazal med občinstvom.

Sluga čitalniški mu je donesel stolico zraven prve klopi, kjer so sedele nekatere odličnejše dame, a med njimi tudi dvajsetletna gospodična Matilda Severjeva.

»Dobro, gospod profesor, dobro ste jih dali! Ah, da bi imele gospe vedno in povsod takih zagovornikov, kakršen ste vi — gotovo se ne bi kazale po naših pisarjih ljudem v taki luči, da kolje oči vsaki poštenosti!«

Tako je govorila okrogla gospa sodnica Travnu in mu pokroviteljski podala roko.

»Prav res, prav res«, so se oglasile po vrsti druge ter mu po zgledu sodničinem molile nasproti roke in ročice — okrogle, bele in polne, ali pa ozke, dolge, koščene.

Traven pa se je z blaženim smehljanjem na drobnih, suhotnih ustnicah priklanjal na desno in levo in hitel:

»Moja dolžnost! — Nič nego moja dolžnost! — Dolžnost vsakega pravega moža, milostne!«

Tudi gospodična Matilda Severjeva se je sklonila proti njemu, in njene podolgovate, mandeljnasto oblikovane oči so za trenotek kakor občudujoč obvisle na njegovem starikavem, pergamenastem obrazu. In kakor bi jo preotimalo popolnoma neko čustvo, se je stresla po vsem životu in, naglo, skoro nestrpno mu odtegnivši žametasto-mehko, drobno ročico, se je naslonila na sedežu ter zrla srpo predse.

Travnu je šinila mimogrede temna senca preko oči, toda samo za trenotek, in že mu je legel v tem hipu prejšnji laskavi smehlaj okoli ustnic.

In spustil se je na 'doneseni stol ter pričel razgovor z gospo sodnico.

Vtem se je oglasil na odru drobni glas zvonca, in zastor se je zopet krčil kvišku.

Kmalu nato se je razlegel med občinstvom glasen smeh, da so se nekaterim gospodom tresli rejeni trebuščki, in da se je gospodu dekanu, ki je častitljivo sedel spredaj med mestnimi krasoticami, začela zibati težka zlata verižica, spenjajoča se mu nizzdolj po prsih in lesketajoča se v svetlih žarkih, katere so metale mnogoštevilne luči raz nizko viseče lestence. In tudi dame so skrivale glave za raznobojnimi pahljačami, in smejalo se je staro in mlado. Hipoma pa je vse umolknilo, zrlo na oder, napenjalo oči in ušesa — toda samo nekoliko časa — in že se je sprožila druga salva bučnega smeha.

Na odru se je namreč predstavljal »Krojač Fips«, Kotanjcem najpriljubljenejša burka. Kadar se je igral »Fips«, tedaj je bila sobana vselej še posebno natlačena; kajti občinstvo kotanjsko ni poznalo večjega užitka, nego ga podaje uprizoritev takih glum, kakor je »Krojač Fips«, zlasti če so bile glavne vloge poverjene tako izkušenim diletantom, kakor so bili Kotanjcem na razpolaganje. —

Po igri se je pričela prosta zabava.

V sobani se je priredil ples, in zasvirala je lehkoten valček uniformovana mestna godba, katera je bila že prej med posameznimi točkami sporeda pokazala svojo veliko spretnost. Debeli kapelnik, kateremu je ozka čepica čepela prav vrhu temena, da je bil videti zabuhli obraz še debelejši in mastnejši, je mahal, držeč drobno svetločno paličico v tolsti, nalik pokrivači obsežni roki, na vse strani toliko živo in sploh delal z vsem životom, da so se mu pri tem vzdigovale celo pete, in da so mu neprestano udarjale takt tudi mišice na obrazu, katerega so mu venomer zalivale debele kaplje potu, udirajoče se raz nizko, široko čelo. Mladina je tedaj ostala v plesni dvorani, iz katere so v naglici spravili sedeže — namreč hčerke z materami, nadobudni mladi gospodiči in pa nekaj ostarelih in okorelih samcev.

Drugo pa se je razkropilo po stranskih sobah; posedli so stole okoli raznih miz in mizic ter se z razgovori o krasnem uspehu večera, o katerem treba seveda obširen dopis spisati za dva slovenska dnevnikarja v glavnem mestu. Da pa pri tej dušni zabavi tudi niso zabili materijalnejših užitkov, se razume samo ob sebi, in za ta večer nalašč najete mnogobrojne natakariče so vrlim Kotanjcem in Kotankam vse prepočasi izvrševale nujna naročila.

Za štirivoglato mizo v kotu so se nastanili nekateri pevci pevskega društva »Zveza«, in vsakikrat, ko je ponehala godba v dvorani, so se začeli odkašljevati, in iz krepkih njih grl je zaorila pesem za pesmijo, da se naposled že res ni bilo čuditi, da so se jim spričo njih neumornosti grozno razsušila grla, in da so zategadelj použili nečuvane množine piva, ki so ga jim plačevali navzočni mestni mogotci.

Ko se je bil začel ples, je postal profesor Traven nekam nemiren. Nikjer ni imel obstanka. Zdaj se je ustavil nekoliko pri plesavcih in opazoval njih vrvenje z odra, kamor si je bil postavil stol; kajti sam ni plesal. Z odra je krenil v gostilniško sobo, kjer je počasi in v kratkih požirkih posrkal kozarec piva. Videti je bilo, da mu nič prav več ne ugaja. Takoj je zopet pristopil k večji družbi, izpregovoril nekoliko besed ter zopet odšel v dvorano.

Tako je taval semtertja, dokler ni opazil, da sedi gospodična Severjeva sama v kotu na divanu. Takoj se mu je lice razvedrilo, kajti edino to, da je bila gospodična Matilda dozdej vedno okupirana, da je plesala dozdej vsako turo, a med posameznimi presledki se izprehajala ob rokah svojih plesavcev — edino to je menda delalo gospoda profesorja nervoznega in nemirnega. —

Traven je stopil ob strani dvorane do divana in zasedel z Matildinim privoljenjem prostor ob njeni levici.

»Vidim, gospica, da se izborno zabavate, kajti bilo mi je treba dolgo čakati, predno sem bil tako srečen, da stopim vsaj za hipec na vašo stran!« je izpregovoril Traven ter izkušal dati svojim nekoliko medlim očem živahnejši in ljubeznivejši izraz.

»Ah, res je, uganili ste, gospod profesor; zabavam se prav izvrstno«, odgovori ona in pogleda nanj izza pahljače s svojimi mokroblestečimi očmi, da je omočen povetil svoje. A zazdelo se mu je, da se mu ona roga, in takoj je umolknil.

»Kaj vam je, gospod profesor?« ga vpraša ona.

»Nič, gospodična, verujte, prav nič! Mislil sem samo — no, čemu bi vam skrival? Mislil sem tako-le, da se vi menda samo norčujete iz mene in iz moje — simpatije . . .«

Izpregovoril je zadnje besede tako tiho, da ga je jedva slišala, a čutila je iz njegovih besed prikrito boleš, in ni si upala dvigniti oči.

Traven je hotel nadaljevati, a tedaj je pridrsal mlad plesavec, dolg in suh, ter se poklonil Matildi.

Hipoma sta se zavrtela po glatkem plesišču, in rešena je bila, da ji ni bilo treba odgovarjati sentimentalnemu Travnu.

Stoprav po dolgem odmoru, ko se je materi za hipec polegla strastna žalost, jo je zaprosil z rahlim glasom, naj mu kaj natančnejšega pove o pokojniku in njegovi nesreči.

»Ah, ljubi moj, to je bilo grozno! Kdo bi si bil kdaj mislil, da tako umre kateri ud družine naše!«

Razvneli so jo zopet spomini, in drhtelo ji je celo telo. Le z največjo silo se ji je trgal iz ust stavek za stavkom, in večkrat ji je ustavil besedo krčevit jok.

Iz njenega pripovedovanja je zvedel Traven, da je v nedeljo zjutraj, že nekoliko pozno, velel brat zapreči, da se odpelje v Log, kjer je imel nekaj opravila. Pred odhodom je rekel, da se vrne še pred obedom. A takoj je dostavil, kakor v šali: »Ako me ne bode domov do obeda, me ni treba več čakati, kajti ne bode me sploh nikoli več!« — Mati ga je karala, češ, da se ne sme norčevati iz takih reči, in v tem hipu ji je tudi šinilo v glavo, da je bil Ivan kupil pred nekaterimi dnevi mlado in lepo, a tudi zelo plašno kobilu. Postalo ji je tesno okoli srca, in velela mu je, naj se nikar ne vozi s to živaljo. Ali on ji je odgovoril: »Odvaditi se mora plašljivosti, zato moram voziti z njo!« A šegavo je dostavil, hoteč jo podražiti radi nje vraževernosti: »Na, mama, zadnji poljub!« Stisnil jo je k sebi in položil ustnice na nje čelo, a nato je takoj odšel po stopnicah; kajti že ga je nestrpno čakala iskra kobila, nevoljno cep-tajoč ter s kopiti kopajoč po tleh.

Ves čas, kar jo je bil zapustil, ni imela potem mati nikjer miru. Obhajale so jo zle slutnje, prav taki občutki, kakor pred smrtjo njenega moža. In niti takrat, niti zdaj je niso varali! Proti poldnevu je dospela njena nestrpnost do viška, a tedaj so se začuli pred vilo čudni glasovi; vrveli so ljudje kakor v mravljšču, stiskali glave, šepetali in zrl v njena okna. In tedaj je zagledala med gručo moških na nosilnicah — njega — bledega, brez življenja. — Stemnilo se ji je pred očmi; obupen krik se ji je izvil iz prsi, in nezavestna se je zgrudila.

Ko se je zavedela, je ležala na postelji, a zraven nje je stal zdravnik dr. Bric. —

Kaj se je potem godilo v njenem srcu, ko se je zopet zavedela grozne nesreče, tega ni moči povedati. —

Nezgode pa ni bil nihče drug kriv, nego Ivan sam. Naglo, kakor je bil vedno vaje, je ukazal voziti hlapcu. Ko sta bila na zadnjem, jako ostrem ovinku, od koder se že vidi Log, in kjer visi cesta nizdoli, je hipoma vstal neki berač iz obcestnega jarka. Kobila se ga

je ustrašila, se postavila na zadnji nogi, se takoj zopet spustila na prvi ter potem kakor blisk naglo zdirjala, a pri tem krenila preveč na rob ceste. Z vso močjo je treščil v tem hipu voz ob občestni kamen, in hlapec in Ivan sta odletela s sedežev. Hlapcu se ni zgodilo nič, ker je bil priletel na kup peska, a Ivan je zadel z glavo ob kamen, da mu je takoj kri brizgnila skozi usta in ušesa, in takoj je nezavesten obležal . . .

Dolgo, dolgo sta še sedela mati in sin v mali sobici, sedaj nema, v tihi žalosti, sedaj zopet zdihujoč in ihteč. Sin je tolažil, kakor je vedel in znal, in naposled se mu je res posrečilo omiliti divjo nje žalost, ko ji je na nujno nje prošnjo obljubil, da pusti službo in se naseli doma.

Ko je videla, da sin še nekoliko omahuje, je še pristavila:

»Jaz se ne bi mogla privaditi drugod. Kjer sta mi umrla mož in sin, tam bi rada počivala tudi jaz! Ali bi me mogel pustiti samo?«

»Nikakor ne«, odgovori sin resno. »Iz ljubezni do vas, mama, se odpovem službi in se nastanim doma. Ali resnično vam povem, da moj duh ni več tako prožen, da bi se odrekel dosedanjemu življenju ter prevzel tako veliko gospodarstvo. Ako dovolite, prodam hišo v mestu ter si obdržim samo to vilo in nekaj travnikov ter vinograd. To in pa knjige moje mi bodo zadostovale!«

Travnovka se je vdala in dva dni potem je odšla s sinom na Češko, kjer je služboval na neki gimnaziji; tu sta ostala do konca šolskega leta, tedaj pa je Julij Traven izstopil iz državne službe.

(Dalje prihodnjič.)

Črez leto dni.

Kam sem zašel? Poznam to mesto. —
Pred letom tu sedeval sem z nezvesto.
Na vejah pevke zibale krilate,
Krasile s pisanim se prtom trate.
I nama cvetla je vigred . . .

Poznam še vse jih, blagih ur svedoke:
Kot lani vir vre iz razpoke,
V pomladnih glasih ptičev roj se skuša,
Kali poganja nove vsaka ruša.
Ha, ha! Kaj mar nam — lanski cvet . . .!

Borut.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

če Travnov je bil veletržec v Kotanju. V svojem zakonu je imel samo dva sina: Julija in Ivana. Ko sta bila odrasla, ju je poslal v mesto v šolo, kjer naj bi se kolikor možno izobrazila, a potem naj bi prevzela gospodarstvo, katero jima je hotel razdeliti vsakemu na polovico. Toda Ivan ni imel prav nobenega veselja do učenja; Julij pa je takoj pokazal, da se mu je učenje resno priljubilo. Izdeloval je šole z odliko in po dovršenem zrelostnem izpitu je šel na Dunaj, da se posveti filozofskim študijam; profesorski stan mu je bil ideal, in ni ga mogel oče pregovoriti, da bi ostal doma. Zato je izročil vse gospodarstvo mlajšemu sinu Ivanu, a Juliju se je odločil v denarjih izplačati njegov delež. Julij je bil zadovoljen in nikdar se ni pokesal zaradi tega. — Pred dvema letoma je bil umrl stari Traven, a zdaj se je ponesrečil brat Ivan, in tako je bil Julij skoro primoran popustiti priljubljeni stan ter prevzeti domače posestvo. —

Po letu so se nastanili v Travnovi vili različni rokodelci, zidarji, mizarji, slikarji, da so jo pripravili za dostojen sprejem gospoda profesorja, in ko je le-ta došel s svojo materjo v početku meseca avgusta, je bila vsa vila temeljito prenovljena.

Traven si je začel opravljati in urejevati sobe po svojem okusu. Za delavnico, pisarnico in obenem biblioteko si je izvolil visoko, precej veliko in zračno sobo s štirimi okni, izmed katerih sta bili obrnjeni dve proti jugu, in od koder je bil krasen razgled na dolgo, valovito kotanjsko polje, kjer se je po letu zibala visoka, zlatorumena pšenica, menjujoča se s še višjo, nalik grenadirjem ponosno se vzdigujočo turščico in z bujno zelenimi senožetmi. V ozadju pa je bila ta planjava obkrožena z nizkimi, prisojnimi vinskimi goricami, izza katerih so se vzdigovali nekateri strmejši goli in beli vrhunci.

Ta soba, ta razgled, ta tišina in mir, ptičje petje okoli vile, žuborenje bistrega potoka v nje bližini in oddaljenost od mesta — vse to je bilo kakor nalašč za krotkega, idealnega Ivana. Tukaj je hotel preživeti večino življenja, se zakopati v svoje ljubljence, stare klasike, a vrvenje sveta opazovati od daleč! —

Takoj drugi dan po njegovem prihodu so mu postavili hlapci v gori imenovano sobo velikanski zaboj ter, odbivši pokrov, odšli.

Traven si je primaknil stol bliže zaboja, razganil in odstranil nekaj zavojnega papirja z vrha ter potem začel jemati iz njega knjigo za knjigo. Vsako je vzel v roko tako varno, tako rahlo, kakor bi bila iz same pene, in kakor bi se bal, da se mu razprši v tem hipu. Obračal je svoje ljubljenske v roki na vse strani in jih ogledoval tako iskreno in božal in gladil, kakor bi mu bili otroci lastnega duha.

Knjige je pokladal na mizo, a vse so bile na hrbtuh zaznamovane s črkami in številkami. Z mize jih je razvrščal po številkah v veliko knjižno omaro, ki je zavzemala ves kot med dvema oknom in je bila z mnogimi policami razpredeljena.

Kmalu so se svetili v lepih vrstah hrbtovi raznih klasikov, starih in modernih, a tudi peščica beletrističnih proizvodov slovenskih je bila med njimi. V srednjih in nižjih policah so tičala raznih narodov in časov strokovna in učenjaška dela, brošure, izvestja, semtertja celo kak rokopis. Vse police so se polagoma napolnile, in Traven je zrl zadovoljno in ves srečen na bogato zbirko, svojo ljubljenko; potem jo je skrbno zaklenil, a še dolgo opazoval, kakov efekt napravlja skozi velike, z motno brušenimi okraski ozaljšane šipe, s katerimi so bila opremljena omarna vrata.

Ko je to dovršil, si je uredil pisalno mizo, napolnil njene predale z vsemi pisarskimi potrebščinami, a naposled sedel na rahel, prožen fotelj ter poskušal, kako bi se dalo v ti sobi — sedeti, brati, pisati, sanjariti!

No, kdo bi mu zameril! Traven je bil še vedno samec. Od narave nekoliko boječ, se je že izza mlada najraje baval s študijami, a pri tem je bil pozabil vse druge potrebe. Ko se je zavedel, da bi morda vendarle bilo prav, ako bi si ustanovil svoje ognjišče, da bi imel kaj svojih okoli sebe vsaj na starost, tedaj se mu je hkrati zazdelo, da je že prestar, in domišljjal si je, da ga ne more vzeti nobena iz ljubezni. In otrese se je vsakikrat teh misli ter se vdal zopet z vso dušo svojemu poklicu, in tako so mu zares potekala — mlada leta. Ali on je bil zadovoljen in srečen!

Ko je Traven popustil službo in se nastanil v Kotanju, je imel že petinštirideset let, in soditi je bilo, da ostane večni samec.

Toda usojeno mu je bilo drugače.

III.

Drugi dan po Travnovi naselitvi v vili je bila nedelja, in Traven je vprav pisal v pisarnici dolgo pismo nekemu kolegu-prijatelju, ko zasliši okoli enajste ure in pol korake na stopnicah, odkašljanje, šepetanje — a takoj nato tudi trkanje na duri.

Traven zakliče skoro nekako nevoljen:

»Prosto!«

Med vrati se zdajci pojavijo drug za drugim štirje gospodje v raznolikih, staroverskih in novodobnih salonskih oblekah, malce ne-neokretno se klanjajoč že od daleč osuplemu profesorju, ki je rado-vedno pričakoval, kaj bode.

Prvi gospod, visokega, precej obilnega života, skrbno obritih, zabuhlih lic in na kratko ostriženih, črnkastih las, je stopil sredi sobe in se ponosno zravnal.

»Velečastiti gospod profesor,« je izpregovoril in se vnovič poklonil, »pred saboj vidite deputacijo odbora kotanjske čitalnice, katere deputacije člane si vam usojam sedaj predstaviti! — Ta gospod je sin veletržca Ravna, blagajnik naše čitalnice; — ta je davkarski oficijal gospod Rudolf Skok; — tu učitelj gospod Ivan Brus — oba marljiva in vestna odbornika naše čitalnice! A moja malenkost — jaz sem davkarski kontrolor — Štipko Leščnik, obenem tajnik čitalniški. Torej mislim, da to smo vsi!«

Slavni čitalniški odborniki so pristopali drug za drugim ter se klanjali Travnu, ki je vračal poklone na vse strani ter podajal roko vsakemu po vrsti, kakor jih je imenoval gospod Štipko.

Ko je bilo predstavljanje formalno dovršeno, je izpregovoril Traven:

»Gospodje, prosim, sedite!«

In ponujal jim je stole.

Toda gospod Štipko Leščnik je živahno ugovarjal: »Ne, gospod profesor; dokler ni oficijalni del našega pohoda dovršen, ne smemo! Torej potem! — Torej mi, kar nas je tukaj, predstavljamo obenem tudi veseliški odsek slavnoznane kotanjske čitalnice. Ker namcravamo imeti prihodnjo soboto veselico z igro in s petjem, je torej sklenil naš odsek, da vas, velečastiti gospod profesor, osebno in »in corpore« povabi na ta večer. Torej zdaj smo mi vsi tukaj in vas vljudno vabimo! Torej blagovolite sprejeti in blagohotno uvažiti to iskreno vabilo!«

»Prevelika čast! Prevelika čast!« je hitel Traven.

»Torej, s tem je končan oficijalni del našega pohoda,« je takoj pritaknil gospod Leščnik in prijel za stol.

Traven jim je tedaj ponudil še enkrat stole, in sedli so.

Gospod Štipko Leščnik se je spustil, utrujen od oficijalnega posla, toda zadovoljen, na ponujeno stolicu in takoj položil debeli svoji nogi drugo vrh druge ter z napeto pozornostjo opazoval vsako kretanje

prof. Travna, ki je bil v tem pristopil k omari, ki je stala v kotu, ter jo odklenil.

»Bog ti daj pravo pamet!« je govoril sam pri sebi Štipko Leščnik.

Gospodje Raven, Brus in Skok pa so modro in nepremično sedeli na stolih ter motrili kontrolorja, ki je lokavo namežikaval s svojimi drobnimi očmi.

Ko je Traven privlekel iz omare podolgovato, rumeno steklenico, je gospod Leščnik zadovoljno zaklopil oči ter komaj slišno cmaknil z jezikom, in vidno blaženstvo se mu je razlilo po tolstem obrazu.

»Gospodje, izvolite kupico pikolita«, je dejal Traven ter natakal vitke, kristalne čašice.

Trčili so.

»Ah!« je viknil kontrolor nehote.

»Oh!« je pritrdil oficijal.

Traven pa je dejal:

»Ali vam ugaja, gospoda?«

»Izvrsten! Izboren! Koliko pa je star?« je vprašal Leščnik, izvedenski cmakajoč z jezikom.

»Petnajst let, gospoda!«

»Ah!«

»Oh!«

»Ta pa, ta!« —

»Kdo pa je predsednik čitalniški?« vpraša Traven.

»Gospod sodnik Perko, izboren, veleizobražen, torej duhovit, značajan mož! Torej —« je hitel Leščnik v eni sapi.

»Sam bi se bil prišel danes predstaviti, ali zadržan je danes dopoldne; sporoča pa vam po meni, da si bode štel v čast, ako vas bode mogel pozdraviti na sobotni veselici,« se oglasi Raven.

»Ako mi bode le mogoče, pridem,« odgovori Traven.

In razgovarjali so se dalje. Kontrolor je razložil Travnu ves čitalniški aparat, navedel vse posamezne odseke, naštel najimenitnejše ude ter naposled izrazil željo, da bi se vpisal v čitalnico tudi gospod profesor, čemur je le-ta radovoljno pritrdil.

Šele ko je bila prazna steklenica, so se odborniki poslovili pri Travnu in odšli zadovoljnih obrazov in s premnogimi globokimi pokloni.

* * *

V soboto zvečer se je res oglašil gospod profesor v čitalnici. Seznanil se je ondi z vsemi mestnimi odličnjaki, kolikor jih še ni poznal izza prejšnjih let, ko je bil prišel vsako leto domov na velike

počitnice, posebno pa z vsemi novimi uradniki. Zadnja leta pa ni bil nič prišel v Kotanj, ker je porabil ona dva prosta meseca večinoma za potovanje po staroklasičnih deželah svojih idealov — po Italiji in Grškem. Zato je bil v teh letih mnogo prejšnjih znancev zgrešil, nekaj se je bilo pa tudi novih dostojanstvenikov nabralo med razumništvom kotanjskim.

Tiste veselice pa se je udeležila tudi gospodična Matilda Severjeva s svojo materjo, ki je bila vdova po pokojnem davkarju Josipu Severju.

Slučajno je bil prisedel Traven po veselici s sodnikom k mizi, kjer je sedela z materjo Matilda.

Ta je bila srednje-velika, vitkostasna plavolaska z izredno lepimi, mandeljnatopodolgovatimi, velikimi in sanjavimi očmi in rožne, skoro prozorne, belordeče polti.

Traven ji je sedel ravno nasproti. Nehote ji je večkrat pogledal v zardeli, razžareli obraz, ki si ga je hladila s pahljačo od nojevih, puhastih, belih peres, koketno jo vihteč z nežnimi, dolgimi prsti krasno oblikovane, polne roke, katere rožnato polt so še bolj povzdigovale rumene, do lakti segajoče rokavice . . .

Travnovo skoraj popolnoma okorelo srce je tačas prvič vztrepalo, začelo hitreje biti, in začutil je, da se je izvršila v njem nenavadna izprememba . . .

Ko je prišel pozno po noči domov, ni dolgo mogel zaspati. Semtertja je taval po sobi, a pred očmi mu je stala vedno in vedno njena podoba.

»Kako si neumen!« si je dejal stokrat in stokrat. »Ona mlada, ti prileten; ona lepa, ti še za silo ne! Kako bi te mogla kdaj ljubiti? — Otresi se tega brezmiselnega čuta, dokler je še čas, dokler ni prepozno! Principiis obsta!« . . .

Govoril si je, zabičeval sam sebi, da bi bila to velika budalost, a pri vsem tem je vedno in celo vedno intenzivneje mislil nanjo. In ko je zaspal, se mu je vpletla podoba njena celo v sanje. —

Bistrooka in praktična mati Matildina pa je tisti večer z zadovoljstvom opazila, da si je pridobila njena hči Travnove simpatije. Hitro si je napravila strateški načrt.

Ko sta se vračali s hčerko proti domu, je rekla tej:

»Ako me vse ne vara, vpraša Traven v kratkem po tebi! Glej tedaj, da ga ne odpodiš s kako neprémišljenostjo!«

»Ali mama«, je ugovarjala hčerka, »saj vendar veš, da sem si že izvolila — Maksá!«

»Eh kaj! Pusti ga! Makso nima nič, Traven je petičen, jako petičen — poleg nemale pokojnine!«

»Ne morem, mama!« je zastokala hčerka.

»Molči, dete! Nemožno ni nič na svetu, ako se le hoče.« — Sicer si pa že še premisliš. Za sedaj pa pustiva to stvar!« —

Ko se je odpravljala skoro zatem Matilda v svoji sobi k počitku, se je naslonila ob posteljo, si zakrila obraz in plakala in plakala, dokler se ni začelo svitati tam daleč nad gorami . . .

Traven je od tistega dne zanemarjal svoje knjige. Nobenega miru, nikakega užitka ni več našel v mirni svoji sobi. Vpisal se je v čitalnico in skoro cele dneve, da, cele tedne je prebil v mestecu, samo da se je sešel kdaj z njo v čitalnici, kjer se je na večer rada zbirala kotanjska gospoda. Ko je zapazila Matildina mati, da ostaje Traven zvečer v mestecu, in da je skoro slednji večer v čitalnici, je takoj uredila, da je bila tudi s hčerko vedno tam.

Tako je postajal Traven vedno intimnejši prijatelj gospe Severjeve, a obenem si je domišljal, da je ganil tudi srce lepe Matilde. Ta ga je verno poslušala, se prijazno z njim razgovarjala in se proti njemu jako vljudno vedla — vse to spričo ostrih instrukcij in neprestanega zabičevanja praktične matere. —

Ljudje so že ugibali in govorili, da bode v Kotanju v kratkem nov zakonski par. Traven, katerega so zategadelj znanci že dražili, ravno spričo teh govoric ni hotel še zahajati k Severici na dom, dokler si ni bil popolnoma v svesti, da mu je Matilda res naklonjena.

Pri neki ugodni priliki ji je razodel svoje čuvstvo proti nji, in ona — mu ni odrekla. Toda pri vsem tem je bila tako hladna proti njemu, da ni vedel, pri čem da je. Včasih si je domišljal, da je naj-srečnejši človek na svetu, a že čez nekoliko trenutkov ga je zopet spravila njena hladnost v obupnost . . .

Ko so se bila v čitalnici osnovala predavanja, je nastopil večkrat tudi Traven. Tako je bil tudi onega dne prevzel predavanje o »francoskem naturalistiškem romanu«, s katerim se je mislil še posebno prikupiti Matildi, in katero je dovršil na splošno zadovoljstvo občinstva. Toda tisti večer se ni bil končal baš na njegovo zadovoljnost . . .

Ko je dospel oni večer Traven domov, je bil sam s seboj skrajnje nezadovoljen; sklenil je, da takoj jutri napravi odločilen korak, naj velja, kar hoče. V takih razmerah še nadalje prebivati, ne da bi vedel, pri čem da je, se mu je videlo neznosno.

IV.

Mati Travnova je bila najraje vedno sama in ni sprejemala skoro nič posetov. Sedela je sama v svoji sobi ali v vrtni lopi, s kakim ročnim delom se baveč, in žalovala po svojem možu in sinu še vedno, kakor prvi dan.

Kadar jo je obiskal Julij, tedaj se je z njim najraje razgovarjala o prošlih dneh, ki so bili zanjo tako svetli, tako srečni! Živela je s svojim možem v zglednem zakonu od začetka pa do njegove pre-rane smrti. Po smrti njegovi bi se bila lahko omožila; saj je bila še v najboljših letih, in marsikdo se je oziral za njo ne le spričo tisočakov, katere ji je bil zapustil mož v popolno last in razpolago, ampak tudi radi njene izredne lepote. Toda žena je čutila, da ne bi mogla živeti z nobenim več v takem zakonu, kakor s pokojnikom. Zato je ostala sama in je živela le spominu njegovemu in obema sinoma. In pri tem se je starala. Usoda je hotela, da se ji je pone-srečil še sin Ivan, in od takrat se je še bolj odpovedala svetu nego prej . . .

Tisti dan po čitalniški veselici je sedela kakor po navadi v svoji sobi pri oknu in zrla po široki planjavi, kjer so se iskrili žarki ju-trnjega solnca na snegu, da se je lesketala in svetila bela odeja, kakor bi bila posuta s samim srebrom in suhim zlatom.

Okoli desete ure je stopil v njeno sobo Julij. Bil je videti resen in v nekaki zadregi. Pristopil je k nji, jo poljubil ter ji sedel nasproti!

»Kaj ti je, sin moj?« izpregovori starka. »Videti si bled in izmučen!«

Julij se je sklonil k nji, jo prijel za velo desnico in jo božal.

»Nič se ne boj, mama, nič mi ni! — Toda — toda — nekaj imam na srcu, kar ti težko povem — a povedati ti moram!«

Ona povzdigne oči k njemu ter ga pazno motri.

Črez nekoliko časa pa izpregovori:

»Skoro sem uganila, toda — govori ti!«

»Saj mi ne bodeš huda, ljuba mamica, kaj ne da ne? — Glej, rad jo imam, tako rad! A zdaj sem prišel še po tvoje dovoljenje!«

»Veseli me, sin moj, da si se odločil. Jaz ne bodem več dolgo, a ti potrebuješ že zdaj in bodeš vedno bolj potreboval skrbne go-spodinje! Katera pa je?«

»Gospodična Matilda Severjeva!«

Starka se ustraši.

»Moj Bog, moj Bog! Dete moje, kaj pa misliš?«

Julij je prebledel in 'je sedel kakor okamenel.

Črez nekoliko časa pa nadaljuje starka:

»Jaz sicer ne poznam one gospodične, toda toliko bolj poznam njeno mater! Vsaj po nekdanji govorici jo poznam! In jabolko — pravijo — ne pade daleč od drevesa!«

»Torej govori,« sili sin.

»To je bilo pred več leti. Severica je bila še mlada, lepa žena, a tudi naduta in koketna. Njen mož je bil poleg nje revček; delala je z njim, kakor je hotela, a on ji je bil naposled slabši nego sluga.

K njim je zahajal čestokrat iz Ljubljane mlad lajtnant, vitek, ozek črez pas kakor osa in golega, dekliškega obraza. Govorilo se je, da je njen bratranec. No, s tem bratrancem je izginila nekega dne gospa Severica, a gospod Sever je dejal, da je šla v toplice. Toda dolgo je ni bilo. No, nekega dne pa je prišel Raven z Dunaja, kamor je bil šel po opravilih, ter je pripovedoval, da je srečal Severico z onim golobradim lajtnantom v operi na Ringu. Ta novica se je hitro raznesla po mestu, in vse je pikalo ubogega Severja, češ, v katerih toplicah je njegova milostna. Sever se je skrival in si ni upal več med ljudi. — Toda nekega dne, a šele črez nekaj mesecev, se je ona vrnila — in Sever je bil takoj potolažen. Kar se pa prej ni bilo zgodilo — kajti davkar in davkarica dolgih osem let nista imela nič otrok, to se je sedaj zgodilo. — Severica je namreč dobila hčerko, in veselja ni bilo ne konca, ne kraja. — To je moja povest, ti pa sodi!«

Julij je zrl srpo skozi okno. Videti je bilo, da bije v srcu hud boj.

Naposled je zmagala njegova idealna narava, in izpregovoril je nekoliko tiho, skoro hripavo, pa odločno:

»Ako je mati grešila, čemu naj bi se pokorila hčerka? Prepričan sem, da bode Matilda navzlic temu zgledna soproga!«

»Toda, kaj poreko ljudje?« vpraša mati.

»Res je nekoliko sitno to, in ako bi bil prej to vedel, bi me bilo morda obvarovalo in ozdravilo. Toda zdaj sem ji dal takorekoč že besedo — torej ne odstopim samo spričo takega vzroka!«

Mati zmaje z glavo in pravi:

»Nočem biti nasprotna tvoji sreči, preveč si mi pri srcu — in morda tudi vse tedanje ljudsko govorjenje ni bilo docela upravičeno. Morda bode res hčerka drugačna — toda — svarila sem te! — Nevesta mojega sina pa postane gotovo tudi moja hčerka!«

Traven jo je hvaležno zopet poljubil in odšel v svojo sobo, kjer se je začel preoblačiti. Prej je pa še hlapcu naročil, da pripravi kočijo in vpreže belca.

Tisti čas sta sedeli Severica in Matilda pri zajutruku. Sinočna veselica ju je bila utrudila, in vstali sta bili pozno.

Severica je bila še vedno lepa žena, in ko je tako sedela v dolgem, belkastem, s čipkami črez in črez posutem lahkem zjutranjem krilu, ji ne bi bil nihče prisodil petdesetih let; njena polt je bila videti še prožna in sveža, in njene oči so bile še vedno živahne in sijajne. Matilda pa je bila danes nekam trudna, njen pogled je bil moten in nje obraz otopel.

»Še enkrat ti moram povedati,« je karala mati Matildo, »da si pozabila vse moje opomine, da se nisi sinoči vedla dovolj taktno proti Travnu!«

Hčerka je molčala.

»Vse mi pokvariš! Traven se naveliča . . .«

»Naj se!«

»In sreča, katero lovim že toliko časa zate . . .«

»In zase!«

»Molči! — Sreča pobegne, a ti bodeš plakala, ko bode prepozno!«

Nekoliko časa je bil molk. V kletki je zapel kanarec — tako glasno, tako veselo!

»Vidiš,« povzame mati zopet besedo, »kakor živi brezskrbno v kletki ta ptiček, tako brezskrbno življenje te čaka poleg Travnja. In kar je še največ, Traven se ti bode dal ovijati okoli prsta, kakor bodeš sama hotela! Sama bodeš gospodinja, on ti bode ponižen sluga! Bogastvo, razkošje — česar si poželíš — vse, vse ti bode na razpolaganje! — Kaj pa te čaka pri Maksu? Še zdaj nima službe; ubog je, predno prileze do kakega poštenega zaslužka, utegnejo preteči leta — a ti se v tem postaraš, in zate ne bode maral več niti Makso, niti kdo drugi! Iskal bode premožne neveste. Lepota, na katero se menda zanašaš, je od danes do jutri! In kaj si brez nje? Izgubi jo — potem se kar zarij med staro šaro!« . . . Še mnogo druge praktične filozofije je razložila modra Severica, a Matilda je le molčala, mati pa je kovala železo, dokler je bilo vroče . . .

Videti je bilo, da ne ostanejo besede materine docela brezuspešne. Matilda je razmišljala in vobče je morala materi pritegniti. Ljubila je sicer Maksa Lovrina, ki je bil tedaj medicinec na Dunaju, z vso žarovitostjo in iskrenostjo prve ljubezni, toda nepretrgani in nujni materini praktični opomini in migljaji so kolikor toliko vendarle

vplivali na dovzetno hčerko, in nasprotovala je materi in Travnu samo še iz navade, iz kljuboželjnosti. Naposled se je nje mladostni, šibki idealizem razkadil v nič pod pritiskom materinega utrjenega realizma, in pripravljena je bila, da se vda Travnu. A idealno svojo vest je izkušala na ta način potolažiti, da je pisala Maksu še vedno strastna, zaljubljena pisma . . .

Pred hišo se je ustavila kočija, in takoj nato so se začuli koraki po stopnicah. Mati in hči se spogledata; hkratu sta si mislili obe:

»Kaj, ko bi bil on?«

Predno je še Traven potrkal na vrata, je pošepnila mati hčeri:

»Steci v svojo izbo, preobleci se, pa pridi v posetnico, ko te pokličem!«

Hčerka je zardela in izginila.

Severica pa je naglo pogledala v zrcalo, potegnila s plosko roko nekoliko po laseh, ki so bili malo v neredu, in zadovoljen nasmeh ji je legel na polne ustnice.

Takoj nato je Traven potrkal in vstopil.

Severica mu je stopila nasproti z izbrano vljudnostjo, ko ga je zagledala pred seboj v fraku, klaku in laku, in izpregovorila je z najslajšim glasom:

»Oprostite, gospod profesor, da ste me še našli v zjutranji opravi — ali nisem se nadejala cenjenega vašega poseta! Izvolite v naš salonček!«

Odprla je vrata in na rahlo potisnila Travna v precej veliko sprejemnico, ki je bila opremljena z ne prav modernim, toda še dokaj dobro ohranjenim pohištvom, a ona jo je vedno le imenovala »salonček«. —

»Izvolite sesti, gospod profesor! Ah, kolika čast, da nas posečate, da ste prišli v mojo hišo vi, najuglednejši mož našega mesta! Ah, tolika vljudnost!«

Travnu ni nič preveč ugajala gostobesednost gospe Severice; čutil je, da je vse to laskanje gola hinavščina. Morda on v svoji preproščini in poštenosti sicer tega niti ne bi bil opazil, a po današnjem pogovoru s svojo materjo se ni čutil nasproti Severici v konverzaciji več tako neprisiljenega, kakor prej; neka nezadovoljnost proti nji je bila pognala kali v srcu njegovem . . .

»Gospa, čudite se mojemu pohodu,« je izpregovoril Traven. »Toda po marsikakem znaku iz zadnjega časa uganete morda njega pravi vzrok. Zato ne bodem razdiral mnogo besed in vas kar naravnost vljudno prosim — roke gospodične hčerke vaše!«

Severica se je delala osuplo, a prsi so se ji burno dvigale od veselja.

Traven pa je nadaljeval:

»Kot pošten mož obetam vaši hčerki takšno bodočnost, kakršno more obljubiti moška, resna, a globoka ljubezen; le ljubezen do nje — samo ljubezen me je prisilila, da sem danes nastopil to pot do vas!«

»Toda, gospod profesor,« je pripomnila Severica, hlineč osuplost in zadrego — »moja hči je revna in nima razen vzgoje nič dote! Vi lahko dobite bogato nevesto! Ali vam ne bode kdaj žal? —«. Uprla je vanj oči, kakor bi mu hotela kot skrbna mati pogledati na dno duše. Toda Traven ni umaknil pogleda; počasi in resno je dejal:

»Jaz ne zahtevam od vaše hčerke družega, nego toliko ljubezni in spoštovanja, kolikor ga imam jaz do nje!«

Tedaj je Severica odprla vrata in zaklicala:

»Matilda!«

Takoj pa je pristopila zopet k Travnu in dejala patetiški:

»Vaša ponudba je vsekakor izredno častna za nas; zato vam z veseljem in ponosom izročam, kar mi je najdražje na zemlji!«

Skozi odprta vrata pa je zdajci vstopila Matilda. Njeno vitko in vendar bujno-stasno telo je odevala elegantna domača obleka iz temno-zelenkastega atlasastega satina, ki je delala njeno polt še bolj rožnato in svežo. Izmed vseh oblek se ji je podala ta najbolje, zato jo je Matilda oblekla vselej, kadar je hotela napraviti poseben efekt.

Traven je vztrepetal pri njenem pogledu; bil je zmešan kakor nezrel gimnazijec in ni vedel, kaj bi izpregovoril.

Severica pa je izpregovorila:

»Gospod profesor je ravno zdaj vprašal za tvojo roko — odgovori mu še sama!«

Lahkih korakov je izginila v sosednji sobi. Traven pa je pristopil k Matildi, privzdignil desnico njeno k svojim ustnicam in ji šepetal:

»Ali smem upati?«

Ona je molčala, a roke mu ni odtegnila.

Tedaj pa je postal pogumnejši. Držeč jo za desnico, je ovil levico okoli njenega vratu pa položil trepečoče svoje ustnice na njene.

Nehote se je stresla pod poljubom njegovim, a vrnila mu ga je rahlo, komaj čutno. Vendar mu je pri tem rahlem, komaj dahnjenem dotikljaju šnila neka nepopisna slast po vseh udih, da je

zaklopil oči ter ves blažen stiskal ustnice svoje zopet in zopet na njene, dokler ga ni njena roka rahlo potisnila na bližnji fotelj.

Tedaj pa je sedla tudi ona, in razgovarjala sta se dolgo, dolgo. Pozneje je prišla in prisedla še mati, in še tisti dan je bilo domnjeno vse, kar je bilo potrebno.

Ko se je odpravljajl potem Traven od Severjevih, ni niti več mislil na današnji pogovor s svojo materjo. Tako blažen, tako srečen je sedel zopet v svojo kočijo, kakor ne bi imelo nikdar zatoniti solnce njegove sreče . . .

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

P. n. Zvonovim čitateljem. Že često se nam je od mnogih strani izrekala želja, ki smo jo sicer tudi gojili sami, naj bi razen dolgih nadaljevalnih povesti in razprav prinesla vsaka Zvonova številka tudi nekaj završenih sestavkov. Kakor so se p. n. čitatelji uverili, smo že tudi res v zadnjem času izkušali ustreči tem zahtevam. Toda ta način urejevanja provzročuje tehniške težkoče glede na razpredelitev in porabo itak tesno umerjenega prostora. Zato smo se po prijateljskih nasvetih in svojem preudarku odločili, da na prva mesta postavimo krajše povesti in članke, ki se končajo v eni ali dveh številkah, a daljše povesti naj slede proti koncu. To javljamo p. n. pisateljem in čitaljem, da se ognemo vsaki zameri, češ, da razlikujemo odličnejša ali manj odlična mesta v listu, in da si z njih razvrščevanjem usojamo nekako klasifikovati objavljene spise. Ponavljamo, da so nas k ti izpremambi napotili zgolj tehniški pomisleki.

Knjige Slovenske Matice za l. 1897. so ravnokar izšle. Ker jih opišemo in ocenimo v prvi prihodnji in v naslednjih številkah, naj za sedaj omenimo, da je naše odlično slovstveno društvo podalo letos Slovincem ne le jako obilen, nego tudi krasen dar: podalo je slovenskemu narodu celih sedem knjig najlepše leposlovne in znanstvene vsebine. Knjige so pa te-le: 1.) *Knezova knjižnica*. IV. zv. (Spisa: I. Moja hoja na Triglav. Spomini Janeza Mencingerja. — II. Prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov v Ljubljano. Fr. L.) — 2.) *Zabavna knjižnica*. X. zv.: Trojka. Povest. Spisal dr. Fr. Detela. 3.) *Slovenske narodne pesmi*. III. snopič. I. Pripovedne pesmi. Uredil prof. dr. K. Štrekelj. — 4.) *Slovenska zemlja*. II. del. Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra. II. snopič. Spisal S. Rutar. — 5.) *Zgodovina slovenskega slovstva*. III. del. 2. zv. Spisal prof. dr. K. Glaser. — 6.) *Elektrika, nje proizvajanje in uporaba*. I. del. Spisal Ivan Šubic, c. kr. ravnatelj. — 7.) *Letopis za l. 1897*. Uredil Anton Bartel. (Spisi: I. Črtice o naši domovini pred prihodom Slovencev. Dr. Fr. Kos. — II. Ivan Vajkard Turjaški. Ivan Steklasa. — III. O jedru tragedije in drame sploh. Dr. J. Pajk. — IV. Francoska ljudska šola na Kranjskem. I. Vrhovec. — V. Jan Kollar. Dr. M. Murko. — VI. Bibliografija slovenska. R. Perušek. — VII. Letopis »Slovenske Matice«. E. Lah.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

V.

ribližal se je predpust. Kotanjci so letali od veselice do veselice; čitalnica je prirejala plesne venčke skoro vsako soboto zvečer, a semtertja so napravljali večere z godbo in plesom tudi posamezni gostilničarji na svojo roko. Tako se niso mogli nikdar oddahniti nekateri strastni plesavci in so bili upreženi večer za večerom.

Med to vrvenje je posegel tudi profesor Julij Traven, kateri je za neko sredo večer povabil vse čitalniške odbornike in še nekatere odličnejše ude čitalniške k sebi v vilo, da se poslovijo od »samskega svojega stanu«. Prihodnjo soboto se je imela vršiti njegova poroka z Matildo Severjevo. Ker je želela njegova mati, da se vrši ženitovanje popolnoma mirno in samo med domačimi, ni profesor povabil na dan poroke nikogar razen potrebnih dveh prič in nevestinega druga. Zato je pa odškodoval svoje znance tisto sredo prej.

Pod večer so se začeli zbirati v vili povabljeni gostje. Nekateri so prišli peš, drugi so se pripeljali, a nekateri so prifrčali celo na kolesih, ker je bila pot suha in dokaj dobra. Vsi pa so bili videti vzhičeni in veseli, nadejajoč se, da se bode nocoj marsikaj »obralo«.

V pritličju Travnove vile je bila za sprejem pripravljena dolga in visoka soba na desnici. Na sredi je stala podolgovata, z belim prtom pregrnjena miza, a na nji fini, prozorni, zlatopisani krožniki z umetno zavitimi snežnobelimi prtiči. Zraven krožnikov so se svetile na nizkih, steklenih stojalih srebrne žlice, vilice in noži z umetno izrezljanimi ročaji. Na sredi mize pa so se ščeperile v gručah podolgovate in ozke, široke in trebušnate, nizke in ploščnate buteljke z živobojnimi, zeleno, rdeče, zlato, srebrno obrobjenimi etiketami, na katerih so bila pisana sladka imena: »Lacrimae Christi 1848«, »Marsala 1864«, »Cipro«, »Malaga«, »Cesarsko vino 1870«, »Rulandec« i. t. d. i. t. d. —

Ko je gospod Štipko Leščnik zagledal te baterije, je takoj stopil nekoliko za vrata, da ga ne bi vsakdo videl, ter si je napravil nekoliko bolj ohlapno pretesno toaletto.

»Tako! Zdaj bo dobro!« je šepnil sam pri sebi. »Človek ni vsaki dan v taki nepriliki!«

Nato je potegnil telovnik nekoliko niže in sedel na stol, katere je bil začel odkazovati Traven.

Posedali so po vrsti: sodnik Perko, davkar Coklič, kontrolor gospod Štipko, oficijal Skok, učitelja Brus in Raven, župan Svetlič; na drugi strani pa: advokat dr. Klinar, zdravnik dr. Bric, sodni adjunkt Smolič in še trije trgovci iz mesta — torej vsa elita kotanjskih gospodov.

K njim je prisedel na spodnji konec mize Traven . . .

Takoj so začeli nositi na mizo sluge, katere je bil najel Traven nalašč za nocojšnji večer iz prvega mestnega hotela. Zvijali so se med dolgimi vrstami gosto nameščenih povablencev kakor jegulje, se priklanjali nalik marijonetam, a pred vsem decentno molčali, kakor markerji v Sacherjevih »chambres séparées«.

Najprej je prišla na vrsto rumena, cinkasta, gostotekoča ragoujuha, za katero so se vrstili podolgovati krožniki z živordečo, v tanke, prozorne zrezke narezano, okusno svinjsko gnjatjo, po kateri se je svetil drobno nastrgan hren nalik novemu snegu. Za gnjatjo so priplule na steklenih, kristalnih, nečkam podobnih, plitvih skledicah rdečepikaste postrvi na gosti zelenjadni polivki. Ko so odšle tudi te že po poti vsega posvetnega, se je prikazal »beef alla mode«, a za njim »belo stegno« s karfiolami. Ko so nadalje polzeli po uglajenih grlih tolsti kopuni s sladko in kislo salato, tedaj so se začele vrstiti razne testenine in pecivo . . .

Vsaki pot pa, ko so se prikazali strežniki z novimi jedili na vratih, si je kontrolor Štipko vnovič priredil toaleto. —

Toda ni se samo jedlo; takoj po juhi so začeli pokati zamaški, in v dolgih čašah se je penila in iskrila rujna kapljica, in kmalu je bilo vse židane volje.

Tedaj je pa vstal sodnik Perko in napil Travnu ter njegovi gospici nevesti. In izpraznili so se kozarci.

Takoj nato je vstal še notar, ki je kot ud »kluba beletristov« napil njega predsedniku. — Traven je bil namreč že dolgo predsednik omenjenega kluba — in zopet so trčili in pili.

Zdravnik dr. Bric, kateri je bil nekje že celo popoldne pil in se ga je bilo vino že dobro prijelo, je tedaj s hripavim svojim glasom zavpil:

»Upamo, da bo v prihodnje gospod profesor vse drugače predaval o francoskem naturalistiškem romanu!«

»Zakaj?« — »Kako to?« — »Oho!« so se začuli glasovi.

Traven pa je sedel kakor na trnju.

»Zato . . . zato, ker . . . gospica nevesta . . . že v kratkem poskrbi, da se mu otresejo oni ideali . . . kakor se otresejo . . . zreli . . . leščniki,« je jecal zdravnik.

Nekateri so takoj zagnali bučen krohot, a drugi treznejši so grdo pogledovali vinjenega zdravnika . . .

Ta neprijetni intermezzo je kaj različno vplival na zbrano gospodo kotanjsko. Nekaterim se je zdelo prav, da jo je bil Traven skupil, in muzali so se, da je bilo videti, kako jim je ugajal ta prihodek, drugi pa so se srdili nad surovostjo zdravnikovo.

Traven pa ni črnil besedice. Ugriznil se je v ustnice, a črez nekoliko časa je dejal s prisiljenim nasmehom:

»Gospoda, pijmo!«

In zopet so pili . . .

Tedaj pa so nekateri gospodje zamenjali sedeže; pevci so posedli skupaj, in skoro nato so zapeli:

»Lepa naša domovina!«

Šele petje je zopet spravilo v tir prejšnjo zabavo. Vse se je zopet radovalo, in pili in prepevali so še dolgo v noč . . .

Ko so odhajali, so bili skoro vsi nekoliko preglasni, in ako bi bil sprožil zdravnik zdaj prejšnjo svojo puščico, bi se bil jedva kdo našel, ki mu ne bi bil pritrdil . . .

* * *

Ko se je bila poslovila nocojšnji večer nevesta Travnova od svoje matere in se zaprla v svojo sobo, je sedla na nizki fotelj pred toaletno mizico ter naslonila lepo glavo v svojo desnico.

Dolgo je slonela nepremično; samo zdaj pa zdaj si je otrla z batistnim robcem solzo, ki ji je silila iz lepega očesa. Navzlic vsem prepričevalnim dokazom materinim — navzlic vsemu svojemu razmotrovanju in opravičevanju, češ, da ni mogla drugače ravnati v takih razmerah — navzlic vsi lepi bodočnosti, katero ji je slikal Traven, ni mogla udušiti vesti, ki ji je vedno, posebno pa še v tem hipu očitala nezvestobo. — Vse njeno dozdanje življenje se ji je razgrnilo pred dušo, tu veselo, tu žalostno — a vmes ji je sijala kakor svetla zvezda ljubezen do Maksā, ki še zdaj ne ve, da jo je izgubil, ki si zdaj še morda domišljuje in živi v bajnih ljubezenskih sanjah — kaj poreče, kadar zve, da ga je ona zapustila tako brezvestno? Ali se ne bode morda spričo tega celo ugonobil, kakor se

jih je iz enakega vzroka ugonobilo že mnogo? In stemnilo se ji je pred očmi, in stresla se je kakor v mrzlici . . .

»Še je čas! Še nisem Travnova!« si je dejala, a takoj je zopet sklonila glavo, in nova boleš je prešinila drhteče telo.

Naglo je vstala, položila predse na mizo duhteč, droben list papirja ter se zamislila.

Sveča na mali mizi je že dogorevala in razširjala le medlo, tresočo se svetlobo po listu, a ona je pisala, pisala; a na drobne vrstice z malimi, skoro neznatnimi črkami ji je zdaj pa zdaj kanila grenka kaplja iz mokrih oči ter zalila semtertja poteze posameznih črk.

Ko je odložila pero, je prijela list ter ga vnovič prebrala; slovel je tako-le:

»Dragi moj Makso!

Roka se mi trese, in srce mi krvavi, ko Ti pišem ta drobni in morda tudi zadnji list. Ti ne veš, koliko trpim, in gotovo tudi nikdar ne zveš, kaj se godi v moji duši v tem trenutku! Ljubim Te, da, ljubim edino le Tebe na celem, na vsem širokem svetu! Ljubim Te, kakor ljubi zemlja svoje solnce — ljubim Te z dušo in telesom — do groba — a pri vsem tem ne morem biti Tvoja! Čudne se Ti bodo zdele moje besede, meni sami se dozdevajo čudne — prav gotovo ne more biti v tem hipu vse v redu v moji glavi — a jaz Te ljubim! Ali, dragec moj, pomisli, smili se mi moja mama, katera živi skoro v revščini, in jaz ji lahko takoj pomagam! Samo zaradi nje sem porabila priliko, katera se mi je nudila — in zdaj sem — ne ustraši se! — nevesta profesorja Travnja, ki je obenem največji bogatec v našem mestu. Na Tvoje blago srce apelujem, da mi oprostiš, da se ne bodeš hudoval na svojo Matildo. Saj je še mnogo deklet na svetu, in Ti jih lahko dobiš, kolikor se Ti jih poljubi! V soboto bođe poroka! — Madeži, katere vidiš na ti pisavi, naj Ti svedočijo, da nisem pisala tega lista z lahkim srcem; ti madeži so posušene solze moje! Jaz Ti ohranim na večne čase spomin v srcu svojem — in tudi Tebe na kolenih prosim, da me vendar ne zavržeš in ne obsodiš popolnoma!

Še enkrat prosim — odpusti — in sprejmi tisoč gorečih poljubov od svoje še vedno in vsekdar Te ljubeče

Matilde.«

— Ko je pismo prebrala, je še dolgo zrla na črke, ki so ji pred očmi plesale. Sama si ni bila v svesti, ali je prav storila, da mu je pisala tako obupno pismo — ali je tudi vse istina, kar je v njem navedla. Pred dušo ji je stopil Traven, ugodnosti na njegovi

strani, in nekaj ji je reklo: »Kar si pisala, je laž! Tvoja ljubezen do Maksa ni taka, sicer bi se bila Travnu odpovedala!«

In že je iztegnila roko, da bi zapalila list nad svečo, da bi pisala kako drugače. Toda v tem hipu so jo preoteli drugi čuti, in zapečatila je drobn list.

Po sobici se je razširil vonj po pečatniku — a kmalu nato je legla Matilda oblečena na svojo posteljo, kjer ni mogla zatisniti očesa še pozno v noč . . .

Drugi dan pa je oddala pismo na pošto, in proti vsakomu se je vedla tako, da nihče ni mogel slutiti sinočnih njenih notranjih bojev . . .

* * *

V soboto potem se je vršila Travnova poroka z Matildo. Med raznimi čestitkami, katere sta prejela nova poročenca, je bila tudi brzojavka z Dunaja, glaseča se na ime Matildino. Slula je:

»Hvala, da si me obvestila. — Najprisrčnejše čestitke!«

Matilda je bila sama, ko je dobila to brzojavko. Prečitala jo je dvakrat, trikrat, a potem je krčevito zmečkala papir med drobnimi prsti ter ga potisnila v žep. Kruto so jo bile zadele kratke besede, in celi dan ji je stiskalo prsi . . .

Šele, ko je s soprogom svojim odpotovala v Švico, ji je nekoliko odleglo, in zazdelo se ji je, da je menda storila prav, ko se je Travnu vdala, ker Makso bi jo bil tako prej ali pozneje zapustil, sodeč po neusmiljenem brzojavnem odgovoru.

»Hvaležen mi bode, ker sem mu prihitela naproti! — Bog ve, koliko časa je že želel, da bi prišlo tako!« . . .

In na potovanju ji je bilo vse tako novo, tako nenavadno, da je pozabila vse neprilike zadnjih dni z Maksom vred ter živela samo trenotku . . .

VI.

Severica je živela še vedno v mestu na starem svojem stanovanju. Toda odkar je odpotovala hči, so ji postajale njene sobe dan za dnevom tesnejše, in nestrpno je pričakovala dneva, ko se povrne mladi par s potovanja. Za gotovo je vedela, da je tedaj hči ne zapusti, in da se bode tudi ona lahko preselila v kratkem k njima. Zato so ji pa že med tem časom zrasle perotnice, da se je začela vsiljevati v najboljše družine, do katerih prej ni imela vstopa. In res — zdaj, ko so se bile razmere toliko izpremenile, so ji bila vrata povsod odprta . . .

Šele čez mesec dni se je vrnil Traven s svojo soprogo in se takoj nastanil zopet v vili.

Tedaj je prihitela prva k njima Severica, burno objela hčerko ter jo poljubljala brez konca in kraja. — Hči je bila sicer matere vesela, toda povabila je ni, naj ostane pri nji. Traven je bil vljuden z njo, a tudi on ni niti črhnul, da bi se preselila k njima.

In Severica je odšla poparjena. Toda takoj je sklenila, da sama ob sebi ne pojde več v vilo, ampak da počaka, dokler je ne pozoveta sama. Da pride kdaj ta trenotek, je za gotovo pričakovala.

Traven je bil srečen. Soproga mu je bila videti vdana v vseh rečeh, in dozda še ni bila prišla med njima niti besedica navzkriž.

On je nadaljeval prejšnje svoje življenje, posedal v biblioteki, čital, pisal; in ona je sedela večji del zraven njega, ali pa pri materi njegovi, katera je Matildo rada videvala okoli sebe. Zvečer pa sta se vozila skupno na izprehod v mesto, kjer sta se navadno ustavljala v čitalnici, semtertja obiskala Severico, ali pa sta zavila včasih tudi po bližnjih vaseh.

Tako jima je potekalo življenje dan za dnevom v miru, v vedni zadovoljni enoličnosti. In to je Travnu in materi njegovi tako ugajalo, da je bil on v ženo svojo vsaki dan bolj zaljubljen, in da si je že sam sebi čestital, ko je našel v nji toliko kreposti in vdanosti, toliko čuta za idilsko domače življenje.

In v ti svoji zaljubljenosti in zadovoljnosti niti opazil ni, da se je začela soproga dolgočasiti, da je bila večkrat razmišljena, in da mu včasih v svoji raztresenosti ni odgovorila niti na najbolj zaljubljena vprašanja.

Njena nrav ji pač ni pustila, da bi bila za dolgo pokopana v taki samoti pri postarelem možu in pri vedno žalostni materi njegovi. Dasi se je trudila, da bi zadušila v sebi take pojave, se jim vendar ni mogla nadalje ustavljati.

Da bi imela zraven sebe vsaj še mater svojo, pa bi bilo kratkočasnejše! To ji mora mož dovoliti, da pride k nji mati! V vili je zadosti prostora za vse, a pri tolikem bogastvu tudi ni treba krčiti in skopariti, ako se pomnoži družina za eno ali celo več oseb.

Neko dopoldne, ko sta sedela sama s soprogom v vrtni lopi, se skloni Matilda k njemu in dahne rahel poljub na njegovo lice. Nato ga prime za roko pa pravi, napol šepetoč, kakor v največji zadregi:

»Dragec, glej, jaz sem tako zadovoljna s svojim stanjem in si ne želim nobene izpremembe! Toda kadar pomislim, da je mama

moja tako osamela, tako zapuščena v mestu, da nima nikogar, tedaj si ne morem kaj, da se mi ne bi smilila v srce. In iz tega pomilovanja mi izvira dan za dnevom bolj vroče hrepenenje, da bi se preselila ona k nama . . . Kaj praviš?»

Pogledala mu je naravnost v oko, a tedaj je tudi videla, da se je Traven ustrašil.

Dolgo ni mogel najti primerne besede, a naposled je dejal naglo, skoro hripavo:

»Srček moj, ali nisi zadovoljna samo z mano? — Jaz sem popolnoma srečen, samo da sem v tvoji bližini, in družega ne potrebujem. Kaj nama hočejo tretje osebe? In tvoji mami tako ničesar ne manjka. Vsega ji lahko daš, karkoli poželi, in vsaki dan naju tudi lahko obišče. Toda da bi stanovala tukaj, tega ne morem, ne smem, ako ne spričo družega, vsaj spričo svoje matere, katera je tako vajena te tihote, te samote! Kaj ne, da me ne bodeš več silila?»

Hotel se ji je približati, a tedaj je izkusil prvi upor od nje.

»Ti nočeš?» je vzkliknila. »Tudi dobro!«

Rdečica ji je zalila lice, naglo je vstala in zbežala v svojo sobo, kjer se je zaklenila. Ni je bilo na izpregled niti k obedu, niti k večerji...

Traven je bil potr. Prva senca na dozday vedno jasnem solncu zakonske sreče njegove ga je zadela nenadno, a toliko huje . . .

Pod večer ni mogel Traven več prebiti. Izginila mu je bila iz srca nevolja na soprogo, in vest mu je začela očitati, da je bil z njo pretrd. Stopil je tedaj pod noč pred njeno sobo in prosil, naj mu odpre. Toda od znotraj ni bilo nobenega glasu. Moral je oditi.

Drugo jutro pa je mehki mož stopil k materi ter ji razodel, da vzame k sebi še taščo svojo. Dolgo je bilo treba, da jo je pregovoril. Šele, ko ji je zatrjeval, da je od tega odvisen mir v hiši in njegova nadaljnja sreča, se je mati vdala; toda pripomnila je:

»Ti misliš, da si s tem ohraniš mir in zadovoljstvo v hiši; a jaz ti povem, da je to prva stopinja k neslogi in nemiru! Toda branila ti ne bom; jaz ne bodem več dolgo . . . Samo to te prosim, da se mi tašča tvoja ne bode vsiljevala, kajti zadnje dni hočem preživeti v miru!«

Traven je odšel pobit od matere. Njene besede so ga storile neodločnega. A ko je pomislil, da mu morda žena nikdar ne odpusti, ako ji ne stori te ljubavi, je naglo stopil v njeno sobo.

Vrata so bila danes odprta, a Matilda je sedela na divanu s povešeno glavo, in oči so ji bile rdeče od joka. Še zdaj so bile polne svetlih solz, ko jih je povzdignila.

Traven je hipoma pozabil vse; skočil je k nji ter ji poljuboval solze raz oči pa ji božal gladko lice in govoril:

»Odpusti, drago dete! Saj veš, da ti izpolnim vse! Včeraj sem se samo šalil! — Daj, nasmejaj se!«

In ona se je nasmehljala skozi solze, in Traven je bil ves blažen. Sedela sta z roko v roki na divanu, in on je za tisti dan pozabil celo svoje knjige.

Ona pa je za gotovo vedela, da bode odzdaj njena volja volja Travnova, ali da ji bode odslej Traven — pokorni sluga!

Takoj popoldne je dal Traven napreči, in peljala sta se z ženo k Severici.

»Oh, moj Bog,« je dejala Severica, »jaz imam zase že dovolj in prav rada živim tukaj v miru. Čemu bi vama delala nadlego? — Toda, ako le po sili hočeta, se nočem braniti; storim vama to ljubav!«

Toda pri vsem tem ni mogla popolnoma zatajiti veselja, ki se je je polastilo, ko ji je bilo jasno, da je — pričakala, da se ji je tako na lepem izpolnila najsrčnejša njena želja. —

Traven je dal takoj pripraviti dve sobi za svojo taščo, in le-ta se je preselila k njemu že čez dva dni.

Zdaj je bila Matilda zadovoljna. Pustila je svojega moža, da je delal, kar se mu je poljubilo; a ona je imela v nekolikih dneh od njega že dovoljenje, da se je vozila z materjo sama na posete tudi med dnevom, ali kadarkoli se ji je poljubilo. In to dovoljenje je tudi obilno izkoriščala. Le redko je prešlo popoldne, da bi bila ostala doma.

Toda ako se poseti delajo, treba, da se tudi sprejemajo. In ni bilo dolgo, ko so se začele v Travnovi hiši oglašati različne družine, in začelo se je hrupno življenje, vse drugačno od prejšnjega.

Travnu to ni bilo po volji, ali bil je že toliko pod peto, da si ni upal ugovarjati, posebno, ker je vselej priskočila ženi na pomoč tudi mati njena. Moral je zanemarjati svoje knjige in se kazati v vsem posetnikom gostoljubnega hišnega gospodarja; to ga je pa delalo nemirnega, nervoznega.

Največ je pri tem trpela Travnova stara mati, ki je bila vajena, da je živela mirno v svojem zatišju; a zdaj čestokrat ni imela miru niti po noči. Večkrat je očitala sinu, kako ga je svarila pred taščo, in da se je vdal preveč ženi; a on ni bil mož, ki bi si bil vedel pomagati.

Čestokrat se je razjokal pri materi in obljubil, da napravi konec tem orgijam samo zaradi nje.

A kadar je stal ženi svoji nasproti, kadar je odprl usta, da bi izpregovoril, je vselej onemel — zadoščal je k temu samo pogled iz očesa njenega.

V svesti si svoje onemoglosti, si ni upal več tolikrat se prikazati svoji materi. Le-to pa je začela tlačiti starost, da se je videlo, da ne bode več dolgo.

Severica si je izmislila vsaki dan nov načrt za zabavo, a hčerka je bila vesela, da ima za svetovavko in pomočnico mater, ki je tako genialna v izumovanju vedno novih vesellic. Saj je bilo vendar bogastvo Travnovo za to, da se obrne v veselje, ne pa da bi trohnelo na kupu!

Matilda je živela vedno v neki omotici in ni utegnila misliti na kaj drugega, nego na zabavo. Ko je videla, da druge gospe pušijo, je začela pušiti tudi ona — najprej cigarete; a skoro je prekosila svoje vrstnice ter pušila nazadnje celo viržinke — kar ji je posebno dobro pristajalo, kakor se ji je laskala mati. To pušenje pa je povzročilo, da so postale fine poteze njenega lepega obraza bolj trde, bolj moške, kakor je bilo sploh vse njeno vedenje v kratkem podobno bolj moškemu, negoli ženskemu.

Traven pa ni imel nikdar graje proti svoji ženi. Všeč mu sicer ni bila njena nenasitna zabavohlepnost, njeno nekoliko premoško vedenje, a glede drugega ponašanja ji ni imel kaj očitati. Tudi je bila proti njemu še vedno dovolj vljudna, a proti drugim gospodom se je vedla dostojno, vedno v gotovih neprekoračenih mejah.

Tega — žal — ni nikoli pomislil, kaj bi se zgodilo, ako bi se ji drznil odreči kako željo. Toda ker je svojo voljo popolnoma zatajil ter se vselej podredil njeni, tedaj je živel še dovolj zadovoljno . . .

Mati Travnova je slabela od dne do dne bolj, in Traven je posedal pri nji po cele dni. Tedaj je tudi Matilda izprevidela, da ne bi bilo prav, ako starka ne bi imela miru v zadnjih hipih; in zadnje dni res ni hotela sprejemati posetov, pa tudi sama ni nikamor zahajala. Tudi ona je s Travnom vred bivala pri starki. Severica pa se je v svojih sobah sama dolgočasila, in le redkokdaj je stopila k bolnici v sobo, ker ji je bilo vselej silno zoprno, ko je morala gledati bolnika. Z materjo Travnovo si pa še posebe nista bili naklonjeni, zato se je je izogibala kolikor možno. Hrepenela je samo, da bi se stvar skoro preobrnila, da bi se zopet začelo prejšnje življenje.

Traven pa je bil s soprogo zdaj popolnoma zadovoljen, saj je kazala v teh razmerah dovolj takta, in videti je bilo, da ni — brez srca.

Neki večer je bilo bolnici posebno hudo. Pri nji sta bila sin in njegova soproga. Videti je bilo, da ne preživi noči.

In res — proti polnoči so se ji začele hipoma krčevito dvigati prsi; preobračala je oči, a Traven in Matilda sta sama klečala ob njeni postelji.

Traven je držal v roki blagoslovljeno svečo in ji je potisnil med prste drobno posrebrnjeno razpelce.

Črez dobro uro je že ni bilo več . . .

Dva dni pozneje se je zopet vil dolg izprevod iz vile proti mestecu na pokopališče, in za krsto je zopet stopal Traven, a z njim tudi soproga njegova in tašča . . .

Zopet je osamela vila za nekoliko časa. Takoj drugi dan je odpotoval Traven z ženo in taščo v Ljubljano, kjer je mislil nekaj mesecev prebiti, dokler vsaj nekoliko ne pozabi smrti materine.

VII.

Traven se je bil nastanil s svojo družino v hotelu »pri Slonu«, kjer je najel dve sobi, eno zase in za ženo, a drugo za taščo. No, sobi so rabili večinoma samo po polnoči in dopoldne, kajti popoldne so prirejali redno izlete v okolico, s katerih so se vračali redkokdaj pred polnočjo. Traven je imel dokaj znancev v Ljubljani še izza dijaških let, in ti so se Travnovim pridruževali o prostih urah, in v njih veseli, omikani družbi sta se Matilda in mati njena počutili v kratkem prav dobro. In zadovoljen je bil tudi Traven, ko je videl, da se žena ne dolgočasi in ne sili domov . . .

Neko jutro, ko odpre Matilda vrata svoje sobe in slučajno pogleda po dolgem hodniku, hipoma prebledi. Čutila je, kako ji polje kri k srcu, ki je začelo takoj hitreje in burneje utripati, da so se skoro slišali njegovi udarci.

Proti-nji je stopal visokorastel mladenič lepega, odkritega obraza, kratko pristrižene, proti koncu koničaste, črnikaste brade.

Matilda se je hotela naglo umakniti, toda že je bilo prepozno. Oni je bil takoj vštric nje ter je obrnil svoje žareče oči nanjo.

Tedaj je pa obstal. Zdelo se je, kakor išče v svojem spominu, kje je že videl ta obraz; toda to se je vršilo samo trenotek, in že je vedel, koga ima pred seboj.

Mehanski je segnil po klobuku ter se priklonil, in sarkastičen nasmeš mu je legel okoli rdečih, polnih ustnic. Potem je ponosno šel mimo nje z visoko povzdignjeno glavo.

Ona pa je vztrepetala. Naglo je zaloputnila duri ter, skrajnje razburjena, hitela naravnost v materino sobo.

Tam se je vrgla na divan, si zakrila obraz z obema rokama in ihtela in ihtela.

Mati se je ustrašila, pristopila k nji, ji privzdignila glavo, ji božala lice, čelo, ji gladila lase in vpraševala po vzroku njene žalosti.

Toda hči jo je pahnila od sebe in viknila:

»Ti si kriva, samo ti!«

In zopet si je zakrila obraz in ihtela še glasneje, da se ji je krčilo in vzdrhtevalo celo telo.

Ko se je črez dolgo časa zopet umirila, je vzela vode pa si izplaknila rdeče oči, pristopila k oknu, je odprla in zrla nekoliko časa na ulico, da so se posušili in izginili sledovi joku na njenem obrazu.

Tedaj se ji je zopet približala mati.

Toda Matilda se je sklonila ter stopila mimo nje v svojo sobo, ne da bi se ozrla nanjo . . .

Severica pa je zastonj ugibala, kaj je hčeri. Domišljevala si je najrazličnejše možnosti, toda do pravega zaključka le ni mogla priti. Vest pa se ji je navzlic temu oglasila, in miru tisto dopoldne ni našla nikjer . . .

V svoji sobi se je začela Matilda oblačiti za obed, katerega so navadno imeli spodaj v jedilnici hotelski. Travnica ni bilo v sobi, prebiral je v kavarni časopise. Ona pa si je za danes izbrala ono obleko, o kateri je vedela, da ji pristaja najlepše. Poklicala je sobarico, in ta ji je pomagala dokončati okusno, moderno-koketno frizuro njenih lepih las.

Ko je bilo vse izvršeno in je bila zopet sama v sobi, tedaj je pristopila k visokemu ogledalu.

Z nekakim strahom je pogledala tja noter, odkoder ji je nasproti odsevala cela njena podoba.

»Ah!« je vzdihnila črez nekoliko časa. »To sem jaz in tudi nisem več jaz!«

Zatemnelo ji je oko, in pikro se je nasmejala.

»Zdaj mi je jasno, zakaj se je tako porogljivo in zlobno posmehnil! — Žal mu ni, da je izgubil tako ženo, tako . . . tako . . . okroglo in moško debeluško. Ah!«

In kmalu bi se bila zopet razjokala, a sedaj od jeze.

»Moj Bog, vsa ta moja oblačila, vsi ti praški in esence me ne morejo več predrugačiti — ne morejo več napraviti iz mene one prejšnje Matilde Severjeve!«

No, Matilda je vsekakor pretiravala. Ni bila baš še tako strašilo, kakor se je slikala sama sebi. Res je, da je bila postala nekoliko bolj okrogla in zajetnejša, da so bile njene črte na obrazu bolj trde in moške, ali grda vendar ni bila! Še vedno jo je delala neka gibčnost in nenavadna živahnost toliko interesantno, da je moškim še vedno utegnila biti nevarna.

In kolikor dalje se je ogledovala v zrcalu, toliko bolj se je blažila njena nevolja. Spoznala je bila na sebi še vedno neke potezice, katere so bile ostale neizpremenjene ali so bile celo ugodnejše — in naposled se je celo nasmehnila.

»Hočemo videti!« je hušknila sama pri sebi.

Tedaj pa je vstopil Traven. Niti sanjalo se mu ni, kaj se zdaj godi v duši njegove soproge.

Videč jo pred zrcalom, je stopil k nji, ji položil roko okoli pasu in zrl z njo vred v zrcalo.

Bil je srednje velik, suhljat, starikavega, pergamenastega, skoro golega obraza, samo z nekolikimi redkimi brčicami pod nosom in medlih, rjavkastih oči. Nehote ga je primerila onemu, katerega je videla danes v jutro na hodniku, in obšla jo je zopet neka groza, neka nezadovoljnost s samo seboj.

Toda on tega ni opazil. Privil se je bliže nje in naslonil glavo svojo na njeno ramo.

Moj Bog, kako ji je bilo to zoprno v tem hipu! Najraje bi se ga bila takoj otresla in mu glasno in umljivo povedala, da ne mara zanj; naj nika ne dela takih neumnosti, saj je dovolj star!

Toda, ko ga je zopet videla v zrcalu tako neznatnega, a zraven tako srečnega, da se ji sme laskati, tako strastno zaljubljenega, tedaj jo je obšlo neko usmiljenje do njega, in čutila je, da se ji mehča nekaj v srcu, in da tega moža tudi sovražiti ne more.

Hipoma in skoro nevede mu privzdigne glavo in mu pritisne rahel poljub na čelo . . .

Kmalu nato je poklicala mater, in skupno so odšli doli v obednico.

Tam je že sedelo nekoliko vsakdanjih gostov na svojih navadnih prostorih. Tudi Travnovi so imeli že svojo stalno mizo.

Takoj, ko so vstopili, je premerila Matilda, kakor bi trenil, vse navzočne, a takoj je videla, da ni med njimi njega, katerega so iskale njene oči.

»Menda ga tudi ne bode«, si je dejala.

In nekako nemirno in nezadovoljno je sedla zraven soproga.

Toda ni še preteklo dolgo časa, ko stopijo v salon štirje mladi gospodje in med njimi — on!

Odloživši svoje ogrtače, so sedli kakor nalašč k mizi, ki je stala tik Travnove.

Matildi je prihajalo vroče, in roka se ji je tresla, da bi lahko zapazil vsakdo njeno razburjenost.

A onemu je legel zopet na ustnice oni porogljivi nasmeh, in sedel je nalašč tako, da je lahko opazil vsako kretanje Matildino.

»Kaj ti je, Matilda?« jo vpraša Traven. »Morda ti je slabo — bleda si!«

»Nič, nič — kmalu bode bolje«, je hitela ona ter izpraznila naglo pol kozarca vode. In v tem hipu je bila zopet mirna in je odvrnila prostodušno pogled svojemu nasprotnemu sosеду.

Tedaj se je pa ozrla tudi Severica okoli sebe in nenadno je pogledala v lice — Maksu Lovrinu!

Takoj ji je bilo jasno, kaj je danes Matildi . . .

Pri sosednji mizi pa so se menili oni štirje povsem mirno, a morda nalašč nekoliko glasneje.

»Kako presenečenje, da se snidemo čez dve leti tako nena doma v Ljubljani! Ali se še spominjaš razhodnice na Dunaju, Makso?«

»Ah, da! Kdo bi pozabil krasnega večera?«

»Kaj pa ti, Peter? V kateri bolnici si se vežbal ti?«

»Žalost božja, jaz sem bil obe leti v Ljubljani! Kmalu sta pretekli in ni ga bilo večera, da ga ne bi bil imel pod širokim svojim klobukom.«

»Kaj pa Ivan?«

»Ah, Ivanček! Tudi ta je bil tukaj, pa na gosli nam je sviral uspavanke, kadar smo se ga bili nažurili!«

»Ti Makso si pa bil ves čas na Dunaju?«

»Da! Kaj sem pa hotel? Meni je pač vse enako, kjer bivam; saj nimam tako nikjer več nobenega izmed svojcev!«

»No, zdaj se pa zopet razkropimo po svetu, in Bog ve, kdaj bomo zopet vsi skupaj! — Veste kaj, ali ne bi bilo prav, da se snidemo drevi v kakem skrivnem kotiču katerekoli gostilnice, da po stari navadi v slovo zopet zakrokamo?«

»In zraven povabimo še kake tovariše iz prejšnjih let! — Peter, kje je pa Dorče?«

»Pri deželnem sodišču je praktikant; jako soliden fant!«

»Dobro, tudi ta mora biti zraven!«

»In Drejec, Starina, Mlekuž — vse zbobnamo skupaj!«

»Moj Bog, čemu smo tako »nobel« in smo prišli kosit k »Slonu«? Ali ne bi bilo bolje, da bi si bili prihranili te novce za drevi?»

»Jej, kak kmetavzar si še vedno ti, Peter! Povsod ti gleda slama iz črevljev! Zdaj, ko nastopiš imenitno zdravniško službo tam doli v Beli Krajini, bodeš menda vendar včasih pokukal v take jedilnice?»

»Ba . . a, kaj še! Najboljša pijača se ne dobi baš v hotelih!»

»Kam pa misliš ti, Makso?»

»Jaz sem dobil službo v Kotanju!»

Makso je izgovoril te besede nalašč še nekoliko glasneje, in res so napravile nameravani učinek.

Traven se je ozrl in pogledal natančneje Maksa, Matilda je zardela, a Severici je nehote zastala sapa.

Tedaj je pa k Travnovi mizi prisedel še nekdanji kolega, profesor Čopič, ki je zdaj služboval v Ljubljani in je bil še vedno samec. Takoj je začel imeniten razgovor o ljubljanskem blatu, kje da ga je največ, kam bi se lahko prodalo za gnoj, koliko bi vrglo in kaj bi se vse lahko napravilo iz skupljenih novcev, morda celo nova deželna bolnica.

Zdaj je bila torej prišla vrsta na mlade zdravnike, da so poslušali imenitno razpravo starega profesorja, da so si namigavali, se drezali pod mizo z nogami, in Peter je opomnil:

»Saframent! Ko bi jaz požvečil vedno toliko brezpotrebneega, pa ne bi zraslo na vsem Francoskem toliko vina, da bi mi ugasilo žejo!» —

(Dalje prihodnjič.)

V božjo čast.

Če hodiš po zemlji slovenski,
Pri cerkvi pač cerkev uzreš;
Do lepše od cerkve Šentjaške
Le težko pa, težko dospeš.

Tri leta sedaj je preteklo,
Popravili vse se na njej;
Zvonik so pokrili prekrasno,
Pa zboljšali uro potlej . . .

Bučee so orgle kupili,
Nov orglar je sviral na njih,
Nato so zvonove prelili,
Ker starih je glas bil pretih.

Zvonili ves božji so teden,
Opoludne in pa zvečer,
Naslišati niso se mogli,
Načuditi glasu nikjer.

In bili so skoraj nevoljni,
Umrli da te dni ni nikdo;
Zvonili potem bi še dolgo,
Ni škofu še niso tako! . . .

In Bog jim je želje uslišal,
Umrli jim je stari Boštjan.
No srečen pač starec ta tuji,
Da smrt ga je vzela tak dan! . . .

Prosjačiti več že ni mogel,
Zlomila ga starost hudo,
Pozabljen zaspal je v seniku,
Pozabljen, zapuščen tako! . . .

In takrat so peli zvonovi,
Čast božjo veselo znaneč,
Ko v bornem seniku umiral
Je človek — glad, žejo trpeč! . . .

Feodor Sokol.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

XIII.

isto popoldne se ni hotela Matilda udeležiti izleta v Lavrico, katerega so namerjali napraviti, rekoč, da jo boli glava. Izleta torej niso napravili.

Gospe sta odšli v sobi, a Traven in Čopič, ki je bil celo to popoldne prost, sta šla v kavarno in odtod na izprehod na Rožnik. Ko sta se proti večeru vrnila, je bila videti Matilda čila in vesela in pri večerji je bila celo jako zgovorna.

Profesor Čopič je tedaj nasvetoval, naj ta večer gredo skupno na kapljico izvrstnega rofoška, ki ga toči v kolodvorskih ulicah znani gostilničar. Tako se jim ponudi prilika, da spoznajo tudi življenje po manjših gostilnicah.

Bili so zadovoljni.

Ko stopijo okoli desete ure v prvo gostilniško sobo, že slišijo iz sosednje glasno govorjenje. Videti je bilo, da je zbrana v nji večja družba.

Traven pristopi in pogleda skozi napol odprta vrata. Takoj pa se obrne k svojcem in pravi:

»Ah, tukaj so naši mladi znanci opoldanski! Toda niso sami, še cela vrsta drugih se jim je pridružila. — Pri drugi mizi so pa trije meni neznani gospodje, ki »dominajo«. Pustimo jih in ne kvarimo jim medsebojne neprisiljene zabave s svojo navzočnostjo! Sedimo sem-le k ti mizi!«

In sedli so za okroglo mizo v prvi sobi.

Ker ni bilo v ti sobi nič drugih gostov, a so oni trije »dominarji« v sosednji sobi bili tako zamaknjeni v svojo igro, da so pozabili govoriti, se je torej slišala razločno vsaka beseda glasne družbe k Travnovi mizi.

»Gospoda!« je govoril vprav debel glas. »Kar sem rekel, pri tem ostanem! Nobena ni vredna, da bi se zanjo žrtvoval! — Tako je! — Torej pijmo!«

»Tako je!« se je odzvalo takoj nekaj glasov, in zažvenketale so kupice.

»Jaz pa pravim, da ni tako! Vse niso enake!« je ugovarjal nekdo.

»Dokazov!« zavpije družba.

Oni je omolknil za nekoliko časa, kakor da bi nekaj razmišljal, a potem je dejal nekoliko manj samosvestno:

»Kaj hočete z dokazi? Jaz jih nimam, a moja Ljudmila, vem, da ni taka!«

»Jej, jej, kako si še vedno nedolžen, Ivanček,« odvrne takoj drugi, in vsa družba prasne v hrupen krohot.

»Toda ko nimam jaz dokazov za svojo trditev, pa podprite z njimi vi svojo,« je ugovarjal Ivanček.

»Dobro, dobro! Tako je!«

»Torej kdo začni?«

»Predlagam, da se pozovejo v to trije najstarejši in najizkušenejši gospodje!« govori prvi debeli glas.

»Torej?«

»Torej — Peter Voščenina, Andrej Suhor in Makso Lovrin!«

»Dobro, dobro! Živeli!«

»Eks!«

In zopet so trčili.

»Kdo naj začne? — Predlagam Petra!«

»Dobro torej,« odgovori Peter. »Toda, predno začnem, prosim, da se pripravite!«

Nekateri so se zasmijali, Peter pa si je menda zopet počasi natakal kupico, kajti slišati je bilo, kako je padala kaplja za kapljo nizdolu. Nato se je odkašljal ter dejal:

»Oh, ta večna žeja!«

In takoj je bila čaša zopet prazna.

»No, zdaj pa začnem! — Vsi me poznate, da sem nasproti ženskam trdega, neusmiljenega srca. Toda, žalost božja, nekdam sem jo pa vendar izkupil! Na Dunaju, veste, sem stanoval nekaj časa v Ungarici na Kostanjevici; hišno številko sem že pozabil. V drugem nadstropju sem imel majhen kabinet z edinim oknom na dvorišče. A iz tega okna se je videlo na nasprotni strani prav tako okno, katero je bilo pa vedno zagrajeno s temnim, neprozornim zastorom. Toda kadar je bilo okno odprto, se je čestokrat razlegal skozi ta zastor do mene zvonek dekliški smeh, in po tem smehu sem slutil, da mora biti ona, ki tam prebiva, mlada in krasna. In pa kako se ji mora dobro goditi, da tega smeha skoro noben dan ne premanjka! — In lotila se me je prava pravcata ženska radovednost, da bi spoznal ono skrivnostno prebivavko svojemu nasprotnega ‚salona‘. Prečepal

sem tedaj vse proste ure pri oknu ter čakal, da bi se kdaj dvignil oni zastor, in da bi zagledal od obličja do obličja ono krasno vilo. Toda okno je ostalo vedno zamreženo, in dolgo, dolgo sem čakal zastonj! — Toda dovolite — nepretrgano govorjenje dela žejo! —

Nekega dne pa, ko sem stal zopet s knjigo v roki pri oknu, se hipoma dvigne zastor, in prikaže se moja vila, vijoč polne bele roke in vpijoč na pomaganje. Tam zadaj za njo pa se mi je zdelo, da je hušknila moška podoba v kot. Moj Bog, kako je zavrela kri po meni! Jaz, ki se nisem nikoli briga za ženske, sem bil zdaj hipoma ves v ognju. Vedel sem, da je ona v nevarnosti, in malo je manjkalo, da nisem skočil s svojega okna naravnost v njeno sobo. Toda, ko sem naglo premeril z očmi globoki in široki prepad med obema oknoma, so se mi zazdele vendar moje dolge noge nekam prekratke, in zato sem samo zavpil tja črez: »Takoj! Takoj!«

In pograbil sem klobuk ter bil v nekolikih skokih doli po stopnicah in v sosednji hiši. Ko sem tako drevil tja gori v drugo nadstropje, so se nekje naglo odprla vrata, in oni zvonki glas je izpregovoril naglo in v eni sapi:

»Ah, hvala vam, gospod, da ste me rešili! — Ali ga niste srečali na stopnicah? Takoj, ko je zaslišal vaš glas, je planil k vratom, katera je bil prej zaklenil, in hipoma je izginil . . . Toda, kaj vam to pripovedujem tukaj? Prosim, vstopite!«

In stopil sem v njeno bivališče. Soba je bila taka kakor moja; v kotu je stala nizka postelja, na sredi sobe podolgovato-okrogla miza z nekaterimi stoli in za njo starinski, že oguljeni divan. — Toda, žejen sem, pijmo! — No, kaj naj vam jo opisujem! Bila je zares krasna — stara morda nekoliko nad dvajset — in čuda ni, da sem se ujel. Pripovedovala mi je, da je privatna učiteljica, da je skoro po cele dneve z doma, in da nima nobenega svojca na svetu. Danes da je bila slučajno sama doma, in da ni zaklenila vrat za seboj, ker je seveda še posebno neodpustno, ker je vedela, da ni gospodinje doma in je prav sama v celem obližju. Sedela da je bila pri oknu in opazovala mene skozi presledek v zastoru, kakor je sploh ves prosti čas porabljala, da me je dan za dnevom motrila skozi zastor, ker se ga je sramovala dvigniti, da ne bi bil jaz tega opazil. Tako da me tedaj pozna že prav dobro! No, ko je ondaj sedela tako utopljena v moj pogled, so se nagloma odprla vrata, in v sobo je planil mož, ki jo je zalezoval že dalje časa, katerega pa je ona očitno prezirala. Zaklenil je duri za seboj in se ji bližal. A tedaj je planila kvišku, odprla okno in me zaklicala.

»Vi ste torej moj rešitelj, jaz vaša večna dolžnica! Izvolite razpolagati z menoj,« je končala svoje pripovedovanje.

Toda, žejen sem, pijmo! — No, kaj bi vam pravil! V to žensko sem se bil zaljubil. Rad sem jo imel bolj nego zenico svojega očesa. In od zdaj sem prečepal vsaki večer po nekoliko ur pri nji; navadno vselej od sedme do devete. Kadar je odbila devet, me je vselej rahlo potisnila skozi vrata — in odšel sem . . .

Med nama je že bilo sklenjeno, da se vzameva, in jaz sem z veseljem študiral, da prej dosežem svoj smoter — da vzamem svojo Lucijo. — Toda žejen sem — pijmo! —

No, nekega dne sem se šetal, utrujen po študijah, po glavnem drevoredu v Pratru, kamor sem sicer jako redko zašel; ondi je navadno šetališče ali bolje vozarišče aristokraške haute-voléje. Nasproti mi pridrdra kabriolet s krasnima vrancema, in v njem je sedela poleg znanega dunajskega bogatinca in razuzdanca — no uganite! — moja varovanka — moja Lucija!

Ujela sva se z očmi in se nekoliko hipov strmo gledala, a meni se je stemnilo pred očmi, in zdelo se mi je, da se je zavrtelo vse okoli mene. Toda takoj nato sem se zdramil in se glasno zakrohotal . . .

»Ergo, quod erat demonstrandum! — Toda žejen sem — pijmo!«

Trčili so in pili. Peter pa se je po svojem pripovedovanju za nekoliko časa zamislil.

Traven in njegova družba so se spogledovali.

Eden izmed »dominarjev«, debeluhast mož, rdečega, zabreklega obraza, pa je bil med pripovedovanjem pozabil domine in je vleklen na ušesa Petrove besede. Druga dva sta ga opominjala, naj pristavi; a v svoji razmišljenosti je pristavil napačno ploščico in navzlic vsemu prigovarjanju je še večkrat krivo pristavil.

Vmes pa je često siknil:

»Ah, to so ptiči!«

»Kdo pa je ta mož?« vpraša Makso Petra.

»Eh, žalost božja, ali se mu ne bere raz obraz, da je deželni poslanec Bratovič?«

Bratovič pa je vzkliknil v drugič:

»Ah, to so ptiči!«

In igrali so dalje.

V tem je pa pričel svojo povest Andrej Suhor:

»Moje pripovedovanje pač ne bode tako zanimivo, kakor Petrovo,« je dejal, »dokaže pa, kar je treba dokazati. Peter je rojen novelist, jaz pa nisem! — Kakor vam je menda znano, sem bil na

gimnaziji vedno odličnjak in posebno izvrsten lingvist. No, to mi je pripomoglo, da sem dobil takoj prvo leto na Dunaju imenitno instrukcijo. Poučeval sem pri grofici R. njenega sina v predmetih šeste šole, vsaki dan po tri ure. Mladi grof ni bil zabita butica, narobe, prav duševno razvit je bil, a njegovi neuspehi so tičali povse drugod. Prav je imel! Hotel je uživati in užival je tudi, a mene to ni nič brigalo. Opravil sem svoje ure, spravil vsaki mesec petdesetak v žep, pa dobro! Navzlic vsemu temu sem ga pripravil tako daleč, da je imel konec leta samo ponavljati izpit iz grščine. No, grofinja me je povabila, naj grem z njo v M. na Nižjem Avstrijskem, kjer naj žrtvujem še dva počitniška meseca njenemu sinu, da vsaj prestane ta sitni izpit. Zato bom pa imel pri nji hrano, stanovanje, pa — petdesetak! Bil sem zadovoljen.

Prvega avgusta — bil je zelo vroč dan — smo z zjutranjim brzovlakom zahodne železnice oddrdrali proti M. Bila je vesela vožnja skozi krasni, temnozeleni Dunajski gozd. Na mali zeleni postaji v M. nas je čakala dvovprežna kočija, kjer sta bila vprežena vitka, svetlo-črna ponija, katerih oprava se je svetila v žarnem solncu, da je jemalo vid. Na kozlu je sedel v zelenkasto-obšiti livreji debeluhast, skrbno obrit kočijaž, držeč se ravno, kakor bi mu bil potegnil kol od tilnika nizdoli in ga privezal na hrbtenico. Na peronu pa nas je čakal sluga Robert ter se priklanjal ter odkrival že od daleč in naglo priskočil, da je odnesel prtljago v kočijo . . . No, pa kaj vam bom pripovedoval te malenkosti? Zadosti je, ako vam rečem, da sem se čutil, ko sem stopil za grofinjo v kočijo, in ko je sluga zaloputnil durce za menoj. Šlo je naglo nizdoli po drevoredu, in še ne v dveh minutah, pa se je ustavil voz pred grofičino vilo.

Kaj bi vam pravil — zame je bilo v M. dobro; živel sem kot grof, in že sem mislil, da se ne bode treba nikoli posloviti od tega življenja, da sem uknjižen na vilo grofičino. Ali zdaj se je pripetilo nekaj posebnega!

Grofica je imela mlado hčerko, ki ni štela niti dvajsetih let; le-ta je pa živela večinoma le pri bratu grofičinem, baronu H., na grajščini njegovi v L. Ta nje ujec ni imel nič otrok, in mlada kontesa je bila edina družčina baronovki; včasih je prišla k materi v M. za kakih štirinajst dni. O taki priliki sem jo nekoč spoznal. Bila je dolga in vitka, kakor jelka v gori, a njeno lice žametno — samo mleko pa kri. Oči njenih pa vam ne bodem popisoval; zadosti je, ako vam rečem, da jaz še nisem videl enakih! Edino, kar jo je kazilo, je bil

dolg, zakrivljen, pristno aristokraški nos. Pa tudi ta se je zmanjšal spričo drugih njenih vrlin. —

Tako sem opazil nekega dne pri obedu, da ne more mlada kontesa — Rafaela ji je bilo ime — obrniti oči od mene; jasno je bilo, da sem ji ugajal. No, meni je bilo to prav; a pri vsem tem sem zardel kakor piruh in si nisem upal dvigniti oči k nji. Celo Roberta nisem videl, ki je stal že vdrugič za menoj in mi ponujal na belo orokavičenih dolgih rokah prozorni krožnik, na katerem je trepetala v polivki velikanska ščuka. Ko je videl, da ni nič iz mene, me je dregnil s komolcem, in šele zdaj sem planil po ščuki. Sam ne vem, kako sem še nadalje se obnašal pri tistem obedu. Iz skrivnega njenega smehljanja pa sem lahko sklepal, da sem napravil v svoji zadregi mnogo nerodnosti . . . Pa naj bo, kakor hoče — omamljen sem bil in od tistega časa sem gledal pri vsaki priliki in nepriliki skrivoma za njo.

Nekega imenitnega dne pa sva skupno sedela sama na verandi. Visoko po železnih drogih navzgor se je ovijala divja trta, pomešana semtertja z listjem, ki je bilo že od suše pordelo; a pod nama na desno se je širil po angleškem vkusu prirejeni, gosto zarasli park. Na levi se je leno premikal od vednega deževja motni Dunav mimo mogočnega, na trdi skali ponosno se vzdigujočega benediktinskega samostana . . .

»Ad rem! Ad rem!« so opozorili nekateri glasovi Andreja.

»Prijatelji, lahko ste spoznali že iz tega, kar sem vam dozdej povedal, da sem grozen — idealist. In kot tak že smem biti nekoliko dolgočasen in dolgovezen ter smem apelovati na vašo — potrpežljivost! — Toda bodi! — Iz vsega njenega tedanjega vedenja na verandi sem sklepal, da mora biti tudi ona vame grozno zaljubljena. In smilila se mi je ubožica, de bi tako po nepotrebnem trpela, ko ji je lahko takoj pomagano. Ker je sedela nekoliko v ozadju, in ker je celo verando, kakor sem že povedal, prepletala divja trta, se ni bilo bati, da bi naju kdo videl s ceste, vodeče mimo parka. Kakor nehote tedaj primaknem stol bliže nje, pa se ji hipoma ozrem v obraz, ne da bi umaknil svoje oči od njenih. In kaj mislite? Ona je hipoma umela, kaj hočem! Iztegnila je svojo polno, belo roko po mojem tilniku in me privila k sebi, da bi bil kmalu stol izpoddrsnil izpod mene. In šepetala mi je na uho: »Moj! Moj!« — Moj Bog, še zdaj me tako čudno ogreje okoli srca, ko se spomnim tega dogodka!«

»Žalost božja! Ti pa boljše pripoveduješ, nego jaz, torej dokaz bo eklatantnejši, sijajnejši od mojega! — To pa rečem, pijmo —

žejen sem!« se oglasi Peter, dvigne kozarec, udari z njim ob mizo ter ga v dušku zvrne v široko in vedno žejno svoje grlo.

»No, zdaj pa hitro končam,« je nadaljeval Andrej in po strani pogledal deželna poslanca, ki sta poslušala z odprtimi usti, sloneč ob rokah.

»Tako je bilo tedaj tisti dan! Odzdaj sva bila skupaj, kjer sva se mogla skriti pred očmi materinimi, bratovimi in neštevilnih domestikov. In nekega dne je tudi bilo, da sva se poljubovala v — biblioteki. Hkratu sva bila vstopila vsaki od svoje strani, potihoma kakor tatova, v visoko sobano, kjer so bile nakopičene po policah razne dragocene knjige, folijanti in rokopisi, katere si je bil nabavil pokojni grof, ki je bil velik prijatelj knjigam. Komaj sva se začutila sama za debelimi, težkimi hrastovimi vrati, ko si že padava v naročje, in — »Bravo! Bene! Benissime!« — se oglasi v tem hipu ženski glas izza velike omare, in pred nama se pojavi — grofica-mati! — Brr, še zdaj me izpreleti po vsem životu, ko se spomnim tega trenutka! Toda motite se, ako mislite, da sem stal osramočen pri ti sceni; motite se, pravim, ako mislite, da nisem vedel, kje mi stoji glava! Ne! Stopil sem ponosno prednjo in zagotovil sem staro grofico, da je moje nagnjenje — resno, in naj se nikar ne boji, da bi ji pustil hčer na cedilu!«

Grozen krohot je nastal okoli mize pri ti izjavi Andrejevi, in čuli so se posamezni glasovi:

»Ta pa zna, ta!«

Poslanec Bratovič pa je vzdihnil:

»Ah, to so ptiči!«

Andrej se ni dal motiti, ampak je nadaljeval resno:

»Vi menite sicer, da se šalim, toda to je gola, žalostna istina! No, ko sem mater tako obdelaval, se je hči izmuznila iz sobe, da nisem vedel kdaj. Toda faktum je bil, da je ni bilo več zraven! Grofica-mati pa me je pogledala, kakor hudouren oblak, iz katerega se zabliska vsaki hip, in ki hrani v sebi strelo in točo. Že sem mislil, zdaj pa zdaj plane nadme. Toda, kakor bi se bila premislila, me je samo strupeno-zaničljivo pogledala, stopila k steni pa pritisnila na žico. Namah je stal pri naju sluga Robert.

»Ukaži napreči k večernemu vlaku in spravi v voz reči tega gospoda!« je siknila.

Sluga se je poklonil in odšel. Takoj za njim pa je izginila iz sobe tudi ona in me pustila samega — kakor sv. Lavrencija na ražnju. — Kaj naj vam še povem? Predno sem odšel, sem dobil od

grofice zavitek, v katerem je tičal za štirinajst dni cel petdesetak. Toda zraven prvega zavitka mi je podal Robert še drugega manjšega, rekoč da je od grofične, in se je zraven tako skrivnostno namuzal, da sem menda zardel črez ušesa. S tresočo roko sem zgrabil drobní zavitek pa ga naglo vtaknil v žep. Kdo je bil veselejši in srečnejši od mene? Bil sem gotov, da mi je ona poslala naslov, kam naj ji pišem. Ah, ti preljuba in zvesta moja mačica! Komaj sem čakal, da bi bil sam v kupeju, da bi videl, kaj mi piše dušica moja... Ko sem sedel v vozu, potegnem iz žepa zavitek, pa ga nesem najprej k nosu. Ah, kako je sladko duhtel — po vseh sladkih dišavah sladko-dišeče Arabije! Takoj nato ga pritisnem k ustnicam, in zdelo se mi je, da je mehek kakor prožne njene ustnice! Tedaj pa se hipoma odločim in ga prerežem ob robu. Iz njega pade droben listič, in na njem so stale — sam nisem verjel svojim očem — te-le besede:

»Ich denke, dass sich in der Welt
Alles bald wieder in's Gleiche stellt.«

Tedaj sem se pa hipoma iztreznil in spomnil sem se, da se vozim v — tretjem razredu, dočim sem še pred štirinajstimi dnevi košato se iztezal po mehkih blazinah prvega razreda... Tako je — vse so enake!»

Tovariši so ploskali, ko je končal Andrej, a on je v dušku izpraznil kozarec, za kar ga je Peter pohvalil prav velikodušno, rekoč:

»Tako je, to je naš princip! Zatorej pijmo tudi tebi na zdravje, preljubi moj socius dolorum!«

In pili so, da so skoro že vsi napol mežali.

Poslanec Truden pa je dejal Bratoviču:

»Nocoj je pa prijetno — kaj? Moj Bog, ti znajo govoriti; ti bi bili za deželni zbor — posebno ta, zadnji!«

Bratovič mu je prikimal in vnovič zatrdil:

»Res je; ah, to so ptiči!« —

»Torej, dva dokaza, treba še tretjega! Aló, Makso!« vikne v tem hipu Ivanček.

Tedaj je pa soproga Travnova vidno prebledela. Slutila je, da bode Makso morda tukaj pred vsem zborom, na lastna njena ušesa, razpravljajl nekdanje razmere med njo in njim.

Traven je zapazil njeno zadrego pa dejal:

»Kaj ti je, ljuba moja? Videti si bleđa!«

»Zopet me boli glava, in ako ti je ljubo, ódidimo!« odvrne ona.

»Ah, počakajmo vsaj še toliko, da slišimo še zadnjo pravljico,« izpregovori Čopič, »ako vam je všeč, gospoda!«

In Traven je bil zadovoljen. Severica je molčala; no Matilda jih ni izkušala več pregovarjati. Spomnila se je, da jih je bil Makso tam notri gotovo opazil, in da bi se utegnil veseliti njene slabe vesti, ako se zdaj odstrani. S tem, da ostane, je hotela pokazati, da ji prav nič več niso mari one nekdanje budalosti.

Naslonila se je tedaj v kot in si podprla glavo.

A tam notri je že začel govoriti Makso Lovrin.

»Dobro sta pripovedovala in navidezno povoljno rešila svojo nalogo, gospoda. Ali oprostita, ako si vama jaz usojam nekoliko ugovarjati. Ako natančneje razkosamo ali analizujemo vaju razmerje do dotičnih dam, tedaj moramo priti vsekakor do zaključka, da je igrala v obeh slučajih vaju pamet kaj žalostno ulogo. Ti Peter bi bil lahko marsikaj videl že prej, in ni bilo treba šele čakati, da ti je odprl oči tisti kavalir v Pratru, ako se ne bi bil sprl s pametjo. Kje naj bi se bil vzel oni zvonki smeh skozi tisto zastrto okno, ako je bila tvoja učiteljica skoro po ves dan odsotna po hišah? In s kom naj bi se bila šalila in tako zadovoljno smejala, ako ni bilo pri nji nikogar, ako je stanovala tako sama, kakor sv. Anton v puščavi? In nadalje tisti manever, ko si ji hitel na pomoč? Ti si hitel kakor brezumen, a vendar nisi srečal na stopnicah onega, ki je tudi tako hitel od nje? Ali se je bil morda izpremenil v nevidno meglico?«

Začuli so se dobro-klici in smeh.

»Dobro,« nadaljuje Makso, »s tem je že tudi ovržen tvoj dokaz, da bi bila ona kriva tvoje nesreče. Ako torej ti ne bi bil tako nizko letal s svojimi možgani, gotovo ne bi bil nikdar dokazoval s tisto osebo, da so vse enake!«

»Kaj pa Andrej? Ali jo je ta bolje izvozil?« vpraša nekdo.

»Hm, o tem pa celo ni, da bi govoril! Ako hočemo soditi o takih rečeh, ondaj treba, da se nahajajo osebe v enakih, ali vsaj približno enakih okoliščinah, ne pa v diametralno nasprotnih. Pomislite — ubog dijak pa bogata grofična!«

»Žalost božja, ali nismo vsi ljudje?« vzkipi Peter.

»Dobro, preljubi moj Peter! Ali vsi nismo enaki ljudje, ali če hočeš, da se izrazim drugače, eni smo grdi, drugi ste lepi, eni ste bogati, drugi smo ubogi in tako dalje! Toda, da se ne pričkamo nadalje — naj velja dokaz Andrejev z ozirom na občečloveške prirodne zakone, katere sta že nekdanj vvedla v raju papa Adam in stara mama Eva!«

»No, pa ti bolje dokaži!« odvrne Andrej nekoliko užaljen.

»Oprostite, gospoda,« odgovori Makso, »moja povest ne bo dolga in tudi ne zanimiva. Kar ob kratkem vam povem, kar sem doživel. Tudi opustim ves poetični nakit, vsako nepotrebno besedo. — Torej, jaz sem ljubil lepo mlado deklico, in tudi ona je ljubila mene. To mi je vsaj zatrjevala stotisočkrat, in jaz sem ji prav rad verjel. Saj so bili pa tudi za naju vsi pogoji, da bi lahko bila skupno srečna! Ona je bila ubožna, jaz reven; ona enakega stanu z menoj, in ona je prav tako hrepenela, da bi dobil čim preje službo, kakor sem hrepenel jaz sam. In njena mati je tudi vedela za naju zvezo in naju je blagoslovila! No, jaz sem se pa učil, in že sem bil dovršil vse rigoroze in se pripravljaj, da nastopim prakso, ko dobim od nje poročilo, da naj si poiščem drugo, ker se i ona poroči prav v kratkem z drugim, ki je pa nekoliko bogatejši od mene! — To je prav vsakdanje, kaj ne? Ko sem pa jaz strmel v drobne vrstice pred seboj, nisem verjel samemu sebi; črez dolgo sem se prepričal, da utegne biti vse to resnično. Ne rečem, da bi bil ta udarec prenesel kar tako, toda povem vam pa, da sem bil kuriran že v nekaterih dneh in to s preprostim receptom: »Ako nisi ti vreden nje, tudi ona tebe ni vredna!« Premagal sem se celo toliko, da sem ji voščil srečo na poročni dan. — To je moja povest in, mislim, tudi dober dokaz, da se najde malokje katera, ki ne bi bila enaka drugim!«

Ko je Makso končal, si je Matilda oddahnila.

»Torej, vendar ima še toliko sočutja do mene, da me ni postavil pred vsemi na sramotilni oder!« je bila prva njena misel.

Toda drugi čut je bil takoj ves drugačen! Polastila se je je neka skeleča srčna žalost, in v prsih ji je bilo tako tesno, da si je jedva upala dihati.

Pred očmi pa ji je stala bridka, prepozno spoznana resnica, da je izgubila z Maksom zlato srce, da ji je odbežala z njim sreča življenja — in to po lastni krivdi. In to ji je bilo hudo, tako hudo, da bi se bila kmalu vnovič razjokala in to pred vsemi, ki so sedeli okoli nje. Čutila je, da ji je potreba svežega zraka; opravičila se je, vstala ter odšla na dvorišče . . .

Zunaj je bila krasna noč. Visoko na nebu se je ščeperil blede ščip, in ni ga bilo oblačka daleč na okoli. S kolodvora se je čulo prhanje lokomotiv, žvenket železnih odbijačev premikajočih se vlakov in semtertja kratek, rezek žvižg.

Matilda je sedla na klopico poleg zida ter globoko vzdihnila. Iz gostilniške sobe se je pa v tem hipu razlegal glasen smeh. Gotovo je bil zopet kdo razdril kako žaltavo.

A skoro nato so ji udarili na uho glasovi klavirja. Igravec je potegnil nekolikokrat po klaviaturi kot — preludij, a takoj nato se je zaslišala pesem:

»Kdo bi vedno tožen bil,
To ne more biti,
Bog je pamet nam delil,
Tožnost pozabiti.«

Matilda je spoznala glas Maksov, ki je pel solo, a vmes je udarjal ves zbor zbranih mladeničev, in to je donelo tako tožno, tako srce pretresujoče v bajno, sanjavo-svetlo noč.

Ta preprosta pesmica je segala Matildi tako globoko v srce, da so ji stopile solze v oči, a glas Maksov je bil tako mehak, tako izrazit, da se je slišalo, kakor bi bil hotel dati duška neki tihi žalosti, ki skoro nečutno, kakor v lastni nezavesti, vendarle utriplje na dnu duše njegove . . .

Počasi in rahlo so se raztopili glasovi, in nastala je tišina. A v tem hipu je zaslišala korake po veži, in na dvorišču se je prikazal Makso. Bilo je videti, kakor bi iskal i on duška svojim čuvstvom v mirnem, svežem nočnem zraku.

Matilda se strese in hoče spet v sobo. Toda takoj se premisli in se stisne bolj v senco. Toda Makso jo je bil vendar zapazil in spoznal. Naglo je pristopil k nji pa dejal trdo, skoro ledeno:

»Nikar se ne bojte, gospa! Dasi bodeva odzdaj živela drug blizu drugega, vendar se nimate bati od mene niti najmanjšega kompromitovanja! To sem vam hotel povedati! Klanjam se vam!«

Obrnil se je takoj, a v tem hipu je viknila ona bolešno:

»Makso!«

Ustavila se mu je noga. Ozrl se je, in prsi so se mu burno dvignile. A takoj se je spet zdramil, povzdignil ponosno glavo in se vrnil k svojim tovarišem.

Kmalu nato je stopala tudi ona k svoji družbi, uničena, potrta . . .

Nedolgo potem so se odpravili Travnovi s Čopičem proti domu, a Traven je celo pot hvalil, kako izvrstno dobro se je zabaval nocoj, ko je zašel v obližje tako vesele družbe.

»Ta Makso Lovrin, ta mi zelo ugaja,« je dejal večkrat. »In Kotanjci si po mojih mislih lahko čestitajo, da so ga dobili. Ves čas me je mikalo, da bi se mu bil predstavil — pa saj je še čas za to!«

Profesor Čopič mu je pritrjeval, a Matilda in njena mati sta molčali.

(Konec prvega dela.)

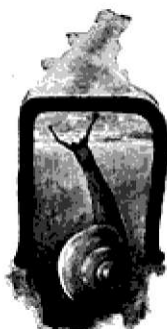

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

Drugi del.

I.

a mestnem trgu blizu stolnice je bila na dvonadstropni hiši takoj v pritličju nabita mala, črnobleščeča deščica, na kateri so se ščeperile velike zlate črke, tvoreče lepoglasno ime: »Makso Lovrin, doktor vsega zdravilstva.«

Neko jesensko jutro se je pred to hišo ustavila Travnova kočija, in iz nje je izstopil Traven sam. Naglo je krenil v vežo, potrkal na desnici na vrata in takoj stopil v ordinacijsko sobo Lovrinovo.

Doktor je sedel sam za hrastovo pisalno mizo ter čital neko brošurico, menda strokovnjaški časnik, puščeč drobno cigareto.

Ko je zagledal Travná, je doktor naglo vstal, mu šel nasproti, in stisnila sta si roke prav prijateljski.

Traven je bil videti zelo dobre volje. Drobne ustnice so se mu vedno krožile na smeh, in blaženstvo in sreča sta mu odsevali celo iz sicer medlih oči. Ves je bil nekako bolj gibčen in elastičen nego sicer.

»Ah, hvala vam lepa, doktor,« je hitel; »vi edini ste tvoritelj moje sreče! Vas samega mi je zahvaliti, da se kmalu uresničijo naj-srečnejše moje želje!«

Makso se je bridko nasmehnil.

»Prosim, gospod profesor, storil sem samo svojo dolžnost, in ako se mi je posrečilo, je že to dovolj častno zame! Torej nobene hvale! Prosim, izvolite sesti!«

In sedla sta.

»Moj Bog, kako sem bil že obupal o vsem! A tedaj mi je dobra sreča naklonila misel, da bi se obrnil do vas. In nisem se varal!«

»Jako me veseli, gospod profesor; čestitam vam,« odgovori Makso.

»Ah, danes zjutraj je bilo, ko sem se zbudil zelo čemerén. Nič mi ni bilo prav, in glava me je bila že začela boleti. Ali tedaj mi je razodela pri zajutreku soproga veselo novico, katere se nisem nadejal, da bi jo še kdaj slišal. Pomislite, čez dolga tri leta! — Takoj sem ozdravel, in prva moja pot je bila k vam, da vas zahvalim. —

Toda zdaj več ne utegnem, hiteti moram domov! Pavel Pavlovič se najbrž že dolgočasi. — Upam, da nas na večer posetite! Ako ne bi prišli, bi bilo to jako neljubo nam vsem. Moj Bog, kako vas je treba že nekoliko časa sem vedno siliti, ako vas hočemo imeti med seboj! Pavel Pavlovič je vse časti vredna, vsakdanja osebnost; menda ne izostajate spričo njega?»

»Nikakor ne, gospod profesor. Ako mi bode le možno, se odzovem cenjenemu vašemu vabilu!« odgovori Makso.

»Torej do svidenja, gospod doktor!«

»Klanjam se, gospod profesor!«

Makso je spremil Travna do vrat.

Ko je kočija oddrdrala, je sedel spet k mizi in si podprl glavo v desnico. Neka temna senca mu je šinila preko visokega, belega čela; bridek in pomilovalen nasmeh mu je legel na ustnice, in vzkliknil je poluglasno:

»Ah, ta dobri, a tako slepi, tako neumni mož!«

Skomizgnil je z ramami in stresel z glavo, kakor bi se hotel otresti jako neljubih in neprijetnih misli.

»Počakajmo, hočemo videti, kaj bode iz tega! Zrelo jabolko samo odpade! Da bi Travna opomnil? Ne, on tega niti ne bi verjel; tu bi trebalo vse drugačnih dokazov! — In slednjič — kaj meni mar?«

Začel si je zavijati novo cigareto, vstal, leno legel vznak na divan in začel izpuščati sive kolobarčke proti stropu ter čakal potrpežljivo, ali se morda poljubi kakemu pacientu, da se zgласi . . .

V tem je dospel Traven domov.

Okoli vile so bila drevesa naložena s sadjem, da se je pripogibalo njih vejevje skoro do tal. Stare jablani so ponujale debela, rdečkasta jabolka; na visokih hruševih drevesih so visele dolgopeceljne, podolgovate, rumenokožne hruške, in na vrtinčastih češpljah se je stiskalo med perjem svetlomodro ovočje. Vse je bilo videti tako sveže, tako sočno, tako živobojno, kakor bi bilo ponarejeno iz prosojnega, pobarvanega voska.

Ob južnem zidu vile same je že rumenelo široko, globoko narezljano listje vinskega trsa, spenjajočega se ob debeli cinkasti žici, in pod listjem se je sramežljivo skrivalo dolgo, svetločrno mastno grozdje, okoli katerega sta imela opravka rumenokljuni kos in srebrnopisani škorec. Izmed vsega tega krasa se je pa svetila bela vila, kakor nevesta, katero je obsul nebroj čestitajočih svatov.

Po beli, z drobnim okroglim kamenčevjem posuti vrtni poti se je izprehajala Travnova soproga. Bila je videti nekoliko bleda in raz-

mišljena, in njeno še vedno lepo oko je bilo nemirno. Med levimi prsti leve roke je tiščala veliko, temnordečo rožo ter je z desnico nervozno trgala list za listom s cvetnega njenega oboda, da se je listje stlalo po tleh, in da se je za njo poznala dolga, krvavordeča črta.

Poleg nje je stopal visok, lep mož, vitkega stasa in krepkih, toda gibčnih udov. Oblečen je bil v častniško uniformo in v roki je vrtel šibko palico iz bambusa.

Tudi on je bil videti nekoliko nemiren in govoril ji je nekaj polutiho, naglo, skoro vsiljivo.

In ona se je včasi ozrla nanj, in iz njenega žarečega pogleda je odsevala — strast.

»Ne vem, Pavel, morda se še premislim. Saj veš, da žrtvujem zate vse, prav vse — mater, moža, življenje . . . Ali, kaj bi pa bilo potem, ako bi me ti zapustil! Kaj bi bilo iz mene — iz —«

Umolknila je in ozrla se vanj z nekim strahom.

On je pa položil roko na srce, povetil glavo in dejal skoro žalostno;

»Ti mi ne zaupaš?«

»Odpusti, Pavel«, je hušknila naglo in mu stisnila roko.

Tedaj so se začule stopinje. Častnik je naglo izginil in odšel na nasprotni strani proti vili.

Od ceste sem pa je prihajal Traven.

Od daleč je postal in se zamaknil v pogled lepe žene. Iz vsakega njegovega kretanja, iz vsake najneznatnejše poteze se je poznalo, kako ljubi svojo soprogo, kako mu drhti srce v prsih, ko se ozira po nji.

Pristopil je k nji in stopal dalje po poti ob njeni levici. Tu se je hipoma ustavil.

»Ah, dušica moja, ti ne veš, si ne moreš misliti, kako sem srečen! Poželi od mene karkoli, ničesar ti ne odrečem, srčece moje!«

Matilda ga je molče poslušala.

»Glej to sadje,« je nadaljeval Traven; »dozdaj sva je gledala in trgala sama. Toda ko pride prihodnja jesen, tedaj pa prineseva pod te hruške, pod te jablani — drobno, nežno stvarco — najinega sinčka ali hčerko, ki iztegne male svoje ročice po lepem sadju; in midva ga privzdigneva in mu utrževa najlepši plod in mu ga poloviža v naročje. Ah, krasno! Kaj ne, dušica?«

Matilda se je nasmehnila.

»Beži, beži, norček!«

»Toda glej, tam prihaja tvoja mati,« pravi Traven. »Ali si povedala tudi nji že kaj o tem? Zakaj ne, dušica? Ali ne bode naju sreča toliko večja, ako zvedo vsi zanjo?«

»Kam pa misliš, dragec?« odgovori Matilda. »Čemu bi takoj pravila vsemu svetu to novico? Ali misliš, da se zdi ta stvar vsakemu tako imenitna, kakor nama? Pojdi, pojdi!«

»Ne? Ako ti ni ljubo, pa molčiva! Saj res, prav imaš! Toda midva se bodeva vendar večkrat pogovarjala o tem, kaj ne, dušica? — Kje pa je Pavel Pavlovič?«

»Bržkone v svoji sobi,« odgovori Matilda malomarno.

V tem je dospela Severica do njiju. Bila je videti še vedno sveža in čila, a postala je še okroglejša in bujnejša, da je bila skoro neokretna.

Izprehajali so se vsi trije po vrtu in parku, dokler jih ni poklicala kuharica k obedu.

II.

V Kotanju ni bilo nič garnizije, spričo tega je bilo tudi mestece po letu nekoliko bolj mrtvo. Toda pred dvema mesecema so bile v okolici velike jesenske vojaške vaje, ki so donesle Kotanjcem več življenja. Skoro je ni bilo hiše v mestu, da se ne bi videla v nji uniforma, da ne bi rožljale po nji dolge in težke sablje dragoncev, topničarjev in drugih častnikov. Dvakrat na teden pa je svirala na mestnem trgu vojaška godba, in kotanjska gospoda se je šetala po njenih taktih, in kotanjske gospodične so vztrajno koketovale z vitkimi oficirji. Marsikatero srce se je v ti dobi — izgubilo, in našel je je navadno kak golobrad poročnik ter je nanizal k drugim, ki so mu visela predrta in strta na nizu lepih spominov, kakor hrošči, katere nabode na trnje veliki srakoper. Koliko žarečih pogledov, koliko mehkih dotiklajev nežnih in krepkih rok, koliko pridušenih vzdihlajev, koliko jezic in malenkostnih spletk se je zvršilo tedaj v Kotanju, ki je bil sicer tako idilski, tako filistrski. —

Tudi v malih predmestnih hišah med prostimi vojaki in preprostimi hčerami iz nižjih mestnih slojev — tudi tu je bilo nenavadno življenje. Na vsakem voglu, na vsakih vežnih vratih, na kamenitih klopih pred hišami, povsod so postajali pod večer čvrsti uniformovani fantje, s čepicami, nagnjenimi nekoliko na stran, a kratka, v črnem usnju tičeča in prepasana bodala koketno sukajoč okoli pasu. Iz ozadja pa so se svetlikali beli predpasniki, žareli rdečelični drobni obrazki, se iskrole modre in črne in rjave oči. In na

oknih že skoro ni bilo več cvetja; populjeni so bili rdeči klinčki, razredčen je bil rožmarin, in rože že skoro niso imele več popja ...

Na vrtu hotela »pri črnem orlu« je bila zbrana neki večer že pozno v noč družbica treh mladih častnikov.

Na vejah mogočnega kostanja so visele svetle sablje, in ob njih se je motno odbijala luč nekaterih že zakajenih svetilnic.

Oni trije pa so sedeli in se zvirali na stolah okoli okrogle, z belim prtom pogrnjene mize.

»Tako je — častna beseda! — tako je! Ta Pavel Pavlovič — ta ima piramidalno srečo! — Tako je! — Ali še nič ne veste! — Častna beseda!« je nosljal mladi, sloki lajtenant Josipovič in si vihal in vlekel drobne črne brčice pod dolgim, več nego obilim nosom.

Desno nogo je iztezal na bližnji prazni stol, a levo koleno je tiščal skoro do pod brade.

»Torej vendar resnično? Kolosalno! To je impertinentna sreča!« je vzklikal nadporočnik Ljubič.

»In nas eden, tristo medvedov, nas eden nima nikoli te sreče! — Prokletost!« je viknil poročnik Resec, kateremu je bil ves podolgovati obraz razoran in posut z velikimi brazdami, katere so mu bile urezale hude koze.

»Tako je — častna beseda — tako je! — Ta Pavel Pavlovič, ta zna, ta pa zna! — Častna beseda, a mi pa ne znamo!« je dejal leno Josipovič.

»In zakaj zna? — Zato ker pozna življenje — častna beseda! — zato ker pozna ljudi, zato ker vidi vsakemu v dušo,« je nadaljeval Josipovič. »Tristotisoč medvedov! Mi se pulimo za te naivne, za te nedolžne goske, ki so komaj odrasle otročji srajci! Piramidalno! Prokletost neumno! In tako zabiti smo, da ne vemo, kje je boljše grozdje, da ga ne vidimo, kjer se nam ponuja samol!«

Izpuhnil je gost oblak dima iz svoje havanke in iztegnil še levo nogo na stol ter se naslonil pol na mizo, pol na deblo kostanjevo.

»Natakar, še en vrček!« je pozval Ljubič. Hkratu je iztegnil izpod rokava belo manšeto ter zabeležil nanjo s svinčnikom že deseto črto — znamenje desetega vrčka.

»Torej nadaljuj, Josipovič,« pozove Resec in napol zameži, da bi bolje slišal.

»Čemu so pa ti moderni zakoni? — Častna beseda! — Čemu so, vas vprašam? Vse prav za nas! Tako je! Tam je za nas polje, tam je tisto zrelo, sladko grozdje! Mar ni res? — Več nego resnično! — In — častna beseda! — ta Pavel Pavlovič, ta ima imeniten nos;

ta koj zavoha one pikantne zakonske razmerice pri najmanjši razpočici! Kolosalno! — Predlansko leto v Brucku, lani v Zagrebu in letos, piramidalno, letos pa — tukaj v tem neznatnem gnezdu! In — častna beseda! — taka dama!«

»Kje sta se pa seznanila!« vpraša Resec.

»Vrag ga vedi — častna beseda! — tega ne vem povedati! A faktum je, da tja zahaja, in faktum je, da bomo slišali še lepe reči. Tristo vragov, nič vere mu ne dam, da ne odpelje tudi te, kakor je ono v Brucku, kakor ono v Zagrebu! Piramidalno! In morda jo še kdaj srečamo ob njegovi roki tam ob sinji Adriji, in morda jo še kdaj potegnejo ribiči s svojimi mrežami iz morja, kakor so ono iz Save. Prokleti človek, ta Pavlovič! Častna beseda!«

»Torej pijmo,« izpregovori Ljubič in izprazni kozarec. »Na zdravje vseh dam, ki so s svojimi možmi nezadovoljne, pa vse časti vredne in piramidalno požrtvovalne!«

In zopet je poklical natakarka, ki je dremal v sobi, in ta je donesl na novo vsakemu vrček peneče se pijače. In na manšetu se je pridružila nova črta dolgi vrsti prejšnjih.

Tedaj pa je ob vhodu zarožljala na drobnem kamenčevju jednokleno sabljo, in proti mizi je stopal ponosno vzravnana, lepega, kakor izklesanega obličja in temnih, globokih, kakor živo oglje žarečih oči — nadporočnik Pavel Pavlovič.

»Ah, že zopet znana družbica najmarkantnejših, najinteresantnejših, najlepših polkovnih častnikov,« se je poklonil Pavlovič in odpasaval dolgo sabljo ter se ironski nasmehnil.

»Hm, Pavel Pavlovič, še tebe je manjkalo! Tebe, najduhovitejšega, najdovtipnejšega, hiperpiramidalno srečnega nadporočnika, in družba je — izpopolnjena!«

Pavel Pavlovič ni odgovoril. Prisedel je k mizi, si naročil vrček piva in se zamislil.

»Prokleta sreča, nima je vsakdo!« je siknil Ljubič.

»Grozno resnično!« pritrди Resec.

»Ali nekdo jo ima!« de Josipovič in pogleda Pavloviča, ki je sedel še vedno nem.

Ta privzdigne glavo in si pogladi lepo, črno, »à la Boulanger« pristriženo brado. Ironski nasmeh mu leže zopet okoli ustnic, in malomarno izpregovori:

»Pri moji veri, čemu pa tudi vi ne poskusite svoje sreče? Ti Resec, ti Ljubič, ti Josipovič — poskusite svoje talente! Moj Bog, ali nimate oči? V tem Kotanju se najde semtertja imenitna družba,

posebno kar se tiče ženstva. Omožene se dolgočasijo s svojimi možmi, neomožene koketujejo z možmi omoženih, drug se zaletava v drugega! In verujte mi, da si nabereite neminljivih zaslug v ime zdrave pameti in dobrega okusa, ako posežete v to mravljišče; in ako vam pri tem obvisi kak individuum na rokah, se ga potem lahko zopet otresete, ko ste se ga naveličali! Kaj vam to mari, da so vse tako — neumne!?»

Z rafinirano ironijo in popolnoma hladnokrvno je Pavel Pavlovič razkladal te svoje ciniško-epikurejske nazore.

»Torej ganite se,« je dokončaval svoj govor. »Lahka je prilika, da pokažete svoje talente!«

»Škoda, Pavlovič, da nas nisi poučil prej! Zdaj je prepozno,« odgovori Josipovič.

»Ah, saj res, pojutranjem odidete! Škoda, sicer bi vas bil jaz kam vlekel!«

»Ti praviš, odidete? Kaj pa ti, ali misliš ostati tukaj?« vpraša Ljubič.

»Uganil si, brate! Mene je povabil profesor Traven, da se naselim v njegovi vili. In danes imam že dopust v žepu — za cel mesec,« odgovori smeje se Pavlovič.

»Ti vražji človek!« sikne Josipovič.

»Ah, kaj smo rekli!« pristavi Resec.

»Za nocoj bodi dovolj, truden sem nekoliko,« de črez nekaj časa Pavlovič. »Plačajmo — natakar!«

In plačali so, si pripasali sablje, katere so kmalu potem rožljale po razdrapanem in slabem mestnem tlaku ter zbudile semtertja psalčuvaja, da je s hripavim lajanjem začel motiti nočno tihoto.

* * *

Prav tisti večer se je vračal dr. Makso Lovrin iz bližnje vasi že pozno v noč proti domu. Poklicali so ga bili k nevarno obolelemu človeku že v mraku. Pot ga je vodila mimo Travnove vile.

Doktor je po bližnjih vaseh hodil vedno le peš in le, ako je bila skrajnja sila, se je vozil.

Tudi danes je hodil počasi po prašni cesti. Ko je stopal mimo vile, ni bilo čuti tam nič več živega, niti luči ni bilo videti nikjer.

Vse je bilo tiho, mrtvo, osamelo. Samo listje na drevju je šuštel v lahnem nočnem vetriču, in iz potoka za vilo je bilo slišati enakomerno pljuskanje valčkov, ki so se odbijali ob nakopičenem

kamenju. Iz bližnje luže na polju so se čuli otožni glasovi žab, a na visokem topolu je živahno ragljala rega.

Tam daleč nad gorami so se kopičili sivi, fantastične nestvore oblikujoči veliki oblaki, a na jugozahodu se je semtertja zablislilo, da so za hipec pobledle redke zvezde na obzorju.

Makso je postal pred vilo. Nehote je pristopil k železni ograji in naslonil glavo ob njo. Zrl je nekoliko časa gori v temna okna, a kmalu nato se je odmaknil ter stopil dalje.

Ali v tem hipu se mu je zazdelo, da so zaškripala v ozadju okna. In takoj nato so se zaslišale rahle, škripajoče stopinje po drobnem kamenčevju. Pod drevesi pa se je prikazala visoka, temna moška postava.

Makso je osupnil. Instinktivno se je pomaknil bliže ograje in se sklonil nekoliko k tlom.

Oni pa je stopil skozi vrata v ograji na cesto in šel mimo Maksa, ne da bi ga bil opazil.

Makso je spoznal takoj prihajoca kot častnika ter videl, kako je tiščal k sebi sabljo, da ne bi rožljala po tleh. Šele, ko je bil izginil za bližnjim ovinkom, se je začulo tudi enakomerno pritrkavanje sablje ob cesto in kamenje.

Tedaj je nadaljeval svojo pot tudi Makso.

»Ah, že tako daleč! Tega vendar ne bi bil verjel,« je sikal Makso sam pri sebi. »Ubogi Traven!«

Polastil se ga je grozen dušni nemir, kakor še nikoli v življenju. Mrzlično se je tresel od razburjenosti. Od obcestnega grmovja si je utrgal mladico, vtaknil nje konec v usta in jo nervozno grizel in zvečil med zobmi. Nevede je pospešil korake.

Temna častnikova postava je bila vedno pred njim.

In v Maksu je vzkipelo, ko je videl onega, kako stopa mirno, hladnokrvno in enakomerno pred njim, kakor da bi imel najlažjo vest na vsem svetu.

Makso je stisnil nehote pesti, zavrtelo se mu je v glavi, in desnica mu je nevede segla za pas, kjer je v rjavem usnju tičal majhen, nabit samokres. In stisnil je samokres v roko in odstranil varnostni zaklep. V vedno rastočem deliriju je pospešil še bolj korake, in kolikor bolj je hitel, toliko bolj je vrelo in kipelo v njem.

Pavel Pavlovič pa je mirno in z največjo slastjo vlekel dim iz svoje smodke, in njen vonj je že dosegel za njim hitečega Maksa.

Ko je Pavlovič začul korake za seboj, se je ozrl, a takoj je nadaljeval svojo pot.

Že je stal pred vhodom k »črnemu orlu«. Makso pa je hitel dalje. Samo še petnajst korakov je bil oddaljen od onega.

In tedaj si ni bil več v svesti svojega dejanja in nedejanja; lotilo se ga je neko blazno veselje. Postal je, vzdignil samokres in — meril.

Ali v tem hipu je izginil Pavlovič v »črnem orlu«.

Makso je zajecal, ali kakor bi trenil, se je vzdramil iz one omotice. Ta globoki vzdihljaj mu je olajšal notranjost, in kakor težka mora se mu je odvalilo od prsi, in grozno in jasno mu je stalo pred duševnimi očmi, kaj bi bil skoro učinil.

Potegnil je levico preko čela in si obrisal debele znojne kaplje, ki so stale na njem.

In vtaknil je samokres zopet za pas . . .

Ko je prižigal črez nekoliko minut luč v samotni svoji sobi, je bil že skoro popolnoma miren. Samo na obrazu se mu je čitala ne navadna izmučenost.

Legel je na divan. Roke so se mu še tresle od prestane grozne razburjenosti, a ustnice so mu šepetale:

»Moj Bog, moj Bog! Ali je res nikdar ne pozabim?«

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

Dva nova groba. — † Lujiza Pesjakova. Ko so se jele vračati pevke s toplega juga, se je poslovila s slovenskega Parnasa ptica, ki nam je prepevala dalje, nego traja navadna doba človeškega življenja. Dne 31. marcija je preminila odlična slovenska pesnica Lujiza Pesjakova. V pesniškem vzdušju ji je klila mladost, saj se je solnčila ob duševnih žarkih doktorja Franceta Prešerna, ki je bil koncipijent njenega očeta dra. Chrobata. Občujoč z našimi odličnimi pesniki: z Levstikom, s Cimpermanom in dr. je pozneje ustvarjala in spopolnjevala svoje poezije. Nad vse je ljubila dična pokojnica našo mladino. Nji je posvečena velika večina njenih pesniških proizvodov. Starejši »Vrtci« so polni nežnih pesmic, katere je zasadila vanje Lujiza Pesjakova. Dasi gosposke rodbine hči, ni zamestala preprostega naroda, izmed katerega je rada zajemala snovi svojim poezijam. Kako ljubek je n. pr. dramatiški prizor »Na Koprivniku«! Ni nam mogoče danes opisati vrlin Lujize Pesjakove, njenih slovstvenih del, njenih zaslug za vzgojo slovenske mladine, njene velike ljubezni do umetnosti — to stori skoro spretnejše pero — ob njenem grobu priznajmo žalujoč: Ločila se je od nas znamenita slovenska žena, kateri je za vsekdar zagotovljeno častno mesto v naši prosvetni zgodovini.

† Dr. Jernej Zupanc. Malo dni potem — dne 11. aprila — je umrl starosta slovenskih rodoljubov: osemnosemdesetletni beležnik, bivši prvomestnik

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

III.

r. Makso Lovrin je imel v mestecu in okolici zelo razširjeno zdravniško prakso. Takoj, ko se je bil nastanil v Kotanju, so se mu bile posrečile nekatere nevarne operacije, in kmalu je zaslovel kot najboljši zdravnik.

C. kr. okrajnega zdravnika že tako nihče ni klical, ker je imel pri glavarstvu vezane roke, a dr. Bric se je bil popolnoma vdal pijančevanju. Ni ga bilo dneva, da ne bi bil vinjen, in spričo tega so se mu začele tresti roke, in obraz mu je zabrekel. Ni čuda, da je ljudstvo izgubilo zaupanje vanj. Posebno pa je k temu še pripomogla neka sitna preiskava, katera bi bila spravila dr. Brica skoro pod ključ. Stvar se je bila tikala neke delikatne zadevice. No, na srečo njegovo se je bila stvar potlačila takoj v začetku.

Takoj, ko se je naselil dr. Lovrin v Kotanju, sta se bila seznanila s Travnom. Ta je bil prinesel simpatije do doktorja s seboj že z onega večera v Ljubljani. Povabil je takoj Maksa, naj ga obišče večkrat v vili.

Toda ta je imel pomisleke proti rednemu obiskovanju Travnove obitelji. Prejšnje razmere njegove s sedanjo Travnovo soprogo so stale med njim in njo kakor visok, neviden zid in niso dopuščale neprisiljene zabave s Travnovko in njeno materjo. Makso še ni mogel pozabiti nekdanje svoje izvoljenke, bal se je utripov svojega srca, bal se, da ne bi mogel zakrivati čutov svojih napram nji, bal se vseh možnih, nedoglednih posledic.

Ko je bil prvič obiskal Travnna, je čutil žareče poglede Matildine, da si ni upal dvigniti svojih oči. Pri odhodu je čutil tako mehak pritisk žametaste njene roke, da ga je izpreletela po vsem životu sladka groza, kakor v nekdanjih blaženih časih prve ljubezni. In instinktivno je spoznal, da Matilda ni srečna s Travnom, da ji je srce prazno in pusto in mrtvo do zakonskega moža. Tu je bilo treba torej pozornosti!

Makso je bil trden značaj, kakršnih je najti malo. Napram takim odnošajem je takoj sklenil, da ne bo posečal Travnovih brez po-

trebe. Čemu bi odpiral še nezaceljene rane sam sebi, čemu delal morda še hujši nemir srcu Matildinemu? Traven mu je ponudil svoje prijateljstvo, svoje zaupanje, in on se kot poštenjak ni drznil zlorabiti niti oskruniti tega zaupanja, ampak se ga je hotel izkazati vrednega.

Toda kadar Maksa ni bilo dolgo k njim, ga je kmalu Traven posetil in odvedel v vilo. Tam se je okoli Travnovke zbirala redno vesela in izbrana družba, in ko je bil Makso vveden v to družbo, se ji ni smel več odtegovati, sicer bi ga bili smatrali za neokretnega filistra. Zahajal je torej v vilo nekako primoran. A vsakikrat, kadar je došel tja, se je bolj prepričal, da je zakonska sreča Travnova — na razpotju.

In Traven? Ta je bil srečen, da je imela žena njegova toliko častivcev, srečen, da ji je mogel biti na uslugo z vsem, kar je poželela. Niti v sanjah si ni mislil, da nima ona zanj prav nič simpatije; saj je vedno pozorna proti njemu, dasi morda res nekoliko hladna. Ali kdo bi vedno govoril samo o ljubezni? V dejanju se kaže ona najbolje!

Travna je skelelo samo nekaj. Z živimi bojami in z idealno domišljivostjo si je bil naslikal očetovsko veselje in hrepenel od dne do dne po trenutku, ko mu soproga to srečo napove. Toda tega le ni hotelo biti, a tretje leto, odkar sta bila poročena, se je že bližalo koncu.

In o tem je potožil nekega dne Maksu in ga prosil zdravniškega sveta in pomoči . . .

Nekega poletnega dne takoj po obedu je dobil Makso drobno, duhtečo posetnico, na kateri je bilo na eni strani ime Matildino, a na drugi nekoliko besed z dobro znanimi, drobnimi črkami njene roke.

»Blagovolite me obiskati takoj popoldne — bolna sem!«

Te kratke, navidezno hladne besede so takoj spravile Maksa iz ravnotežja. V tem hipu še normalno razpoložen, je postal na mah nervozen in nemiren. S trdimi koraki je premeril nekolikokrat sobo, sedel na divan, vstal, zopet sedel . . .

»Ne pojdem in ne pojdem!« je siknil naposled odločno.

»Česa naj iščem tam? Traven mi je sinoči pripovedoval, da odide danes nekam, in da ga ne bode doma celi dan. Ona je tedaj sama doma! — Sama! — Ali je res bolna? — Komedijska! — Počaka naj, da bode doma tudi on! — Jutri pojdem!«

In zopet je hodil in razburjeno korakal po sobi.

Danes se mu je nudilo, da bi bil lahko sam z njo, in jasno in očitno je bilo, da je ona to tudi želela. Kaka lepa prilika! Kako bi jo izkoristil kdo drugi! Ako ne radi družega, pa saj radi maščevanja! Pokazal bi, kako jo črti, kako jo prezira, kako jo . . .

Toda dalje ni mogel misliti.

»Ne pojdem in ne pojdem!« je siknil zopet.

»Čemu se delaš tako poštenega? Ali ni celi svet gola kome-dija? Ali ne slepimo drug družega? Ali niso oni, ki se delajo poštene, največji lopovi? Ni-li vse licemerstvo, hinavščina, gola fraza, laž?! Čemu hočeš biti ti boljši od drugih? Ali si ti zamešen iz boljših snovi, nego so drugi? Ali ne polje tudi po tvojih žilah kri? — kri! — Bah, ne bodi neumen! Uživaj trenotek, ki se ti nudi; uživaj ga ti — ako ne, ga bode užival mesto tebe drugi, in smejal se ti bode, da si osel, tepec, ki ne poznaš sveta — da si nezrel fantast, ki bi rad preobrnjil svet! Uživaj!«

Neki glas mu je govoril to, in Makso se je prijel za glavo, kjer mu je vse vrelo in bučalo, kakor v apneni peči.

»Ne pojdem in ne pojdem!« si je ponovil v tretje.

Stenska ura v podolgovatem, svetlem orehovem zapiralu je udarila dve.

Makso se je ozrl nanjo in obenem potegnil svojo žepnico ter primerjal obe.

»Res je, dve je — še je čas!« si je dejal.

Ali v tem hipu je sedel za mizo, vzel svojo posetnico in zapisal na zadnjo stran.:

»Milostna! Oprostite, danes ne morem — dolžnost me kliče k bolniku, ki potrebuje nujno moje pomoči. Torej jutri!«

Vtaknil je posetnico v zavitek, in že je hotel poklicati deklo, da jo ponese na določeni naslov, ko nekdo glasno potrka.

»Noter!«

Med vrati se pojavi dražestna oseba gospoda Štipka Leščnika.

»Uh, gospod doktor, kakšne stopnice! Torej nogo bi si bil kmalu izvil na njih! Torej jih dajte popraviti; zanikarni gospodarji to! Torej gospod doktor, kam pojdeva? Pri »Belouški« so prav zdaj nastavili nov sodček! Brr — kako to kri potolaži! Torej pojdeva?«

Pri vsaki drugi priliki bi bil doktor odklonil tako vabilo, a danes mu je prišlo prav. Želel si je nekoliko razvedrila. Gospod Štipko pa je nadaljeval:

»Uh, kakšna vročina tam zunaj! Blagor jim, ki so dobro rejeni, ki imajo torej mastne trebuhe! Vi veste, gospod doktor, kaj ne da,

taka-le mast hladi? Torej takim-le debeluhom ni po letu kar nič vroče? Torej pomagajmo si! Torej pijmo pivo; pivo debeli človeka, in prihodnje poletje že'laže prestanemo to prokleta vročino! Torej ...»

Makso je bil v tem vzel klobuk in palico in si je natikal obli-gatne rumene rokavice.

»Kaj? Tristo pečenih miši! Še rokavice, gospod doktor? Torej... torej — ali ne veste najnovejših vesti? Danes sem pozvedel, da bomo imeli v okolici velike jesenske vojaške vaje! Torej, zopet nova zabava, kaj ne, gospod doktor?« je še vedno besedičil gosto-besedni gospod Štipko.

»Torej pojdiva, gospod kontrolor!«

Gospod Štipko ga je pogledal nekoliko od strani, natikal ozko-krajni svoj klobuk na debelo glavo z obema rokama in pogledal v zrcalo, kako mu stoji.

Potem se je obrnil na eni nogi, in stopala sta z doktorjem počasi po stopnicah.

»Torej« — nadaljevati ni utegnil, kajti beseda je zastala go-spodu Štipku v grlu. Pred vrati je bil namreč zagledal — Travnovo kočijo, ki se je bila vprav ustavila.

Makso je prebledel.

Kočijaž pa je na kratko sporočil, da želi gospa Travnova takoj gospoda doktorja, ker je nekaj obolela.

Zdaj ni bilo moči odreči. Makso je že segnil v žep, da bi oddal pripravljeno pisemce; toda takoj je pomislil, kaj bi utegnil sklepati navzočni kontrolor, ako odreče.

Opraviči se torej gospodu Štipku in sede v kočijo.

»Prokleta! Da bi me bil vsaj vzel s seboj!« je zamrmral gospod Štipko in koračil počasi dalje v prahu, ki ga je povzročila nagla vožnja Travnove ekvipaže. In ta pogoltnjeni prah je podvojil žejo v gospoda Štipka grlu, in ko je sedel že za mizo pri »Belouški« ter si otiral pôt izpod namazanih svedričastih las, je še vedno prhal in kašljal in vlival vase nečuvene množine na novo nastavljene motno-rumene tekočine. —

* * *

Na nizkem, z rumeno svilo prevlečenem naslanjaču v svoji sobi je napol sedela, napol ležala gospa Travnova.

Težki, črešnjevo - rdeči, s pomarančnimi povprečnimi črtami in z orientalskimi okraski pretkani zastori so branili v sobo še tistim redkim solnčnim žarkom, ki so se hoteli vkrasti vanjo skozi priprte lopatice zeleno pobarvanih žaluzij, ter so tvorili hladeč polumrak. Po

sobi se je širil mamljiv, opojen vonj raznih esenc, ki tvorijo imenitni in skrivnostni del ženske toalete in — čarobnosti.

Gospa Matilda je bila oblečena v ohlapno domačo obleko iz svetlega, temno-kariranega mervilleuxja, katera je delala njeno polt še nežnejšo; na prsih je bila globoko izrezana, da se je že od daleč svetil kakor alabaster beli vrat. Okoli in okoli izrezka so bile pošite široke bele čipke, ki so se vile tudi nizdoli po prsih in obrobljale kratke, komaj do laktov sezajoče široke rokave, izmed katerih so zrle polne, bele, okrogle roke. Izpod dolgega krila pa so koketno gledali konci koničastih, svetlo-rumenih, atlasnih cipelic, opirajočih se na nizko, poblazinjeno podnožnico.

Gospa Matilda je bila še vedno lepa, dražestna žena. Glavo svojo z naivno-koketno frizuro je naslanjala v desnico, s katero je stiskala med dolgimi, belimi prsti svilen robec rožnate boje.

Na nizko belo čelo ji je legla komaj vidna senca, kakor bi jo mučila sitna skrb. A ko je semtertja uprla pogled na steno, kjer je viselo skoro do tal dolgo, z zlatim, širokim okvirom obrobljeno ogledalo, se je vselej skoro zadovoljno nasmehnila in pošepnila kakor nekdanj:

»Bomo videli!«

Toda minute so ji postajale dolge. Nestrpno je stresla včasih z glavo in vlekla na ušesa, da li ne prihaja kdo. Ko le ni hotelo biti nikogar, je ukazala napreči, in voz je zdrdral po doktorja . . .

Vendar!

Pred vilo se je bila ustavila kočija. Matilda si je naglo pogladila obleko, se naslonila v naslanjaču ter zaklopila oči. Delala se je mirno, a pri vsem tem ni mogla ubraniti, da se ji ne bi bile prsi nekoliko dvignile skoro krčevito.

Tedaj je oglasila hišna dr. Lovrina, ki ji je stopil v sobo skoro za petami.

Blizu vrat je postal in se nemo poklonil.

Ta polumrak, ta tišina, ta z opojno vonjavo nasičeni vzduh, a tam na mehkih blazinah na naslanjaču nebrižno, skoro leno sloneča krasna gospa, ki je povzdignila v tem trenutku proti njemu svoje velike, vlažno se svetleče, skoro proseče oči, a jih je takoj povesila kakor v naivni zmedenosti — vse to je vplivalo čudno na živce Maksove.

V neki nezavestni omotici, kakor v polusnu je stopil nekoliko korakov dalje in se ji je približal.

In tu so mu zableščali prav pred očmi njeni bujni, k uživanju vabeči, fino modelovani udje. In zavrtelo se mu je v glavi, in šepetal mu je neki glas:

»Glej, do tega imaš ti prvi pravico! Vse to je bilo nekdanj tvoje in je še lahko tvoje!«

Matilda je slutila, kaj se vrši v Maksu. Privzdignila je zopet oči, in v njih je bilo izraženo jasno:

»Zopet si moj, ne pobegneš mi več!«

Kakor slučajno, nehote in nevede se je sklonila napol pokoncu in razprostrla roke. Ustnice so se ji napol odprle v blažen nasmeh, in prikazali sta se vrsti drobnih, belih, krasnih zob.

In Maksu so se zašibila kolena; neka nepoznana, nepremagljiva moč ga je silila v njeno naročje — ni se ji mogel protiviti.

V tem hipu so se zaslišale stopinje na hodniku, rahle, zadušene stopinje. Nekdo je šel mimo vrat.

Ta sam na sebi tako ničevni slučaj je zdramil Maksa. Hipoma se je zavedel, se siloma otresel razkošnih misli, in samo eno mu je stalo pred očmi — dolžnost!

Skoro hripavo in trdo je izpregovoril:

»Milostna, zahtevate?«

Prestrašeno ga je pogledala. To ni bil več tisti človek, kakor še pred kratkim hipcem; to je bil zopet navadni, svoj posel izvršujoči — zdravnik.

Ponudila mu je prostor zraven sebe.

»Tega mi vendar ne odrečete, da ne bi vsaj trenotek sedli,« je izpregovorila skoro šepetaje s prisiljenim nasmehom.

In sedel je.

Nastal je neznosen molk.

»Gospod Lovrin«, je izpregovorila ona črez nekoliko časa. »Vi me sovražite, ali verujte mi, bolj sem vredna vašega — kako bi se izrazila? — vašega usmiljenja! Vi se smejete? — Glejte, prikovana na moža, katerega ne ljubim, katerega nisem nikdar ljubila in ga ne bodem nikdar ljubila — sem dolgo želela trenotka, da se pogovorim z vami iz oči v oči, da vam razjasnim iz prošlega življenja nekatere razmere, katere so storile iz mene to, kar sem. Ali odmikali ste se mi vedno — prosim potrpite, da izpregovorim! Ko boste slišali iz mojih ust golo resnico, tedaj sem prepričana, da me ne boste obsojali preostro, kakor me očitno obsojate zdaj! Danes je za to prilika!«

Makso je molčal, a ona je nadaljevala. Kolikor več pa je govorila, toliko bolj je bila razburjena in skrajnje nervozna.

»Oh, kolikokrat se spominjam še onega lepega časa, ko sem mlada, skokonoga, komaj šestnajstletna deklica nekega lepega dne srečala vas prvokrat v kotanjski čitalnici . . . Spominjate se še, da ste bili takrat v Kotanju na počitnicah pri svojem stricu, tedanjem sodniku, ki je kmalu potem umrl? . . . Bili ste takrat v prvem letu na vseučilišču . . . In pri prvem srečanju sem vas že ljubila, ljubila s prvo, neizkušeno, a pravo ljubeznijo! In ko ste mi čez dva dni potem pisali ono drobno pisemce, katero sem našla v knjigi, ki ste mi jo bili posodili — kako sem vztrepetala veselja in blaženosti — kako sem je poljubovala in skakala in plesala po svoji sobi! In prišla je moja mati in našla ono pisemce na mizi in — se veselila z mano . . . Tako ste začeli zahajati k nam — in bili so zame to najlepši časi! . . . In za vas?«

Vprašala ga je to tako mehko!

Toda Makso ni odgovoril ničesar. Tudi njemu so se pri tem lahko, nežnem pripovedovanju zbuvali lepi spomini. A slutil je, da je vse to pripovedovanje naperjeno na efekt, in da mu utegne biti nevarno.

»Vi molčite? Dobro! Tudi jaz hočem hitro preskočiti to dobo... Ljubila sva se oba, in komaj sem čakala dneva, da se vzameva. Videla se nisva potem več, a najina oddaljenost je netila toliko bolj najino ljubezen, in pisma sva si pisala teden za tednom . . . Ne bom vam torej zatrjevala, da je bila tedanja moja ljubezen prava in globoka!«

Zamislila se je nekoliko, a takoj nadaljevala:

»In tedaj je prišel v Kotanj Traven. Moj Bog, kako mi je bil zoprni ta človek! Toda začel je vztrajno hoditi za mano, in — podpirala in priporočala ga je moja mati. In to, kar vam povem zdaj, me gotovo oprosti v vaših očeh. — Moja mati je bila tako zadolžena, da se ni mogla nikamor geniti. Slednji dan so bili upniki nad njo, in včasih nismo imeli niti najpotrebnejšega v hiši. Saj veste — pokojnina je bila majhna, a mati moja je hotela med svetom nekaj veljati! In tako je bilo treba trošiti! Ko se je oglasil Traven, je bila ona vsa pokoncu. Nisem ga imela več miru pred njo, in dan za dnevom mi je slikala ugodnosti zakona s Travnom. Jaz sem mater ljubila in slednjič sem se ji vdala in — vzela sem Travna brez ljubezni . . . In zdaj, moj Bog, zdaj sem nesrečna, popolnoma nesrečna!«

Skrila je obraz v robec in zaihtela.

Toda Makso je ostal še vedno miren.

»Dotlej sem živila že še mirno, dokler vas nisem bila srečala v Ljubljani, ali od tedaj ga ni več miru v mojem srcu! Preveč čutim, kaj sem izgubila z vami! — In nesreča je hotela, da ste prišli v Kotanj — usoda mi vas je poslala pred oči, da dan za dnevom bolj občutim vso svojo — svojo nesrečo! — In vi, vi ste — tako hladni!«

Pogledala ga je s solznimi očmi, proseče, očitajoče.

A Makso ni povedal svojih oči. Dasi se ga je lotila pri teh besedah zopet ona razburjenost, vendar je zbral vso svojo energijo ter dejal počasi in resno:

»Čemu bi pogrevali te spomine, milostna? Ako menite, da sem vam imel kdaj kaj odpustiti, tedaj sem storil to že davno! Toda zdaj, zdaj imava vsaki — druge dolžnosti! Prepozno je zvoniti po toči! Najini poti sta se ločili, hodiva torej vsaki zase — pot poštenosti! Vi imate dolžnosti do moža — in te niso majhne — niso otročarija! Jaz imam dolžnosti do vsega človeštva! — Ne igrayva torej z ognjem! — Še nekaj! — Vi menite, da me še vedno ljubite. To ni resnično. Vi se samo mučite in mamite z iluzijami. Lotite se kakega resnega dela, potrudite se ustrezati v vsem svojemu soprogu in — vse vas mine! Poglejte ga, kako zlato dušo ima! Kako naiven, kako pošten je v svojih nazorih in vzorih! Niti od daleč se mu ne sanja, da bi utegnil biti svet tako popačen, kakor je v resnici. Njegove knjige in vi ste mu edino veselje, edino življenje. Celo družbo sprejemlje in vanjo zahaja samo spricho vas — samo, da vam priliko nudi, da se veselite in zabavate! — Ali vas ne bi pekla vest, ako bi temu možu uničili njegove ideale, ako bi ga spravili na rob zdvojenosti in obupa? Pomislite vendar!«

»Ah nič mu ne bode, prav nič,« si je mislila Matilda. »Preneumen je za to!«

Ali rekla ni ničesar.

Maksò pa je še pristavil:

»Toda oprostite, milostna, da sem se drznil in vam to povedal. Nekdanji moji odnošaji napram vam me morda opravičujejo v to! — Klanjam se vam, milostiva!«

Poklonil se je hladno, vzel klobuk in odhajal.

A tedaj je planila k njemu ona, mu ovila žametasto-mehke roke naglo in krepko okoli vratu in naslonila glavo na njegovo ramo.

»Ali me moreš tako pustiti, ti trdi, trdi mož? Ali te res nič več ne veže na nekdanjo svojo Matildo? Govori! Ah, govori — samo besedico upanja mi vlij v prazno srce moje, in srečna bodem! In

nikdar več ne bode razgovora med nama o tem! Samo reci, da me še ljubiš! Makso!»

In stiskala ga je k sebi in položila svoje mrzlično-vroče ustnice na njegove.

In spet je gorelo v njem, in kmalu bi bil obnemogel. A tedaj je hipoma stala pred njim in železno svojo roko iztezala mu v svarilo — dolžnost.

»Ne morem!« je zaječal skoro obupno.

Tedaj se je pa nji izvil iz grla bolesten vzklík, katerega rodi samo skrajnja zdvojenost. Pahnila ga je od sebe in se vrgla zopet v naslanjač.

»Hinavec!« je sikala za njim . . .

Makso pa je stopal nizdoli po stopnicah, in nič lahko mu ni bilo pri srcu. Storil je svojo dolžnost, a pri vsem tem ni bil zadovoljen sam s seboj.

Izmučen do skrajnosti, niti razmišljati ni utegnil več; mehanski je korakal po prašni cesti, naglo, ne meneč se za neznosno vroče solnčne žarke, ki so pripekali, da je človeku hotelo biti slabo.

Dospevši v mesto, je zavil takoj k »Belouški,« da bi se nekoliko razvedril. Tam se je že z dvanajstim vrčkom piva »debelil« gospod Štipko, ki si je pri tem samoljubnem delu pa dal tudi opraviti z rdečelično, debelo hebo.

* * *

Severica je poslušala pri vratih ves nastop med Maksom in hčerjo; kakor senca je stala nepremično ob ključalnici in vlekla na ušesa. In tedaj ji je legel večkrat zadovoljen smehlaj na ustnice. Toda pri zadnji sceni, ko je Makso obvaroval tako trdno svoj značaj, je nakremžila obraz, in porogljiv izraz ji je šinil na ustnice.

»Oh, ta tepec!« je siknila in se naglo umaknila od vrat, ko se jim je bližal Makso. »Moj Bog, ali je res tako neumen, ali je tako grozen hinavec!« —

IV.

Makso se ni bil po ti sceni že nekoliko dni nič oglasil pri Travnovih. Ko ga le ni hotelo biti več na izpregled, ga je obiskal nekega dne Traven sam.

»Moj Bog, kaj smo vam storili, da nas ne obiščete kar nič več?« je vprašal Traven. »Moja soproga je vidno bolna, kar po cele dneve tiči v svojih sobah; a družbo, katera nas poseča, mora zabavati moja tašča in pa jaz sam. Vprašal sem jo, naj-li pošljem po vas, a od-

klonila je, rekoč, da ji nič ni, da se ji samo nič ne ljubi. Jaz pa smatram to za začetek kake hude bolezni. Obiščite nas vendar!»

In res se je bila Travnovke lotila po onem razgovoru z Maksom neka melanholija. Vdala se je bila popolnoma sanjavosti. Po cele dneve je presedela zamišljena in nebrižna za vse, kar se je godilo okoli nje. Nihče ni smel biti pri nji, celo mater je navadno skoro surovo odpodila, kadarkoli se je prikazala.

Pri tem je trpela tudi Severica. Dobro je vedela, kaj je hčeri — dobro vedela, da je skrajnje žaljeno njeno samoljubje, in da utegne imeti to slabe posledice, ako ne nastopijo kake druge, nenadne razmere. In pri tem jo je pekla vest, da je ona kriva vsega tega. Ko ji je namreč hči očitala po onih dogodkih v Ljubljani, da je ona kriva, da je izgubila Maksa, tedaj ji je sama mati — dasi prikrito in zavito — nasvetovala, da ima lahko tako na skrivnem še ljubavno razmerje z nekdanjim ljubimcem; saj Traven tega tako nikdar ne bode zapazil, ker je preveč — preprost. In tako je netila Severica sama v hčeri ogenj, kateri bi bil drugače morda pogasnil, ako bi bila znala vplivati na hčer z drugimi sredstvi. A to je storila samo zato, da je imela mir pred hčerjo, da ni poslušala vedno istega očitanja.

Toda Severica ni pomislila možnih posledic, ni pomislila, kako vedno večja strast razjeda Matildi srce. Kolikor bolj pa jo je preganjala Maksova podoba črez dan in po noči, toliko bolj je opuščala vse ozire na Travnica, ki ji je postal sčasoma prava ničla, na čigar pogled pa se je tako navadila, kakor na pogled svojega kočijaža, ki jo je prevažal po izprehodih. In tako mu je iz gole navade, skoro nehote privoščila semtertja lepo besedo, se mu celo nasmihala, in Traven — je bil srečen! In dovolila mu je celo, da vpraša pri »doktorju« za zdravniški svet glede toliko zaželenega smotra. —

Tako je bilo, ko je prišla Matilda do bridkega spoznanja, da se odbijajo ob Maksovem značaju vse njene umetnosti. Tako nenaden, tako grozovit je bil učinek onega sokoba med njo in Maksom, da bi bila skoro zblaznela.

Traven je bil skoro obupan nad soprogino izpremembo in pričakoval je od Maksa dobrega sveta; zato je stopil ponj.

Makso ga je poslušal in takoj odšel z njim. Težka mu je bila ta pot, kakor morda še nobena v življenju. Vedel je, da je on kriv te nagle izpremembe, a on ni smel, ni mogel ravnati drugače, dasi jo je ljubil še vedno z vso nekdanjo ljubeznijo, katero je izkušal zatreti že tolikrat, a vselej zaman.

Zlovoljen in potrtn je šel s Travnom.

Ko sta dospela v vilo, jima je stopila sama Severica nasproti, a Traven je odšel soproge prosit, da sprejme doktorja.

Toda Matilda ni hotela slišati ničesar. Odločno je izjavila, da ne sprejme nobenega doktorja. In Traven je šel potrzt od nje ter poslal k nji svojo taščo; toda tudi ta se je vrnila, ne da bi bila kaj opravila, a poznalo se ji je, da ni bil baš prijeten nje nastop pri hčeri.

Makso se je ustavil še nekoliko časa, sedel s Travnom v vrtno lopo in mu priporočal, naj pripravi soprogo vsaj do tega, da zapusti svojo sobo, da se vsaj izprehaja po vrtu med zelenjem in cvetjem, da se morda popelje včasih na izprehod, ker drugače se utegne izcimiti iz takega njenega stanja prava pravcata melanholija, ona grozna, tihotapna bolezen, gotova predhodnica smrtonosne sušice. Priporočal je nazadnje tudi Severici, naj pazi, da ne bode hči vedno sama. Ako ni možno drugače, naj se ji včasih vsili in naj jo izkuša razvedriti. —

Ti nasveti so pomagali le malo, kajti Travnovka ni pustila do sebe. Navadna družba, ki se je zbirala v vili, je morala biti zadovoljna s tem, da se je vselej Matilda opravičila, da je bolna. In to je potrdil tudi doktor Lovrin, kateri je prihajal na Travnovo prošnjo večkrat v vilo, da bi se cela stvar ne videla, kakor bi se bila Matilda samo naveličala te nekdanji nad vse priljubljene družbe . . .

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

† Anton Majaron. — Zopet nov grob! Položili smo vanj nadarjenega, plemenitega, ponosnega mladeniča, ki je preminil v najlepši dobi svojega življenja. Dne 2. maja smo pokopali v Borovnici Antona Majarona, pravnika in člana kluba realistov na Dunaju, o katerem je »Zvon« že lani poročal. S pokojnim A. Majaronom se je zgrudil v grob resen, moški, plemenit značaj, kakršnih je najti le malo. A s tem lepim značajem je družil Majaron tudi lep talent, od katerega smo smeli pričakovati še najlepših sadov. Poleg več krajših spisov, ki jih je princel iz njegovega peresa listek »Slov. Naroda«, je spisal v »Edinost« lepo zasnovano povest »Borovške gracije«, ki je zbudila občno pozornost; zbudila je tudi spričo občutljivosti prizadetih nekaternikov nekoliko hrupa, ki pa se je kmalu poglobil. — Dasi mu je neizprosna smrt iztrgala iz rok pero, ko je je komaj zastavil, je vendar dokazal z vsemi spisi, kar jih je bilo natisnjenih, lep pisateljski talent. V vseh spisih Majaronovih biva realistično jedro, zdrav humor in prijetna ironija. — Bodi blagemu mladeniču blag spomin!

J. C. O.

Cvetje s polja modroslovskega. Kratek sestav glavnih modroslovskega. Spisal dr. Frančišek Lampe. V Ljubljani. Tiskala kat. tiskarna. 263 str. v mali osmerki. — Knjižica obseza kratek

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

V.

ake so bile razmere, ko so neko jutro zbudili prebivavce v Travnovi vili bučni glasovi vojaške koračnice. Vmes se je slišalo enakomerno teptanje na stotine nog, prhanje častniških konj in peketanje njih kopit, od zadaj pa ropotanje voz.

V vili je vse hitelo k oknom in na vrata.

Spodaj pa se je vrstila mimo vrsta za vrsto trudnih, zaprašenih vojakov, svetile se v jutranjem solncu sablje častnikov, rdeli potni obrazi navadnih vojakov, razgreti od težkih pušk in napolnjenih te-lečnjakov.

In te pisane, velike družčine nikakor ni hotelo biti konec.

Traven je stal na vrtnih vratih ob cesti in zrl z zanimanjem ta slikoviti prizor.

Ko je bil že skoro ves polk mimo njega, je Traven namah videl pred seboj mladega častnika, ki je jezdil mimo njega, hipoma ustavil konja in ga pazljivo motril.

«Tristo — menda se vendar ne motim?» je vzkliknil nadporočnik Pavel Pavlovič. »Gospod profesor Traven?»

Traven ga je takoj spoznal.

Veselo je stopil k njemu in mu podal roko.

»Dobro došli v našem mestecu, gospod nadporočnik! Toda, kako to, da prihajate s tem polkom?»

»Oh, usoda, usoda!« je viknil Pavlovič. »Že dve leti je, kar sem premeščen semkaj. In tako romam po svetu — kakor Ahasver, prav kakor Ahasver! Toda, na svidenje, profesor!«

»Posetite me, tukaj stanujem,« je pristavil Traven.

»Izborna, izvrstno! Kdo bi si bil mislil, da najdem tukaj starega znanca! Hvala za vabilo — bržčas je izkoristim že nocoj!«

In razšla sta se.

Pavlovič je izpodbodel konja, in ta je šinil dalje, da se je kar prašilo za njim.

Od zgoraj v vili pa se je tačas odmaknila od okna Travnova soproga Matilda. Videla je, da se soproog pogovarja s tujim častnikom, in to je zbudilo v nji radovednost, brez katere ni bila niti ona.

Takoj nato je stopil v njeno sobo Traven. Ali ona je čakala, da ji pove sam novico.

Zato se je malomarno kakor sicer naslonila na naslanjač, in oni trudni izraz ji je zopet legel na lice, ki je bilo že nekoliko časa vedno blede.

»Pomisli, dušica,« je dejal Traven vstopivši, »starega znanca sem našel zdajle med častniki!«

»Kdo pa je?« izpregovori polglasno in leno ona.

»Nadporočnik Pavel Pavlovič. Najino znanje je že precej staro. Še kot kadet je bil pri polku v P., kjer sem služboval jaz, in slednji večer smo se shajali skupaj v kavarni. Mladi mož se mi je bil takrat zelo priljubil, in prav vesel sem, da sem ga zdaj naletel. Povabil sem ga na večer k nam! Torej, dušica, kaj ne, da se tudi ti udeležiš nocoj te družbe? Nočem te siliti, ali dobro bi ti delo!« je dejal rahlo Traven in se ji približal.

Matildi pa je bila tedaj šinila nova misel v glavo.

Oko ji je za hip zažarelo, in skoro vesel izraz ji je šinil po obrazu.

»Ali pride tudi doktor Lovrin?« je vprašala naglo.

»Skoro gotovo,« je menil Traven.

»Dobro — morda pridem doli!«

Kdo je bil zdaj srečnejši od Travnaja?

Pristopil je k ženi, ji pogladil lice in ji sedel nasproti v mehki naslanjač.

* * *

Mrak je bil legal po dolini, in hladnejša sapica je zibala dozdej razbeljeni vzduh.

V vrtni lopi Travnove vile pa so sedeli: Traven, dr. Lovrin, nadporočnik Pavel Pavlovič, Severica in Matilda. Črez dolgo je bila prišla zopet v družbo.

Matilda je bila videti nocoj izredno dobre volje. Sedela je prav zraven nadporočnika, da se ga je skoro dotikala.

Pavel Pavlovič pa je pripovedoval zgodbe svoje, odkar se nista bila videla s Travnom. Znal je pripovedovati izborna in šegava, in Matilda ni obrnila oči od njegovih ust.

In vsaki hipec se je veselo zasmejala.

Za Maksa se niti ni zmenila, kakor da ga ne bi bilo v družbi. Severica je premišljevala, kaj pomeni nocojšnje vedenje Matildino; razbijala si je glavo in res — prišla do pravega zaključka.

»Ljubosumnega hoče storiti Maksa in mu s tem vrniti razžalitev!« je mislila sama pri sebi ter — privoščila Maksu to sladko čutilo.

»Tu je pretesno v ti lopi,« je menila Matilda, ko je nehal pripovedovati Pavlovič. »Pojdimo raje po vrtu do večerje!«

Vstali so.

Tedaj je ponudil Pavlovič Matildi roko, in ta se je takoj brez obotavljanja naslonila obnjo.

In stopala sta naprej, a ostala družba je postajala, si ogledovala različne nasade in se pogovarjala.

»V taki tihoti, v takem idilskem miru, milostna, v takem bi hotel živeti! Ah, kako vam zavidam! — Ali naše nestalno življenje je podobno ciganskemu; oprostite, milostna, da se drznem izpregovoriti pred vami to plebejsko besedo!« je govoril poltiho nadporočnik Pavlovič in ji pri tem večkrat pogledal v velike, sanjavo zroče oči.

»Ah, kako srečen mora biti človek, ki sme zraven takega posestva imenovati svojo tako ljubeznivo, tako dražestno, tako krasno gospo,« je nadaljeval in ji krepkeje stisnil žametasto roko.

In ona mu je ni odtegnila.

Za velikim jasminovim grmom se mu je ostavila noga, kakor nehote.

In postala sta.

»Moj Bog, kaj vam je, gospa? Ali so vas morda celo besede moje razžalile, da imate solzne oči?«

Res je bila stopila Matildi solza v oko, sama ni vedela, spričo česa.

»Ah, nikakor ne, gospod Pavlovič,« je dejala naglo in segnila po robec, da se obriše. »Ali spomnila sem se . . .«

Toda on ji ni pustil govoriti, niti si otreli solze.

Naglo se je sklonil ter ji s poljubom posrkal kapljo, ki ji je že bila pripolzela na lice.

Zardela je pod tem žarkim poljubom, se zopet oprijela njegove roke, in stopala sta dalje; kajti bližali so se glasovi izmed zaostale družbe.

»Gospod nadporočnik, tukaj semle pojte, tukaj je krasno!« je zaklical Traven.

Matilda in Pavlovič sta se obrnila in stopala proti onemu kraju.

»Ali vas smem večkrat obiskati?« je hušknil Pavlovič.

Njegovo oko je viselo žareče in koprneče na nji.

Ozrla se je k njemu, in pretreslo jo je, kakor bi bila zavela ledena sapa raz gorske robove.

Takoj je povabila oko in odgovorila tiho, a naglo, da je jedva razumel:

»Kadar vam drago in vam dopušča čas . . .«

Pridružil se jima je Traven.

A zadaj sta stopala Severica in Makso.

»Kaj ne, gospod doktor, lep in zanimiv mož, ta Pavlovič?« je vprašala zlobno Severica in se ozrla v Maksa.

Makso je čutil, kam merijo te besede. Nasmehnil se je porogljivo in dejal popolnoma mirno, skoro ciniški:

»Prav pravite, gospa, izredno interesanten mož!«

* * *

Odzdaj je bil Pavlovič vsakdanji gost pri Travnovih.

Matilda ni več počepala v svoji sobi; njena otožnost je bila izginila, rdečica se je zopet pojavila na njenih licih, in postala je zopet prejšnja, lepa in dražestna gospa. In proti Travnu je začela biti še bolj pozorna, celo laskala se mu je včasih in radovoljno in z nasmehom se je lotila zdravljenja, katero ji je bil ukazal dr. Lovrin. — Celó taka skrb za soproga se je je lotila, da mu je svetovala, naj se večkrat razvedri, naj začne zahajati tudi v mesto med znance, naj gre včasih celo v Ljubljano, da obišče stare prijatelje. In Traven je v vsem lepo slušal lepo in ljubljeno svojo soprogo; kakor v vsem, ji je tudi v tem ustregel, in tako se je dogajalo, da je včasih vstal res v mestu še pozno v noč, in da je prišel domov, kadar je poslala soproga kočijo ponj.

V tem času se je seveda Matilda kaj izbornó zabavala s Pavlovičem, ki je stavil ves prosti čas nji na razpolaganje.

Sprva je hotela Matilda s tem dražiti Maksa; hotela mu je pokazati, da so na svetu vendar še moški, ki je ne prezirajo kakor on. In ako se ji je zazdelo, da je včasih Maksu šinila temna senca preko čela, da je bil videti nekako ljubosumen, tedaj je bilo njeno veselje popolno.

Ali igrala se je z ognjem!

Pavlovič je bil lep in strasten mož. Kaj čuda tedaj, da je ginila v občevanju z njim Maksova podoba vedno bolj iz njenega srca, da je nazadnje gospodoval v njem edini Pavlovič. Samo kakor v snu, od daleč, ji je še včasih zasvetil spomin na Maksa — liki zvezda — rešilnica mornarju . . .

In zlobnih jezikov ni bilo treba iskati, da so si začeli sikati v ušesa najnovejše dogodke v vili in slastno obirali kost, ki se jim je tu ponudila.

Take vesti so seveda naposled prišle na ušesa tudi Maksu. Ta jih s početka ni verjel, ker jih je imel za golo obrekovanje; kajti sam ni bil opazil ničesar, kvečjemu kak žareč pogled med Matildo in nadporočnikom, kak slučajen dotikljaj njiju rok in take malenkosti. Ali vse to je pripisoval le temu, da se hoče Matilda njemu osvetiti . . .

Toda oni večer, ko je videl, ob kaki uri je zapuščal Pavlovič vilo, in je tudi vedel, da je bil tisti večer Traven v Ljubljani, tedaj so mu padle luskinge raz oči. In to ga je tako razburilo, tako pretreslo, da bi bil kmalu provzročil največji škandal in si uničil celo svojo eksistenco.

Edini Traven ni videl nič, ni slišal nič. Živel je v takem zadovoljstvu, kakor še nikoli, in Maksu in svojim ožjim prijateljem je pripovedoval včasih o svoji sreči.

(Dalje prih.)

LISTEK.

Prvi slovanski časnikarski shod, poroča Ivan Kunšič.¹⁾ Velikanska, veličastna je bila slavnost Fr. Palackega minole dni v Pragi, pomenljivejša pa še veliko bolj radi tega, ker se je pri ti priliki vršil prvi shod slovanskih časnikarjev v Avstriji, ki je bil velike važnosti za razvoj slovanskih narodov. Mi Slovenci pa smemo biti še posebe ponosni, da je temu pomenljivemu shodu predsedoval Slovenec, Ivan Hribar; njegovim zmožnostim, energiji in znanju slovanskih jezikov se je zahvaliti, da se je shod vršil gladko in točno v veselje in čast vsega Slovanstva. Shod se je vršil dne 19. m. m. popoldne na staromestni radnici; udeležilo se ga je 138 časnikarjev slovanskih. Predsednik je bil Ivan Hribar, prvi podpredsednik Michal Chyliški, glavni urednik »Czasov« v Krakovu, drugi podpredsednik pa dr. Šime Mazzura, glavni urednik »Obzorov« iz Zagreba. Predsednik je pozdravil prisotnike najprej slovenski, potem češki, poljski, ruski in hrvaški. Na vrsti so bila najprej zanimiva poročila o žurnalistiki raznih slovanskih narodov. Karel Salva je poročal o tisku slovaškem, dr. Aleks. Mitrović o srbskem, dr. Š. Mazzura o hrvaškem, Gregor Kupčanko o maloruskem, za Andreja Gabrščka E. Klavžar o slovenskem, dr. Ant. de Beaupré o poljskem, za Jož. Kummerja JUC Kronbauer o češkem. Potem so prišle na vrsto resolucije, o katerih se je od začetka živahno razpravljalo, vendar so se sprejele z malimi izpremembami — izpustila se je zadnja, t. j. šesta o prepovedi poštnega vvoza. Sklenilo se je končno še, da se bode vršil prihodnji shod drugo leto v Krakovu. — Shod je trajal čez pet ur; gotovo je, da se v tem kratkem času o mnogih važnih in potrebnih rečeh ni moglo govoriti. Pa

¹⁾ G. Ivan Kunšič, stud. phil., je zastopal na Palackega slavnosti v Pragi »Ljubljanski Zvon« — na prošnjo urednika, ki je bil službeno zadržan. G. Kunšiču izrekamo pri ti priliki na ti vljudnosti iskreno zahvalo!

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

VI.

va dni potem so zapuščali zgodaj v jutro vojaki Kotanj. Na predvečer je še šumelo in vrvelo po mestecu, kakor v panju, kadar rojijo čebele. Vse kotanjske gostilnice so bile polne, a poln je bil tudi vsaki drugi kot v mestu.

Po samotnih izprehajališčih je bil videti mnogo-kateri zaljubljeni parček, a skoro povsod le uniforme in beli pred-pasniki. Pojavila in potrdila se je tedaj tudi v Kotanju privlačna sila med Arom in Afrodito, ki jo opeva že Homer.

Dr. Lovrin je vprav prihajal od nekega bolnika, ko je slišal na vratih neke predmestne hiše ta-le zanimivi razgovor:

»Ali mi bodeš kaj pisal, Nande?« je vprašala rdečkasta debe-luška nizkega, širokoličnega korporala, ki je imel kakor lisičja dlaka rdeče, kratko pristrižene lase in pod nosom na vsaki strani po dve takisto ščetinasti, skrbno zavihani brčici.

»Seveda ti bom! Ali mi ne veruješ?«

»Pa če ti ne?«

»Pa ti rečem — primejkuš, da ti bom?«

»Ah Nande, to ni zadosti!«

»Kaj pa še hočeš, Anica?«

»Reci še kako drugače!«

»Kako?«

»No, še kako drugače kakor primejkuš!«

»Pa rečem — primojduš, da ti bom!«

In zdaj se je Anica hvaležno nasmejala. Zadovoljna je bila s tem, kar je slišala, in naslonila se je na svojega Nandeta.

In nasmejal se je tudi dr. Lovrin in hitel dalje.

Moj Bog, koliko takih pogovorov se je vršilo nocoj! . . .

No, drugo jutro se je zgodaj oglasila tromba na raznih krajih mesta, in vojaki so hiteli skupaj na mestni trg. Tam se je bila zbrala tudi neštevilna množica ljudstva.

Kmalu so se vojaki razvrstili, godba je zaigrala cesarsko pesem, ki je donela počasi in slovesno po jutranjem hladnem vzduhu.

A takoj nato je zadonela vesela koračnica. Zaslišali so se zvonki poveljni klici, četa za četo se je začela pomikati, sprva s kratkimi koraki in počasi, a skoro zatem s polnimi in hitrejšimi.

Kmalu je izginila za ovinkom vrsta za vrsto. A kotanjska dekleta so se vračala s težkimi srci na dnevno delo, katero je bilo pač ta in še nekateri poznejši dan prav malo vredno . . .

Vse je odšlo.

Ne — eden je bil ostal in ta je bil — Pavel Pavlovič.

Traven je bil sklenil z njim pravo pravcato prijateljstvo. Niti najmanjši sum ni bil vstal v srcu njegovem proti nadporočniku. Matilda je bila celo soprogu potožila, kako dolgočasno bode zdaj, ko odidejo vojaki. In tedaj je čutil Traven dolžnost, da pridrži Pavloviča vsaj še nekoliko časa. Ponudil mu je tedaj stanovanje v vili, in Pavlovič je ponudbo sprejel. Prosil je mesec dni dopusta in ga tudi dobil, ker velike vaje so bile za letos končane. —

V vili je tedaj ostalo življenje neizpremenjeno. Oglašala se je skoro slednji dan navadna družba: sodnik Perko, njegova soproga in hčere, davkar, kontrolor Štipko, veletržčev sin Raven in sestri njegovi: dve vdovi, ena po finančnem nadkomisarju, druga po advokatu dr. Lemutu, in še nekoliko drugih. Celo dr. Bric se je včasih prikazal, a postal se je bil v tem času za celo desetletje. Samo dr. Lovrina ni bilo nič več od onega večera, ko je bil doživel tisti neprijetni dogodek; kadar ga je hotel imeti Traven pri sebi, je moral vselej sam ponj stopiti, in še takrat je imel navadno vse polno izgovorov. Kadar ga je Traven vabil, je navadno odgovarjal:

»Ako mi bode možno, se odzovem!«

Toda po navadi ni bilo možno.

Najboljše se je godilo Severici; hči ji ni nikdar več očitala ničesar, kajti živela je vedno v neki omotici in pustila je mater na miru, da je le-ta delala, kar se ji je ljubilo . . .

Tako je potekal dan za dnevom, in bližal se je tudi konec dopusta nadporočniku Pavloviču.

* * *

»Ah, to so pikantne novice, kaj ne, gospoda? Kdo bi si bil mislil! Hm, ali kaj se hoče, ljudje smo vsi, ljudje, in vsi imamo svoje slabosti in vsi imamo svoje konjiče, katere zajahamo ob vsaki priliki! Kaj ne, gospod Traven?«

Tako je govoril tisti večer pred odhodom Pavlovičevim sodnik Perko, pušeč mirno smodko in ozirajoč se smehljaje po Travnu, ki se je premikal nemirno na svojem sedežu.

»To ni verjetno, to ni nikakor verjetno,« je odgovoril Traven. »O tem sem popolnoma prepričan. Pri nas se ne dogaja kaj takega — to bi bil samcat, redek slučaj, prava bela vrana — ako bi bil resničen!«

»Hm, še vedno oni stari, nepopoljšljivi idealist! Tebe ne izpreobrne niti — življenje!« meni sodnik. »Toda to, kar sem povedal, je resnica. Danes govori o tem že celo mesto. In koliko časa se je prikrivalo in zakrivalo!«

»Torej kako se je to dogodilo? je vprašal gospod Štipko.

»Hm — to je bilo prav lahko. Moža ni bilo nikdar doma; vozaril se je po svojih kupčijah, in kadar se je vračal, pa je bil še tistikrat poln sladkega vinca. Ona pa ni bila samo lepa, majhna in vitka plavolaska s sanjavimi, velikimi, vedno mokro se bleščečimi očmi, ampak tudi strastna, koketna in črez mero živa. Saj je lazil za njo še gospod Štipko, predno je vzela sedanjega moža, trgovca Roglja.«

Gospod Štipko je naredil kisel obraz in se zagledal v tla.

»No, ta Rogelj ni samo pijanec, ampak je tudi že ves trhel in medel, da se ga komaj še drži duša. Kako naj bi ona zadovoljno živela s takim možem? In Rogljcev prvi komi — no, ta pa ni bil tako neumen, da ne bi bil zapazil onih malih, zakonskih razmeric med svojima gospodarjema; bil je pretkan in čeden človek! Ko ni bilo Roglja doma, ga je nadomeščal — on. Toda — saj veste, kaj pravi nemški pregovor o črvu — neki večer ju je mož zasačil. Vrnil se je bil z nekega pota nenadoma — menda je že dobil odkod kak migljaj — in —«

»Ah, ah!«

»No, mislite si lahko nadaljnji nastop. On je divjal, zamahnil s palico in udrihal po obeh. Toda tedaj se je spomnil nečesa boljšega. V sosednji sobi je imel namreč samokres. Kakor besen je dirjal ponj, toda — mislite si — vrnil se ni z njim!«

»Kaj pa se je bilo zgodilo?« vprašajo vsi naenkrat.

»Ona ni bila izgubila glave. Kakor hitro je videla, da je prešel mož v drugo sobo, je hitela za njim in — čujte — naglo zaklenila duri za njim.«

»Ha, ha, ha! Ha, ha, ha!«

Vse se je smejalo, samo Traven je zrl resno pred sebe in mrmral:

»Neverjetno, neverjetno!«

»Hm,« nadaljuje sodnik mirno, »med tem ko je jetnik rogovilil in razsajal po sobi, je ona spravila povsem ravnodušno svoje reči

skupaj, se preoblekla, vzela čedno in okroglo vsotico iz blagajnice. Med tem se je bil odpravil tudi ljubček komi. In pristopila sta k vratom in se ganljivo poslovila od ljubeznivega moža, ki se je zaman penil in si ustnice grizel. — Ko se je bila zbudila hišna spričo neznoznega ropota in prišla odpirat Roglju, tedaj že ni bilo ljubeznivega parčka nikjer več. — No, pozneje je pripovedoval Rogelj, da mu je odšla gospa »na zrak« k nekim sorodnikom, in da je odpustil iz službe komija. Vsi smo mu verjeli. Toda pred nekaj dnevi se je bil sprl s hišno, in ta je takoj raznesla čudno dogodbico.«

»Ah, ah!«

Traven je mrmral še vedno svoj: »Neverjetno, neverjetno!«

Pavel Pavlovič pa je dejal:

»Naravno, prav naravno!«

Traven ga je strmeč pogledal ter umolknil.

»Moj Bog, gospoda, na žene je treba paziti in nobeni preveč ne zaupati,« je dejal sodnik ter hudomušno pogledal Travena.

Krasen večer je bil, in sedeli so zunaj vile v vrtni lopi.

»Ah torej vendar, vendar!« je vzkliknil Traven in hitel naproti Maksu Lovrinu, ki se je bil pojavil v tem hipu na vrtni stezi.

In prisedel je k družbi še Makso.

Kmalu potem so dospele v lopo še gospe: Travnovka, sodnica, vdovi nadkomisarka in Lemutovka in pa Severica.

Travnovki je šinila po obrazu neka senca, ko je zagledala v družbi Maksa. Hladno in le, kolikor zahteva etiketa, ga je pozdravila.

»Ah, novice, same novice — milostne! Torej —« je omenil takoj gospod Štipko.

»Res je, res je, ta popačeni današnji svet!« je vzkipela vdova Lemutovka. »Moj Bog, kaj smo že vse čuli dan za dnevom, samo odkar so nas zapustili vojaki! Ah, ti moj Bog!«

Vsi so postali pozorni. Zopet nekaj novega!

»Kaj pa je zopet?« vpraša gospod Štipko.

»Moj Bog, ali ne veste? — Štiri dekleta — v predmestju —. In soproga peka Bolca, soproga mestnega tajnika, soproga lekarnarja — moj Bog — pri vseh teh so dobili možje pisma« — pogledala je Pavloviča — »pisma častnikov!«

Pavlovič si je pogladil brado in se glasno nasmejal.

»Ah, ah!« je vzkliknila vsa družba.

»To pač ni verjetno,« dejal je zopet Traven. »To so gotovo same izmišljotine ljudi, ki nimajo drugega dela. Kako hudobni so jeziki!«

Makso je pogledal Pavloviča in videl, da se je ta kakor slučajno dotaknil s komolcem roke gospe Travnove.

Neki tesni čut se ga je polastil.

»Kako se norčujeta iz ubogega Travn!« si je mislil in skoro ježno pogledal Travnovko, ki je bila v istem hipu obrnila oči k njemu.

Takoj je zapazila, kaj se godi v Maksovi duši; zato je takoj in nekam hlastno dejala:

»Gospoda, lep večer je, izprehodimo se nekoliko!«

»Saj res!« so pritrdili nekateri in vstali.

Tudi Travnu je bilo ljubo, da se prekinejo taki pogovori.

Razšli so se tedaj po vrtu; toda v ozadju so bila tudi vrata, vodeča na pot, ki se je vila navzgor po vinogradih.

»Kam krenemo?« je vprašal Pavlovič, vodeč gospo Travnovko.

»Proti vrhu; ključe imam slučajno s seboj,« je dejal Traven.

Na vrhu vinogradov je stala sredi male planjavice zidanica, nizka, skoro okrogla hišica z nekaterimi majhnimi, gosto zamreženimi in skoro vedno zaprtimi okni. Tu v zidnici so bile nakopičene vinske posode, in tam so spravljali ob trgatvi grozdje in ga mastili in stiskali v vino, ga pretakali in pili. Globoko pod zemljo pa so se širile hladne kleti, kjer so leta in leta hranili rujno vinsko kapljico. Okoli zidanice je bila mehka, zelena trata, in na nji so rasli v dolgih vrstah košati kostanji, pomešani z rogovilastimi orehi, da po letu od daleč niti zapaziti ni bilo nekoliko začrnelega zidovja, ampak da se je videla samo skupina bujnega in sočnega zelenja.

Tjakaj je tedaj krenila družba.

»Torej gospod profesor ima ključe s seboj,« je opomnil gospod Štipko gospe sodnici in Severici, katerima se je bil pridružil. »Torej vse kaže, da nam ti ključi nocoj še na iztežaj odpro predale!«

»Kako duhovito!« je menila ironski sodnica.

»Gospod kontrolor je lahko vedno duhovit, toda vselej noče biti,« je pritrdila Severica.

Pavlovič in Travnovka sta stopala naprej po nekoliko strmi poti, za njima obe vdovi z gospodom sodnikom, za temi gospe sodnica in Severica z gospodom Štipkom, a nazadnje Traven in Makso.

Makso je bil nocoj kaj redkobeseden; nekam zamišljeno je stopal poleg Travn, ki je postal skoro vsaki trenotek, pristopal k posameznim vinskim trsom, jim privzdigoval široko listje in kazal Maksu debelojagodno belo, rdečkasto in črno grozdje, ki se je kupoma svetlikalo v dolgih grozdih in viselo skoro do tal.

Tako sta nekoliko zaostala za drugo družbo.

»Gospod doktor, obiščite nas vendar večkrat,« je dejal hipoma Traven. »Ob vsaki priliki vam to ponavljam in vas prosim, a vi nočete ničesar slišati. Posebno zdaj, ko odide Pavlovič, bode pri nas zopet dolgočasnejše. Pridite, prosim vas, večkrat — posebno sedaj, ko se bliža moja žena veselemu dogodku; potreboval bodem često vašega izkušenega sveta.«

»Kdaj pa odide?« vpraša Makso skoro nehote in razmišljen.

»Pojutranjem!«

»Hvala Bogu!« je šepnil Makso sam pri sebi in komaj slišno.

A Traven ga je vendar čul in razumel. Strmeč se je ozrl vanj in se ustavil.

»Torej je moja sumnja vendar resnična?« je dejal resno. »Vi nas ne posečate zaradi Pavloviča? Žal mi je, gospod doktor, zelo žal. Toda ali ne smem vedeti, od kod izhaja med vama ta mržnja? Pavlovič je, kakor sem že rekel, poštena duša, kakršnih se ne najde baš mnogo!«

»Oprostite, gospod profesor, da vam ne odgovorim na to vprašanje. Toda — toda želim vam, da se ne bi nikdar ne pokesali spričo zaupanja, ki ga stavite v onega Pavloviča!« je odgovoril Makso in stopal dalje.

Travna je nekaj pretreslo; osupnil je in ni vedel, kaj bi odgovoril.

»Toda, pustimo to,« je dejal Makso, »družba je že daleč pred nami — glejva, da jo dohitiva!«

In res, že od daleč so nizdolu odmevali nekateri glasovi; gospoda Štipka »torej« jima je zadonel vsaki hip na uho in zraven smeh sodničin in Severičin.

»Ta-le pot je krajši,« je dejal Traven nekam razmišljen. »Kreniva po njem in prej bodeva na vrhu nego oni.«

In zavila sta v stran ter stopala po ozki stezi navzgor. Nobenemu se ni ljubilo govoriti; Traven je stopal naprej in razmišljal o zadnjih besedah Maksovih. Oba, Pavloviča in Maksa je imel za — trdna, moška značaja, za skoro nadvsakdanja človeka, vzvišena nad navadne malenkostne spletke. In vendar je moralo biti med njima nekaj, kar ju je razdvajalo. Vsaj Makso je moral imeti neke predsodke proti Pavloviču; Bog ve, kakšni so ti predsodki? Ali je morda Makso bolj malenkosten, nego si ga slika on, Traven? Ali je pa morda Pavlovič kaj zagrešil proti Maksu? — Tu se je Travnu ustavila nit razmišljanja. Na nobeno vprašanje si ni mogel odgovoriti in, sam s seboj nezadovoljen, je stopal dalje.

Po mehki travi, kakor po razkošnih preprogah, se je šlo navzgor, in niti stopinje njiju ni bilo čuti. Ker sta oba molčala, je bilo, kakor bi se premikali proti vrhu dve senci.

Ko sta dospela na vrh, si je otrl Traven pot raz čelo, kajti nagla hoja in neka nezavestna razburjenost sta ga bili segreli in nekoliko utrudili.

»Odpočijva si nekoliko,« je dejal Maksu in pokazal na leseno klop, ki se je stiskala ob sprednjem zidu. »V tem dojdejo tudi drugi, saj jih je nekaj že slišati za ovinkom!«

Sedla sta.

S klopice je bil krasen razgled po dolini, kjer so bile raztresene vasi in sela, posamezne kmetije in hiše. Iz nizkih koč se je vil gost dim, katerega je raznašala rahla sapa po vzduhu, a na uho so pluli od vseh strani glasovi večernega zvonjenja.

Kostanji nad njima so šumeli, semtertja je cepnil kak dozorel plod v travo, a nekaj nočnih hroščev je že brnelo po zraku.

Tedaj se je ozrl Traven tja doli po poti, ki se je vila proti kletem, in katere je bilo videti precejšen kos tja do ovinka.

V tem hipu sta se prikazala na ovinku Travnovka in Pavlovič.

Traven se je zganil, napel oči in strmел tja doli.

Onadva pa sta stopala počasi drug zraven drugega, vodeč se za roke, in v tem hipu se je Pavlovič celo sklonil proti nji in — se dotaknil njenih ustnic.

Makso, ki se je bil tačas zagledal nekam drugam, je začutil namah krepek, skoro krčevit pritisk Travnove roke na svojih prstih.

»Pojdiva v klet,« je dejal hripavo Traven. »Tukaj naju ne sme nihče najti!«

Makso se je ozrl tja doli in molče za Travnom izginil v klet.

Traven pa je s tresočo roko prižgal svečo. V kleti je imel vso pripravo, steklenice, kozarce, stole in kar je treba.

Pristopil je tedaj k sodu, natočil kozarec in ga ponudil Maksu; nato je natočil drugo čašo sebi in jo naglo zvrnil v grlo . . .

Kmalu nato je dospela k poslopju ostala družba. Ko so videli vrata odprta, so vstopili in se čudili, da so že tu našli Travnin in doktorja.

Traven je postavil na prosto malo mizo, donesel liter najboljšega in kozarce, in nato je družba posedla.

Gospod Štipko, sodnik in Pavlovič so skrbeli za zabavo družbi. Toda Traven in doktor sta vedno molčala ali prav na kratko odgo-

varjala, zato je bilo videti vse nekam prisiljeno; in še tedaj, ko so izpraznili nekatere kozarce, ni hotelo postati živahnejše . . .

Predno je družba zopet odšla navzdol, je prijel sodnik čašo in napil na zdravje gospoda nadporočnika, ki pojutranjem odide.

In trčili so s Pavlovičem vsi, ne izimši Travna . . .

Bila je že noč, ko so se vračali k vili; pot jim je razsvetljeval okrogli, bledolični mesec, ki je mirno plul med belkastimi, semtertja se trgajočimi oblaki. Iz vinogradov so se pa oglašali črički z otožnimi svojimi glasovi.

Traven je hodil s soprogo in taščo, Pavlovič se je bil pridružil sodnici, gospod Štipko in sodnik pa sta imela posla z vdovama.

Pri vili so se razšli.

»Na svidenje še jutri večer!« je klical za odhajajočimi Pavlovič in pomenljivo pogledal Travnovko, ki je pri tem pogledu prebledela in povabila oko . . .

* * *

Traven nocoj ni mogel spati. Premetal se je semtertja po postelji, in današnji dogodki so mu vrveli po glavi. Spomnil se je besed Maksovih, ko ga je svaril pred Pavlovičem. In danes mu je bilo usojeno, da se je prepričal na lastne oči, da je imel Makso prav s svojim svarilom. In kako je bil že nocoj dejal sodnik? »Na žene je treba paziti in nobeni preveč ne zaupati!« Ali je bil celo on kaj zapazil? . . . In stopilo mu je pred oči vse dosedanje dejanje in nedejanje njegove soproge. Res je bila morda semtertja malo lahkomiselná, toda slabote na nji ni bil zapazil. Ali je morda taka hinavka? . . . Konec njegovega razmišljanja je bil, da ni hotel verjeti žalostne resnice. On, prileten mož, ki je bil svoje življenje posvetil študijam, ki se nikdar ni vtikal v tuje razmere — on je imel o svetu in življenju svoje prepričanje, prepričanje, ki se nikakor ni ujemalo z resnico. Ljudje, ki so vrveli okoli njega, so mu bili vsi poštenjaki, vsi pravi angeljci, o katerih si ni drznil misliti najmanjše hinavščine. Bil je v tem pogledu še vedno dvajsetleten dečko. Ni čuda torej, da je slepo zaupal v zvestobo svoje žene, da ni videl in slišal, kar so že davno ugibali in vedeli mnogi drugi; niti na misel mu ni bilo prišlo, da bi ga utegnili ona varati. Izkušal si je torej dokazati, da so ga morda prevarile svoje oči, da v somraku ni bil prav videl, da se je Pavlovič morda slučajno sklonil proti njegovi soprogi; da se vodita za roke, to pa tako ni nič hudega, to je samo nedolžno veselje — samo prijateljstvo!

In kolikor bolj je razmišljal, toliko trdneje je bil prepričan, da jima dela krivico, da so ga bili prevarili njegovi čuti. In obljubil si je, da popravi jutri svoje nocojšnje nekoliko čudno obnašanje proti njima . . .

Ko je zatisnil utrujene oči že proti jutru, so ga začele mučiti težke sanje. Stal je zopet zgoraj vrh vinogradov ter zamaknjen gledal po okolici. Toda v tem hipu je začul za seboj pridušen smeh, poluglasno šepetanje in glasno, vedno in vedno ponavljajoče se poljubovanje. Ozrl se je. V mehki travi sta sedela njegova soproga in Pavlovič in se objemala in poljubovala in uživala vse razkošje razkošne ljubezni. In bilo mu je, kakor bi se bila hipoma doteknila mrzla, ledena roka njegovega srca, da se mu je krčilo in vilo v neznosnih bolečinah. Opetekel se je in omahnil na klopico, na kateri sta sedela sinoči z Maksom. In tedaj se je navzgor iz doline privila lahka meglica in zagrnila ljubkujočo dvojico; a še iz te rahle, neprozorne tančice je bilo slišati neprestano grljenje . . . Traven je privzdignil glavo, in v tem trenutku se je razpršila megla, a zraven njega je stal Makso in z zaničljivim posmehom kazal na ona dva. In kakor bi bil zrastel iz tal, se je nedaleč od njiju pojavil sodnik, za njim sodnica, a nato cela vrsta znancev in neznancev, in vsi so kazali ostentativno in porogljivo tja na trato; zagnali so strašanski krohot, da mu je pretreslo mozeg in kosti.

Zaječal je grozno, a v tem hipu se je zbudil in gledal prestrašeno okoli sebe. Na čelu mu je stal obilen pot, in tresel se je po vsem životu. Šele polagoma se je pomiril . . .

V kotu je še slabo brlela nočna svetilka, a skozi napol zastrta okna so že silili v spalnico prvi prameni vzhajajočega solnca.

(Dalje prihodnjič.)

Kaj ne, da čuden sem.

Kaj ne, da čuden sem,
Oj dekle moje,
Ko vračam zopet se
V naročje tvoje,
Ko pridem k tebi spet
Po dolgi poti
In gledam kot nekdej
V oko ljubo ti?

A dekle, dekle ti,
Ti bolj si čudno,
Ker meni ne pustiš,
Da glavo trudno
Ti k prsim naslonim,
Da čujem bolje,
Če drobno srce ti
Za me še polje,
Če v njem še jaz živim . . .

Aleksandrov.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

VI.

raven je naglo skočil iz postelje, se oblekel in hitel na vrt, da se naužije čistega zraka.

Po drevju in po grmovju so se že preletovale jate ptičev, in lahek veter se je poigraval z lesketajočim, nekoliko že orumenelim listjem. Kako dobro je del ta hlad, ta sveži vzduh njegovim tesnim prsim, njegovi težki glavi! Siloma se je hotel otresti sinočnega prizora in nocojsnjih sanj, katere mu še zdaj niso popolnoma odbežale — a vse zaman! Za vsakim grmom, za vsakim drevesom, za vsakim ovinkom mu je domišljivost pričarala pred oči obraz soprogin in Pavlovičev, in vselej ju je videl skupaj in vselej združena v sladkem poljubu . . . Gladil si je z desnico čelo, stresal z glavo in se izkušal vtopiti v prirodne krasote, a vsaki list, vsaki živobojni cvet vrtnih rož — vsaka stvarca se je hipoma izpremenila v podobo preganjajočih ga obrazov.

Traven ni mogel več strpeti. V glavi mu je razbijalo kakor v kovačnici, žile so se mu bile napolnile s krvjo, in ves obraz mu je bil zabrekel. Tresel se je od bolesti in notranje razburjenosti. Tedaj je pa pristopil k potoku in s periščem zajemal vode ter si močil in močil vroče sence.

To mu je nekoliko pomaglo; počasi mu je odleglo, in začel je vsaj nekoliko mirneje preudarjati. Po dolgem razmišljanju je res prišel zopet do zaključka, da so ga bile sinoči prevarile oči.

Šel je v svojo sobo in vzel knjigo v roko. Vglobil se je v branje, a pri tem ga je premagala nenavadna utrujenost in zaspanost, in oči so mu lezle skupaj. Skoro je zadremal na naslanjaču; knjiga mu je zdrknila na tla, desnica mu je omahnila nizdolu ob naslanjaču, a levica je podpirala glavo . . .

Med tem so se bila dvakrat odprla vrata; soproga je bila pogledala v sobo, a ko je videla, da Traven spi, ji je legel zadovoljen smehljaj na rdeče ustnice.

A tam v njeni sobi se je vršilo neko hlastno, skrivnostno spravljaje, premetavanje in zopet spravljaje . . .

Pavlovič pa je nemirno hodil po svoji sobi semtertja . . .

Šele proti poldnevu se je zbudil Traven; spanec ga je bil nekoliko okrepčal, in pri obedu je bil celo nekako dobre volje.

»Jaz pojdem za nekoliko časa v mesto; tam obiščem dr. Lovrina, a zatem se zglasim v čitalnici. Ali greste z mano?« je vprašal Traven Pavloviča.

Ta se je izgovarjal, da mora še nekaj pisati in za jutri pospraviti svoje reči; potem pa je pristavil:

»Toda za vami pridem — morda črez kaki dve uri, ko odpravim vse. Tudi jaz bi si rad še enkrat ogledal vaše imenitno mestece — kje se dobiva?«

»V čitalnici«.

Ako bi bil Traven natančneje opazoval svojo soprogo, tedaj bi bil zapazil na nji neki nemir, ki se je pojavljal po celem njenem telesu; vsaka žilica njenega obraza je utripala v čudni razburjenosti; roka se ji je tresla, ko je držala žlico ali vilice, a potem je s prsti krčevito stiskala beli mizni prt, kakor bi ga hotela predreti. Njeni odgovori so bili kratki in glas tesen, skoro hripav.

Toda Traven je bil preveč sam zamišljen v svoje skrbi, zato ni zapazil ničesar. Šinila mu je sicer mimogrede misel v glavo, da morda ostane Pavlovič doma samo spričo njegove soproge, toda hipoma se je je otresel; mehkobna njegova čud ni strpela dolgotrajne razburjenosti, saj mu je enaka sitna misel provzročila že dovolj boleti in nemira nocojšnjo noč in danes in vse to — po nepotrebnem. »Ako kateri med zakonskima ne zaupa drugemu, sam ni vreden zaupanja«, je tolažil sam sebe, se poslovil, vzel klobuk in palico in počasi odhajal po stopnicah.

V tem je bila vstala tudi Severica in odšla naprej v svojo sobo, kjer se je prepustila obilnatnemu poobednemu spancu.

Pavlovič je zapustil jedilnico takoj za Travnovko.

»Kakor nalašč«, ji je pošepnil, ne da bi bila slišala Severica.

Travnovka je prebledela, da je bila v lice kakor novopobeljen zid . . .

* * *

Popoldne je sedelo v kotanjski čitalnici nekaj gospodov okoli podolgaste, skoro iz kota v kot segajoče mize, na kateri so ležali v neredu razni novo došli časopisi, a nekatere so držali prisotni gospodje široko razprostrte; ta jih je primikal prav blizu svojim kratkovidnim očem, da še jih je z nosom skoro dotikal, oni zopet jih je tiščal tako daleč od sebe, da se je videlo, kakor bi se bal, da se mu ne zapraši kak odstavek v oči; temu so se pri branju napol

odpirale ustnice, kakor bi požiral besedo za besedo, oni pa jih je imel trdo stisnjene ter žvečil med njimi konce svojih brk, a oči so mu bile izbuljene, strmeč v črni tisk, kakor bi ga bil kdo za vrat tiščal. Nekateri je pri vsaki vrstici majal z glavo ter bil vedno videti osupel, ta je z napol glasnim vzklikom pogledoval črez list in svoje naočnike soseda, a onemu je krožil velepomemben nasmeh okolo ustnic pri čitanju vsake novice, pri vsaki še tako resni, češ, saj smo že naprej vedeli, da bo tako.

V bralni sobi je bilo vse tiho. Slišalo se je samo šumenje preobračanih listov, semtertja suho odkašljevanje in pa drsanje, prekladanje nog s kolena na koleno. Ob šipe nekega okna se je zaletavala čebela, ki je bila po nesreči zašla v to čudno učeno družbo in je zdaj z neutrudno trmoglavostjo silila na prosto; ko je uvidela, da ne opravi ničesar, se je naposled odločila ter resolutno odbrenčala pod strop, kjer se je v enomer semtertja vrtela, dokler ni po svoji nepredvidnosti ali kratkovidnosti padla v stekleni cilinder ob stropu viseče, široke svetilke; tu se je nazadnje umirila in vdano pričakovala nadaljnje usode. Po mizi se je izprehajalo nekoliko muh, ki so na belih časopisih puščale umazane sledove.

Raz stene so nemo zrle zlatookvirjene, z belim, črez in črez tudi že črnopikastim tulom zamrežene podobe Vodnika, Prešerna in Bleiweisa ter izpopolnjevale skupno z »imenikom čitalniških udov« okrasje bralne sobe . . .

Kotanjski kaplan, gospod Juri, ki je bil obenem glasovit kritik, je prvi odložil iz roke nemško »Reichspost«, prijel s palcem in kazavcem za konec debelega svojega nosu, napihnil nosnice, prhnil skozi nje in jih zopet stisnil, da so na lahko vibrirale kakor strune, po katerih se potegne z lokom; takoj nato je šinil z razprostrtimi debelimi prsti med redke, dolge, valovito mu po tilniku se vijoče lase, na katere je bil posebno ponosen. Kmalu zatem pa je potegnil s plosko desnico po licih, da bi se prepričal, ali se bode treba morda še nocoj obriti.

Gospod Štipko, ki je bil v tem tudi odložil svoj list in je to zapazil, je dejal hudomušno:

»Torej škoda vaše brade, gospod kaplan, da si je ne smete pustiti rasti. Kako gosta in lepa bi bila! Zakaj niste šli rajši za kapucince?«

Gospod Juri je šegavo vzdihnil:

»Ah, prav imate, gospod kontrolor; toda, kar je, pa je. Ker je pa sedaj sam ne potrebujem, ali hočete, da vam jo posodim?«

Gospod Štipko se je kisko nasmejal.

Tedaj je pa Traven vzel v roke nemški ilustrovan list, ki je ležal pred njim na mizi v debelih zelenih platnicah.

Takoj se je obrnil gospod Juri k Travnu.

»Ali čitate vvodni roman, gospod profesor?«

»Da, dozdej sem prebral vse!«

»Kako vam ugaja?«

Gospod Juri je iztegnil tja črez mizo svoj dolgi vrat in nestrpno čakal, kaj poreče Traven.

»Gospoda profesorja sodbo vemo že naprej,« je odgovoril gospod sodnik. »Ali niste slišali pred par leti njegovega predavanja o »francoskem naturalistiškem romanu«? — Ah da, saj res, takrat vas še ni bilo v Kotanju!«

»In istega mnenja sem še dandanes,« je dejal Traven resno. »Kar sem prorokoval tistikrat, to se je zgodilo do pičice; to nam priča glasno ta-le roman!«

»Torej kako sodite?« vpraša nestrpno kaplan.

»Povest se sodi sama; v vsaki vrstici veje pretirana nenravnost, skrajnja pohujšljivost. Napisana je samo zato, da budi v bravcih strast, da neti ogenj poželjivosti v njih in jih odvaja od — poti poštenosti. To je prava pravcata strupena doba! Žal, da so se te strupene rastline zasejale že tudi med naše leposlovje ter ga prete popolnoma prepreči, kar nam bode seveda grozno škodovalo na dosežanju našem ugledu med drugim slovanskim svetom!«

»Res je, prav res je; vidite, tako mislim tudi jaz, gospod profesor! In srčno me veseli, da najdem tudi med posvetnjaki moža, ki se strinja z mojimi nazori!« pravi gospod Juri samosvestno in zavije parkrat oči, da je bila od njih videti sama belina. »Ah, moj Bog, ti moj ljubi Bog, kam smo že zašli tudi mi Slovenci?! Take pojave je treba zatreti v kali; kaj takega se ne sme dopustiti, da bi se razširilo med našim nepokvarjenim ljudstvom. Vsa dovoljena sredstva je treba porabiti, da se prepreči še večje zlo!«

Sodnik in še nekateri drugi so se porogljivo nasmehnili.

Gospod Štipko pa je vprašal:

»Kako pa hočete to začeti? Torej?«

Gospod Juri zopet preobrne oči in sklene roke na prsih; potem pa izpregovori počasi in z najslajšim svojim glasom:

»Ali ne veste, kako pravi sveto pismo? — Ako te pohujšuje tvoje oko, je izderi in je vrzi od sebe! Ako nas torej pohujšuje katerikoli časnik, ali z njim drugače ravnajmo? Ergo — proč z njim!«

»Menda vendar ne iz čitalnice?« vpraša dr. Lovrin, ki je dozdej molče poslušal ves razgovor.

»Ne samo iz čitalnice — odvsod! Agitacijo je treba začeti proti takim strupenkam — živahno agitacijo. Dovolj imamo Slovenci drugih poštenih in nepopačenost Slovencev varujočih listov!«

Gospod Juri se je oddahnil in pogledal po strani brhko natakarico, ki je bila ravno stopila v sobo. Takoj ji je pomigal k sebi, in kakor slučajno se je dotaknil njene bele roke in podrl svojo zraven nje, ko ji je naročal, s čim naj ga postreže.

Sodnik je sunil pod mizo z nogo dr. Lovrina in Štipka, in vsi so se namuzali.

»Ah, gospoda, nadaljujte svoje kritike; človek bi vas kar poslušal, ne da bi kaj jedel,« je dejal ironski sodnik, ko je odšla natakarica. »Kaj pa pripovedna tehnika naših mladih naturalistov — kako vam ta ugaja?«

»Oh, moj Bog, ta je pač izborna! Kaj takega še nismo čitali Slovenci! Vredna bi bila pač drugih snovi! Koliko bi naši realisti in naturalisti lahko koristili, ako bi hoteli prav porabiti svoje talente, ako bi nas hoteli povzdigovati s svojimi deli nad vsakdanji prah, da bi nam kazali človeka, kakršen bi moral biti, da bi nas blažili in poučevali!« je odvrnil gospod Juri patetiški.

»Toda nekateri trdijo, da so najboljše povesti tiste, ki so vzete iz življenja, ki nam slikajo ljudi, kakršni so v resnici, češ, da le take povesti imajo stalno vrednost,« je menil sodnik.

»Res je, življenje, resnično življenje nam slikaj pisatelj,« pravi Traven. »In prav spričo tega, ker nam naše naturalistične povesti ne slikajo resničnega življenja, prav spričo tega ne bi smele v slovstvo!«

»Ne slikajo istinitega življenja? Kako to?« jih je vprašalo več hkratu.

»Gospoda moja, naši realisti, naturalisti, veristi — ali kako bi jih že imenovali — bi morali opisovati naše življenje; a takega življenja, kakršno nam slikajo oni, vsaj ni še med nami Slovenci, mi ga ne poznamo! Ti ljudje, ki se nam slikajo tukaj, niso Slovenci, niti niso istiniti ljudje; to so žalostni junaki, ki so zrasli samo v prebujni domišljivosti pisateljevi. Med nami je znano prešestvo samo po imenu, samo po oni zapovedi, ki pravi: ne prešestvuj! Naše žene so vzorne, naše gospodične takisto, in možje naši — so značajniki. Kdor hoče torej, da nam spiše dobre povesti, mora pisati samo v tem smislu. To mislim, da je zdaj dokazana stvar!«

»Res je, istina! Gospod profesor ima prav!« je živahno pritrdjeval gospod Juri.

»Moj Bog, kaka zaslepljenost,« sikne sodnik svojemu sosedu na uho. »Doma ga žena vara, da že vrabci o tem čivkajo — a njemu je vsaka ženska poosebljena nedolžnost, zvestoba in skupina vseh čednosti . . .«

V istem trenutku so se odprla vrata, in med njimi se je pojavila — Travnova hišna; v obraz je bila silno bleda, a rdeče pege na ti bledici so jasno pričale, da je skrajnje razburjena in usopljena spričo nagle hoje.

Traven se ustraši in plane kvišku; kajti bilo je nenavadno, da bi ga prišla klicat hišna.

»Za božjo voljo, kaj pa je?«

Tudi Makso je prebledel; preletela ga je neka grozna sumnja.

Ona pa je naglo in vsa zasopla komaj izpregovorila:

»Stara gospa doma umira — sama; mlade gospe pa že nekaj časa ni doma, odpeljala se je na izprehod. Moj Bog, to je strašno!«

Traven naglo pograbi klobuk in palico, prime krčevito Maksa za roko, in šla sta v največji naglici proti vili, da ju je hišna komaj dohajala.

Oni v čitalnici so zrlili za njima, dokler jima nista izginila izpred oči.

»Izvrsten gospod, ta Traven,« je dejal kaplan. »Škoda, da stane tako daleč, večkrat bi ga posetil.«

Ostala družba je molčala, a sodnik je pristopil k oknu, bobnal s prsti po šipah in mrmral:

»Res izboren človek, samo škoda, da je tako tako — neumen!«

(Dalje prihodnjič.)

Gazela.

Duša se mi širi razigrana,
Srce čuvstva mi polne neznana.
Glej, bleste se milijoni kapljic,
Oj kako prekrasna si poljana!
Kakor dijamanti mlade deve
Zrna tam po cvetkah so nastlana.
Ljubica, iz spanja se prebudi!
Kaj si zjutraj mi tako zaspana?,
Vedno tožiš mi po dijamantih;
Vzemi tukaj dva si za — uhana!

Maksimilijan.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Konec.)

VII.

T raven in Makso sta hitela v vilo, vsa zasopla in vroča, da jima je tekel curkoma pot po obrazih. Hišna pa je spotoma pripovedovala, kako se je bilo to pripetilo. »Stara gospa je spala — kakor po navadi — v svoji sobi, a med tem je ukazala mlada gospa napreči, da se popelje na izprehod, in da se zraven odpeljejo na kolodvor tudi reči gospoda Pavloviča, češ, da ne bode imel jutri sitnosti z njimi. Pomagala sva s hlapcem vse naložiti na voz. V tem je mlada gospa nekaj pisala in nesla v sobo gospe mame; napisala je bila menda, kam je odšla, in kdaj da se vrne. Skoro nato sta se odpeljala gospa in gospod nadporočnik. Ko sem dobro četrte ure potem v veži nekaj pospravljala, slišim iz sobe stare gospe grozen vzklik, naglo pohitim tja — a gospa je ležala na divanu in grozno preobračala oči. Groza me je obšla, in naglo sem tekla po vas, gospod!«

Travna je obšla grozna sumnja.

Hlastno je vlekel Maksa za seboj. Ko sta dospela v vilo, sta preskakovala po tri, po štiri stopnice, dokler nista dospela v sobo Severičino.

Ta je ležala na nizkem divanu in se ni genila. Med prsti je tiščala zmečkan bel list papirja.

Makso je pristopil k nji. Takoj je videl, da je tukaj zaman vsa človeška pomoč — Severico je bila zadela srčna kap . . .

Dočim si je Makso dajal opraviti okoli Severice, je izginil Traven iz sobe in po hodniku kakor brez glave taval dalje v Pavlovičevo sobo. Srce se mu je treslo in silno tolklo, da je čutil njega udarce celo v vratu; oddahnil se je moral, predno je prijel za kljuko. Zdaj ni več dvomil, da je sinoči prav videl, ko je Pavlovič poljubil njegovo soprogo. Hipoma mu je bilo jasno vse. Spomnil se je naenkrat nekaterih malenkosti, ki jih je bil slučajno včas zapazil, katerih pa se mu ni zdelo vredno, da bi jih bil razmotroval. Kar namah se je zavedel, kako neumno je bilo vse njegovo zaupanje; vse človeštvo, do katerega je imel tako trdno vero, se mu je hipoma zazdelo gnusno,

v tem trenutku so se mu porušili vsi ideali, in namesto njih se mu je prikazala sama gola, ostudna istinitost.

Stresel se je; za hipec se je vzdramil kakor iz omotice, in tedaj se je zopet ukradel slab žarek upanja v njegovo srce, kakor se ukrade solnčni žarek v sobo skoz droben presledek temnega zastora. In od-dahnil se je.

Odprl je vrata v Pavlovičevo sobo; tedaj pa je izginil oni žarek, in obdala ga je še hujša, še gostejša tema!

Odstopil je za korak, se prijel za glavo in poluglasno vzdiknil — v sobi je bilo vse razmetano, vse v največjem neredu.

In ni mu dalo miru, dokler se ni prepričal o vsem.

Planil je naglo v sobo svoje soproge, a tudi tam je bilo vse razmetano, vse v največjem neredu!

Grozna boleost mu je prešinila telo; oči so se mu izbulile, senci so mu neprestano utripali in roke se mu tresle.

In oprijemati se je moral za zid, ko je tako potr zlezal dalje v svojo sobo. Ko je odprl vrata, mu je zazevala najprej nasproti — odprta blagajnica. Hripavo se je nasmejal ter pristopil; manjkalo je v nji večje vsote in skoro vseh vrednostnih papirjev.

Soba se je zavrtela okoli njega, stopil je proti mizi, a kolena so se mu šibila.

Tedaj pa je zagledal na mizi droben, popisan listič; vzel ga je v roke. Strmečemu vanj, so mu plesale črke pred očmi kakor ro-gajoči se škrti; iz vsacega kota so mu štrleli nasproti isti odurni, porogljivo se krohotajoči obrazi, katere je bil zrl preteklo noč v sanjah.

Stresel je z glavo, iz prsi se mu je izvil krčevit vzdihljaj; noge ga niso hotele več držati in — telebnil je z vso močjo na tla. Pri padcu pa se je zadel z glavo ob ostri rob mizne noge, in curek rdeče krvi je brizgnil po pisani, s cvetjem pretkani preprogi . . .

Ko je kmalu nato dospel Makso do njega, ga je vzdignil in nesel kakor otroka na bližnji divan ter ga je izkušal obuditi k zavesti.

Vzel mu je iz roke listič in bral poluglasno:

»Pri Tebi nisem uživala sreče, po kateri sem hrepenela! Oprosti tedaj, da je iščem drugod! Ne kolni me, pač pa mi odpusti — usoda je hotela tako!

Matilda.«

Makso se je bričko nasmehnil.

Ko je videl pred seboj ležečega, boleстно zvitega Travnja — njega, ki si ni upal razžaliti najmanjšega otroka — tedaj ga je obšla

nepopisna žalost, da se mu je delala tema pred očmi, obšlo ga je največje usmiljenje; solza za solzo mu je kapala iz oči, ko si je dajal opraviti s Travnom.

»Prehuda, prestrašna kazen za tako zaupanje!« je mrmral v enomer sam s seboj . . .

* * *

Tisti večer sta se izprehajala v Trstu po peronu na postaji južne železnice lajtnant Josipovič in nadporočnik Ljubič ter pričakovala brzovlaka. Sablji sta jima rožljali po tlaku in se jima zapletali med noge, katere sta spričo tega vsaki hip visoko privzdignila in hitila na stran, zdaj na levo, zdaj na desno; pri tem pa sta se koketno vila in obračala na vse strani ter predrzno zrla v vsako gospodično, ki jima je prišla blizu . . .

Ko je pridrčal vlak in so se potniki usuli proti vhodu, sta se postavila tik vrat in motrila vsakega prišleca. In tedaj sta tudi zagledala že od daleč Pavloviča, ki je prihajal skoz izhod — z visoko — elegantno damo.

Josipovič se je zdrznil in dregnil s komolcem Ljubiča.

»Vrag — častna beseda — piramidalno! Ali ga ne vidiš? — Kaj sem bil prorokoval? Častna beseda!«

Ljubič, ki je bil v istem trenutku zagledal Pavloviča, pa je siknil:

»Impertinentno!«

Mimo njiju gredoč, jima je Pavlovič v naglici stisnil roko, in oblasten nasmeh mu je krožil okoli ustnic.

Takoj nato je pomogel gospe v eleganten, pokrit voz, imenoval ulico in hišno številko, in izginil je voz, a njega ropotanje po trdem mestnem tlaku se je še dolgo čulo.

»Častna beseda! — Še čudne reči boš videl! — Ona je tudi tukaj, z otrokom — že dvakrat je vpraševala po njem! Častna beseda — oči si bodeta izpraskali!« je govoril Josipovič Ljubiču, ko sta stopala v mesto . . .

VIII.

Drugo popoldne je razkazoval Pavlovič Travnovski imenitnosti tržaške. Ko sta si bila že ogledala najvažnejše reči, sta se še odpravila na izprehod proti ljudskemu vrtu.

Travnovka je stopala molče zraven nadporočnika. Nehote so ji silile vedno misli tja daleč v vilo — tja v senčni gaj pod zelena drevesa — tja med solnčnate, grozda polne vinograde . . . In po široki, z drobnim, belim prodcem posuti vrtni poti je videla v duhu z ozkimi koraki korakajočega suhljatega, neznatnega moža, ustavlja-

jočega se pri vsakem drugem koraku in brišočega si solze iz medlih, že skoro izjokanih oči . . . Tam je sanjala o sreči in si je slikala življenje zraven moža, o katerem je mislila, da ga ljubi nad vse. A ko je zapustila s tem možem domovino, zapustila soproga in mater, ko je zavrelo okoli nje šumno, tuje življenje — tedaj so hipoma izginile vse iluzije, in začutila se je samo, tako samo!

Moj Bog, kakšna je bila prva njena noč v tujini! Pavlovič je bil poskusil, da bi jo razvedril, a vse zaman! Kakor mora ji je leglo na prsi in ji ni pustilo niti sopsti; neki glas ji je pravil, da je storila korak, ki bode zanjo usoden. In začela je natančneje razmišljevati o svoji lahkomiselnosti. Spanec ji ni hotel na oči celo noč. In konec njenega razmišljanja je bil, da se je namah zavedela, da njena ljubezen do Pavloviča ni istinita, da je gola fikcija, izvirajoča iz žaljenega samoljubja. Prikazal se ji je Makso, in strahoma se je zavedela, da ljubi samo njega — samo njega na vsem širokem svetu.

Stresla se je in prisiliti se je hotela, da bi pozabila vse te vsiljujoče se ji spomine, da bi mislila samo na onega, zaradi katerega se je tako daleč izpozabila. In res se je čez dolgo zopet prisilila, da je sama sebe pregovorila za trenotek, da ljubi Pavloviča, a da je ljubezen do Maksa sama fikcija. Tako ji je minila prva noč v vednih dvomih in duševnih bojih, in šele proti dnevu je bila zatisnila oči. A ko se je zbudila, si ni upala več premišljevati; kakor v neki omotici je ždela in se vdala v svojo usodo.

Pavlovič je videl, da je treba v tem slučaju razvedrila, dasi se ni prav upal v mesto z njo, ker ga je bil posvaril neki prijatelj že danes zjutraj, rekoč: »Ti, varuj se — tista je tukaj! Bodi previden!« — vendar se je bil popoldne odločil, da jo pelje v mesto nekoliko v razvedritev.

Zdaj sta torej stopala proti ljudskemu vrtu.

Ona je bila še vedno redkobesedna, vedno zamišljena in je odgovarjala prav na kratko, tako da se je Pavlovič že začel jeziti . . .

Toda prav ko sta bila zavila proti vratom ljudskega vrta iz neke stranske ulice, je stala pred njima, kakor bi bila zrasla iz tal — tuja ženska, ki jima je zastavila pot.

Pavlovič je prebledel.

Hotel se je ženske ogniti in je stopil na stran. Toda v tem hipu je krenila na isto stran tudi tujka.

Še predno se je Travnovka do dobrega zavedala, se je usula nanjo in na Pavloviča ploha ne baš izbranih priimkov.

Pavlovič se je strahoma oziral, ali jih kdo ne opazuje, toda ulica je bila slučajno prazna. Stopil je tedaj naglo naprej in potegnil Travnovko za seboj.

Toda tujka se ju je držala kakor klop kože in stopala vedno ob njiju strani.

Moj Bog, kaj je morala Travnovka vse slišati! Srce ji je krčilo v prsih, in tema se ji je delala pred očmi. Zdaj je zvedela, da ima Pavlovič s to osebo otroka, da jo pa zanemarja, ko se vedno peča z drugimi, zdaj s to, zdaj z ono . . . In takemu ničvrednežu se je vdala ona!

A tujka ni samo oštela Pavloviča, ampak se je obrnila proti Travnovki. Kakšni so bili priimki, katere je morala le-ta preslišati! Rdečica se ji je menjavala na obrazu z mrtvaško bledoto, in vendar si ni upala tujki odgovoriti niti besedice. Najraje bi se bila pač vdrla v tla!

Pavlovič se je razjezil in hotel odpraviti žensko z grdo; toda tu je bil slabo naletel! Začela se je peniti, in dočim je prej govorila rahlo in skoro tiho, je zdaj vprla roke ob bok in začela vpiti glasno in nepretrgano.

Toda tudi to ni bilo dovolj! Od besed je prestopila k dejanju, in — Pavloviču je zazvenela okoli ušes krepka zaušnica.

Pavlovič je bil v strašni zadregi; ne daleč od njih je prihajalo nekaj ljudi, in tedaj je že mislil Pavlovič, da je po njem.

Toda v hipu je pridrdral mimo njih prevožček. Pavlovič se hipoma odloči in migne prevozniku, naj ustavi. Ko se je to zgodilo, si je kar sam odprl vrata in izkušal noter spraviti še Travnovko!

Toda ta se ni ganila z mesta; bleda in prepadla je stala na mestu kakor pribita in si ni želela v tem hipu drugega nego smrti.

Pavlovič ni dolgo premišljal; velel je kočijažu, naj vozi ter hotel hitro zaloputniti duri za seboj. Toda v tem trenutku je skočila k njemu tujka in sedla zraven njega.

Konja sta potegnili, in šlo je dalje.

Travnovka je še slišala tujko, katera se je glasno in surovo zasmejala, da je tako prevarila Pavloviča.

Travnovki se je zazdelo, da se je zbudila iz težkega sna, ko se je zavedela in je videla, da je sama na mestnem tlaku. Toda tukaj ji ni bilo stati. Počasi in s tresočimi se koleni je stopala dalje v mestni vrt, in tu je takoj utrujena omahnila na prvo bližnjo klop.

Prva njena misel je bila: »Ne — nazaj k njemu ne — nikdar več! Raje umrem na ulici!«

Naslonila se je na klopi in srpo zrla predse. Mimo nje so vrveli veseli ljudje, skakali otroci, nad njo je šumelo drevje, a od daleč se je slišala iz neke gostilnice vesela godba . . . vse veselo, vse praznično, samo v njeni duši črn obup! . . .

Ura je potekala za uro, a ona je še vedno sedela na istem prostoru, bleda in nepremična kakor sadrov kip . . .

Pozno je že bilo, ko se je oprijela s tresočo se roko klopnega naslonila in vstala. In ležla je nazaj v mesto, izmučena in strta, in tam je blodila po ulicah naprej — vedno naprej. V glavi pa ji je razbijalo, in vest jo je pekla, da se je vsaki hip krčevito strčesla.

Ne — tega življenja ne more več prenašati! Koliko gorja je navalila na svoje ljudi, koliko sramote usula na svoj dom! In pri vsem tem je še mislila, da bode mogla biti srečna? Oj ne — Bog je pravičen, in strašna njegova sodba! Predno se je bila nadejala, jo je zadela roka njegova, a zdaj je strta in uničena za veke!

Samo živeti noče več! Prevelik je greh, da bi se kdaj odpustil! Nehote so jo zanesle noge na morski breg. Črez morje sem je vela rahla sapa, in na malih, pljuskajočih valovih so se zibali parniki, ladje in čolni, lahno kakor labodi. In valčki so šumeli, in to šumenje ji je sililo na uho z nekim tihim, tajnim in sladkim šepetanjem, vabeč in po sili vlekoč jo tja v hladno, skrivnostno globočino.

Zavila je na dolgi Sv. Karla ključ. Tam na koncu sta stali kameniti klopi; utrujena je sedla na prvo in se zamislila. Celo njeno življenje se je naglo podilo preko njenih duševnih oči — kratko življenje, a polno zmot, polno duševne nezvesti! In posebno zadnji akt tega življenja! Kako nedostatna je pač bila njena moralna moč, da je padla tako globoko! . . .

Nad mesto je legel mrak, in le še malokatero utve so krožile nad sinjo, temno-zeleno morsko planjavo. Iz nekaterih parnikov, ki so zdaj pa zdaj hripavo požvižgali, je silil kvišku temno-sivi dim. Semtertja so že vzplamtevale luči po luči, in tudi Sv. Andreja svetilnik se je že obračal in zažareval . . .

Kolikor bolj je legal mrak na naravo, toliko temneje je postajalo v njeni duši.

Sklonila je glavo, grozna bolečina ji je bila prešinila ude, zobje so šklopotali, in pretresal jo je mraz, da je vzdrhtevala, kakor šiba na vodi. A v srcu ji je nastalo tako prazno, tako mrtvaško tiho, kakor v neznani, neizmerni in temni puščavi.

Ne — tega ni moči več prenašati!

Stopila je prav ob rob: život se ji je nagnil naprej — še trenotek in —

V tem hipu je 'za njo zamolklo zažvižgal neki parnik.

Nehote se je ozrla. A tedaj ji je vzplulo oko dalje tja čez mestne hiše, in iz rahle meglene tenčice se je zableščal zvonik cerkve sv. Antona. In zazdelo se ji je, kakor bi jo vabil k sebi, rekoč:

»Sem pojdi! Tu je mir — tu tolažba — tu odpuščanje!«

In kakor raztopi solnce jutranjo meglo, ji je raztopil ta pogled obup in ga izpremenil v tiho srčno žalost.

Obrnila se je in stopala s težkimi koraki proti cerkvi, ki je bila odprta.

Vstopila je, in tu jo je objel vlažen hlad.

Po cerkvi je bilo vse prazno, samo cerkovnika je bilo slišati, ki je nekaj popravljajl po zakristiji.

Pred velikim oltarjem je otožno brlela zelenkasto-rdeča večna luč.

Matilda je sedla v klop. Ustnice so se ji začele gibati, in iz srca ji je puhtela vroča molitev proti nebeškemu prestolu. In sedela je dolgo, dolgo. Naslonila je težko glavo v sklenjene roke; skozi prste so silile grenke solze — izprva počasi, a vedno nevzdržneje...

Ko je zapustila čez dolgo časa cerkev in stopila na razsvetljeno ulico, je bila nekoliko potolažena, a tudi tako izmučena in trudna, da se je jedva držala pokoncu.

Poiskati si je hotela prenočišča. Iz obljudene ulice je zavila v samotnejšo. Njene stopinje so otlo odmevale od visokih hišnih zidov.

Kar se je rahlo nekdo dotakne, ji roko položivši na rame.

Prestrašena se vzdrami iz svojih misli, prebledi še huje in glasno vzklikne:

»Makso!« . . .

Res je bil doktor Lovrin. Takoj, ko je bil Traven toliko okreval, da ga je mogel pustiti samega, in ko je domačim ljudem naročil vse potrebno, se je odpravil v Trst, kamor je došel takoj zjutraj. Ko je bil pozvedel Pavlovičevo stanovanje, se je takoj napotil tja in hotel Pavloviča pozvati na dvoboj. Toda doma ni bil našel nikogar. Zato je blodil po mestu semtertja ves popoldan do zvečer, dokler ni slučajno zapazil Travnovke, ko je stopila iz cerkve. Tedaj je stopal za njo, dokler se mu ni zdel čas ugoden, da jo ustavi . . . Odpravil se je bil v Trst brez vednosti Travnove, hoteč preprečiti ves škandal. Ljudje še niso o njenem begu vedeli ničesar, zato jo je hotel na vsaki način dovesti zopet Travnu. Poznal je Travna in vedel, da ji takoj vse odpusti, ako se vrne skesana. In ako bi se tudi ne dale

med njima ustanoviti več prejšnje razmere, vendar bi se bila dala morda vsaj vsa stvar prikriti.

In Makso si sam ni mislil, da mu bode tako lahka ta naloga.

Molče sta stopala z Matildo do bližnjega hotela, kjer je zahteval Makso zanje in zase po eno sobo.

Spremil jo je v njeno sobo; tam ji je začel prigovarjati, da se vrne jutri z njim domov, ker še nihče ne misli, kaj se je zgodilo, in ker ji soproog gotovo vse iz srca odpusti.

Matildi so se med Maksovim pripovedovanjem udrle solze po bledih licih, in razodela mu je vse, kar se je bilo danes z njo dogodilo, in njeno kesanje je bilo istinito. In posegla je v svoji povesti celo nazaj in pripoznala svoje zmote.

Iz te dolge in mučne samoizpovedi, katero ji je olajševala samo velika naklonjenost do Maksa, je le-ta šele spoznal, kako je bil indirektno baš on veliko vzrok, da se je bila spustila na opolzlo pot; a privadila bi se bila vkljub temu Travnju, zlasti odkar se je čutila mater, da ji ni baš on pripeljal Pavloviča; a tudi potem je spočetka s Pavlovičem hotela le dražiti Maksa.

Po Travnovkini odkriti izpovedi se je Maksu odvalil težak kamen od srca.

»Še ni vse izgubljeno«, je vzkliknil; »toda pojdite z menoj — takoj jutri!«

Ni odločno rekla, da ne; še obotavljajoč se, je vprašala:

»Kaj pa pravi k temu mati moja?«

Makso se zdrzne. Bil je pripravljen na to vprašanje, vendar ga je presenetilo; molčal je.

Ona je zapazila njegovo zadrego in takoj sumnila kaj hudega. In silila je vanj, dokler ji ni povedal, kaj se je bilo zgodilo.

»Mrtva?! In jaz sem kriva njene smrti!«

Grozno je zajejala in si začela puliti lase. In vrgla se je na divan in se premetavala semtertja v divji bolesti in se vila in krčila, da jo je bilo groza gledati.

Makso je slonel bled in z resnim licem pri mizi. Vedel je, da tukaj ni pomoči; zato je ni izkušal niti tolažiti, ampak jo je prepustil bolečini, dokler se sama ne umiri.

Ona pa je ječala, da bi se bila morala smiliti zidu.

Toda hipoma je planila zopet kvišku. Lasje so se ji bili razvozlali in se ji neredno usipali po ramenih; opotekala se je po sobi in jokala in z glavo tolkla ob steno.

Makso še ni bil videl takega obupa.

Pristopil je k nji in jo začel tolažiti, kakor je vedel in znal.

Ko je minil prvi grozni napad, se je nekoliko potolažila. A tedaj je hipoma hotela oditi v Kotanj, da bi videla še svojo mater, predno jo zagrebejo.

Toda Makso ji je povedal, da ne pride nocoj noben vlak več, in tako se je morala vdati do jutri.

Ko se je nocoj poslovil Makso od nje, ji je še rekel:

»Moja soba je takoj zraven vaše. — Zdaj se pa umirite in počivajte!«

* * *

Bilo je že proti jutru, ko zasliši Makso neko trkanje ob steno. Takoj skoči s postelje; naglo se odpravi in prihiti v sobo Matildino.

Kmalu se prepriča o vzroku; včerajšnja njena razburjenost, njena telesna in dušna izmučenost sta uničevalno vplivali na njeno sedanje stanje. Ni še preteklo pol ure, ko je — povila — mrtvo dete.

Telesne in duševne boleti so jo zdaj popolnoma uničile. Vse prigovarjanje Maksovo je bilo zastonj, zastonj vsi zdravniški njegovi sveti; ni se dala utolažiti. Edino upanje, katero jo je še vezalo na to življenje, ji je bilo splavalo po vodi . . .

K vsemu trpljenju je pritisnila še pljučnica, posledica včerajšnjega prehlajenja.

Makso je takoj spoznal, da bode tukaj rešitev težka, skoro nemožna . . .

Takoj je hitel brzojaviti Travnu, naj pride nemudoma v Trst.

Sam pa si je dal ves dan opraviti okoli bolnice, poklical še drugega zdravnika in izkušal na vsaki način rešiti dragoceno življenje...

* * *

Bilo je proti večeru. V temni sobi, kjer je ležala gospa Travnovka, je bilo vse tiho. Makso si je bil pristavil stol k postelji in opazoval bolnico.

Bolezen je neznansko hitro napredovala. Zdaj je že bil prepričan, da tu ni več pomoči, in da bolnica niti ne dočaka drugega dne. Neznana bridkost mu je prešinjala srce, ko je videl pred seboj strto, po lastni krivdi strto življenje, katero bi še lahko samo sebe in druge osrečevalo. In nehote so se mu vsiljevali v spomin nedanji dnevi in vsa njegova ljubezen do tega bitja, ki leži zdaj pred njim slabotno in uničeno. Ni jima bilo usojeno, da bi se bili združili njiju poti. Bog ve, kakšno bi bilo njeno življenje, ako bi se bilo

združilo z njegovim! Makso si ni upal dalje razmišljati; zbral je vse sile, da bi ji olajšal vsaj zadnje trenutke! . . .

Matilda je ležala napol sedeč, napol ležeč na blazinah svojega ležišča. Oči so ji bile srpo uprte v strop in široko otvorjene. Mrтваška bledica je pokrivala njeno lice, ki je bilo strašno prepadlo in uvelo. Njene roke so se mehanski poigravale z belo rjuho in jo stiskale med belimi prsti, kakor bi jo hotele raztrgati.

Telo ji je pretresal mraz, in vedno teže je dihala. Bolezen se je bližala s strašno, neizprosno hitrostjo svojemu koncu . . .

Tema pa se je vedno niže, vedno globlje spuščala po sobi, da so se že jedva razločevali posamezni deli pohištva.

Matilda je bila vedno slabejša. Makso je večinoma sedel tik ležišča. Ko je tako zrl v to bolešno obličje, ga je mučila samo misel, da Traven ne bi bilo še o pravem času. Tudi bolnica ga je nestrpno pričakovala.

Kar se zaslišijo koraki pred sobo; vrata se natihome odpro, in Traven se je po prstih bližal ležišču. Zvedel je bil že vse spodaj od hišne.

Matilda je uprla svoj že skoro obstekleli pogled vanj. In v tem pogledu je bila izražena iskrena prošnja za odpuščanje.

Prijel jo je za mrzlo roko in čutil mrtvaški hlad.

Ona se je z zadnjo močjo sklonila proti njemu, mu izpulila roko in se ga za hip ovila okoli vratu.

»Odpusti, odpusti!« je ihtela.

In Traven je položil ustnice svoje na njeno čelo, in solze so se mu ulile po licih in kapale na njene lase.

In začele so ji polzeti roke z njegovega tilnika, in ustnice so se ji šepetale:

»Odpustita oba!«

Začela se je agonija. Prsi so se ji krčevito dvigale, nekoliko-kratov je še grozno in otlo zaječala, a kmalu ji je legel blažen nasmech okoli ustnic, in — ni je bilo več.

Traven in Makso sta klečala ob postelji in glasno ihtela . . .

* * *

Štiri dni pozneje je bil zopet pokoncu ves Kotanj. Pripeljali so bili iz Trsta Travnovko in jo položili v družinsko rakev. To je bil v nekolikih letih že četrti pogreb, ki se je vil izpred Travnove vile.

Po mestecu so krožile različne in čudno pokvarjene govorice o ti smrti in o smrti Severice; toda gotovega ni vedel nihče, ker Makso in Traven sta trdo molčala.

Dr. Bric, ki je bil ta dan posebno vinjen, je dejal po pogrebu v čitalnici z največjim cinizmom:

»Kaj sem mu bil povedal oni večer pri pojedini, nekaj dni pred poroko? — Ako mu ta ni otresla idealov, tedaj mu jih ne bode nobena več! — Natarica, še pol litra! — Hm, prav se mu godil« —

* * *

Traven je odpotoval še tisti dan, in še zdaj ga ni domov. Pravijo, da se niti ne misli vrniti več v Kotanj, in da je vilo na prodaj.

Makso, ki je še vedno samec, oskrbuje vilo, in tako se še včasih zbere v nji navadna družba, nji na čelu Makso in sodnik. A tudi gospoda Štipka ne pogrešajo zraven, dasi je zadnji čas nastopil kot resen zakonski kandidat; zagledal se je bil v novo učiteljico, in tako je pričakovati, da bode vsaj za nekaj časa utihnil njegov »torej«. —

Makso in Traven sta hotela obračunati s Pavlovičem, toda tega več ni bilo treba in tudi več ni bilo mogoče; kvitirati je moral. Tudi njegova mera je bila naposled polna, in radi dolgov in zadnje nečastne razmere ga je naposled doletela že davno zaslužena kazen.

Nje podoba . . .

Plamtečega lica, iskrecih oči
V svetišče srca sem prodrl;
Za podobo podoba tam v prahu leži . . .
Za svetnikom svetnika sem strl . . .

Iz svetišča ves ničev sem lišp posnel,
Odstranil te kipe premnoge,
Potem z novim cvetjem sem stene odel,
Zagrnil jih v nove preproge . . .

V slovesnem sprevodu postavil nato
V oltar sem podobo nje krasno,
Pokleknil drhtečega srca pred njo,
Zrl verno v obličje ji krasno.

Tako se mi tukaj vse rajsko zdaj zdi,
Tu molim in vriskam in pojem!
Oj mrzki maliki predolgo ste vi
Sedeli v svetišču tu mojem! . . .

Feodor Sokol.

